

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ,
İNGİLTERE, FRANSA, ALMANYA VE
TÜRKİYE’DE NEOLİBERAL EKONOMİ
POLİTİKALARI DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE
EĞİTİM FİNANSMANINDA YAŞANAN
DEĞİŞİMLER**

**SERAP TİPİ
13705013**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. AYDIN BALYER**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ,
İNGİLTERE, FRANSA, ALMANYA VE
TÜRKİYE’DE NEOLİBERAL EKONOMİ
POLİTİKALARI DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE
EĞİTİM FİNANSMANINDA YAŞANAN
DEĞİŞİMLER**

**SERAP TİPİ
13705013
ORCID NO: 0000-0001-7285-9146**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. AYDIN BALYER**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ,
İNGİLTERE, FRANSA, ALMANYA VE
TÜRKİYE’DE NEOLİBERAL EKONOMİ
POLİTİKALARI DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE
EĞİTİM FİNANSMANINDA YAŞANAN
DEĞİŞİMLER**

**SERAP TİPİ
13705013**

**Tezin Savunulduğu Tarih:11.11.2020
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur.**

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. AYDIN BALYER	
Jüri Üyeleri	: Dr. Öğr. Üyesi EMRE ER	
	Doç. Dr. BİLAL YILDIRIM	

**İSTANBUL
KASIM, 2020**

ÖZ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, İNGİLTERE, FRANSA, ALMANYA VE TÜRKİYE’DE NEOLİBERAL EKONOMİ POLİTİKALARI DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE EĞİTİM FİNANSMANINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Serap Tipi
Kasım, 2020

Bu çalışma ile neoliberal ekonomi politikalarının dönüşüm sürecinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Almanya, Fransa ve Türkiye’nin eğitim finansmanlarında meydana gelen değişimlerin incelenerek, Türkiye için bu alanda öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama modeli ve doküman analizi yöntemi kullanılmış, bu kapsamda ilgili güncel verilere yerli ve yabancı tez, makale, bildiri ve raporlar ile ulusal ve uluslararası istatistiki kaynaklardan ulaşılmıştır. Araştırmada ilk olarak eğitimde liberalizm ve neoliberalizm kavramları incelenmiş, daha sonra ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve Türkiye’nin eğitim finansman durumlarına değinilmiş, belirlenmiş olan alt amaçlar ülkeler bazında incelenip veriler tablolaştırılarak analiz edilmiş, ülkeler arasındaki benzerlik ve farklılıklar yorumlanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre ülkelerin eğitim finansmanı başlığı altında incelenmiş olan tüm alt başlıklarda Türkiye’nin seçilmiş ülkelerin gerisinde kaldığı ve eğitim finansmanının yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, seçilen ülke örneklerinde olduğu gibi, Türkiye’de de tüm kademelerde eğitime ayrılan kamu kaynaklarının arttırılarak, eğitim sistemlerinin gözden geçirilip, uygulanabilecek tüm mali destek yollarının araştırıldıktan sonra eğitime yönltilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu araştırma ile Türkiye’de eğitime ayrılan finansman kaynaklarının arttırılması için seçilmiş ülkelerin eğitim finansman politikalarının örnek olarak uygulanabileceği düşünülmüş, bu alanda daha sonra yapılabilecek çalışmalar için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Ekonomisi, Eğitim Finansmanı, Liberalizm, Neoliberalizm

ABSTRACT

CHANGES IN THE EDUCATIONAL FINANCING MODELS OF UNITED STATES OF AMERICA, UNITED KINGDOM, FRANCE, GERMANY AND TURKEY THROUGH THE PROCESS OF TRANSFORMATION OF NEOLIBERAL ECONOMIC POLICIES

Serap Tipi
November, 2020

This study aspires to make suggestions for Turkey's educational financing based on analysis of the financing model changes in the United States of America, United Kingdom, Germany, France and Turkey at the transition period for neoliberal economic policies. Literature review model and document analysis method have been used in the making of the thesis, and the current data were obtained from other domestic and foreign theses, articles, papers and reports, and national and international statistical sources. Firstly the definitions of liberalism and neoliberalism in education have been examined, followed by references to the status of education funding in the U.S.A., the U.K., Germany, France and Turkey, then subgoals have been tabulated and analyzed for the countries mentioned in order to interpret the similarities and differences. It is found that Turkey both lags behind the selected countries based on all subtitles which were examined under the main title of educational financing, and lacks sufficient funding for education, according to the results of the analysis. Concordantly, it is necessary for Turkey to increase its public resources that have been allocated to the education at all levels, and ensure the transfer of all financial support to education after reviewing educational systems and funding channels similar to the examples from the selected countries. With this study, the educational finance policies of the selected countries have been thought to serve as examples in order for Turkey to raise its financial sources dedicated to education, and some proposals on possible solutions for Turkey have been developed.

Key Words: Educational Economics, Educational Financing, Liberalism, Neoliberalism

ÖN SÖZ

Çalışmanın hazırlanmasında, her aşamada, yol gösterici ve bilgilendirici tavsiyeleri ile deneyimlerini benimle paylaşan danışman hocam Doç. Dr. Aydın Balyer'e göstermiş olduğu ilgi, sabır ve destekten dolayı teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yükseklisans eğitimim süresince derslerine katılmaktan büyük onur duyduğum, bu süreçte bana katkıları olan değerli hocalarım Prof. Dr. İbrahim Kocabaş ve Doç. Dr. Erkan Tabancalı ile kaybından dolayı büyük üzüntü yaşadığım merhum hocamız Prof. Dr. Hasan Basri Gündüz'ü anarken, teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Tez yazım sürecim boyunca bana destek olup, moral veren ve benimle birlikte özveri gösteren sevgili aileme de ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

İstanbul; Kasım, 2020

Serap Tipi

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	5
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Tanımlar	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Eğitim	8
2.2. Eğitim Finansmanı	8
2.3. Eğitim Ekonomisi.....	9
2.3.1. Eğitim Hizmetinin Arzı.....	10
2.3.2. Devletçi Ekonomide Eğitimin Arzı.....	12
2.3.3. Liberal Ekonomide eğitimin Arzı	13
2.3.4. Neoliberal Politikalar ve Eğitim İlişkisi.....	13
2.4. Neoliberalizm ve Eğitim Finansmanı.....	14
2.4.1. Bazı ülkelerde ve Türkiye’de Neoliberal Politikaların Eğitim Finansmanına Etkisi	15
2.5. ABD’de Eğitimin Finansman Kaynakları	21
2.6. İngiltere’de Eğitimin Finansman Kaynakları	23
2.7. Fransa’da Eğitimin Finansman Kaynakları.....	24
2.8. Almanya’da Eğitimin Finansman Kaynakları.....	24
2.9. Türkiye’de Eğitimin Finansman Kaynakları.....	25
2.10. İlgili Araştırmalar	27
2.10.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	27
2.10.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	29
3. YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın Deseni.....	31
3.2. Verilerin toplanması ve Çözümlemesi	32
4. BULGULAR VE YORUM	33
4.1. ABD’de Eğitimin Finansmanı.....	33
4.1.1. ABD’de GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay	36
4.1.2. ABD’de Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı ..	37

4.1.3. ABD’de Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)	38
4.1.4. ABD’de Öğrenci Başına Düşen Harcamalar.....	38
4.1.5. ABD’de Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı.....	39
ABD’de yapılan eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımı Tablo 9 ve Tablo 10’da görülmektedir.....	39
4.1.6. ABD’de Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler	40
4.2. İngiltere’de Eğitimin Finansmanı	40
4.2.1. İngiltere’de GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay	43
4.2.2. İngiltere’de Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı	43
4.2.3. İngiltere’de Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)	44
4.2.4. İngiltere’de Öğrenci Başına Düşen Harcamalar	44
4.2.5. İngiltere’de Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı.....	45
4.2.6. İngiltere’de Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler	46
4.3. Fransa’da Eğitimin Finansmanı	46
4.3.1. Fransa’da GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay	49
4.3.2. Fransa’da Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı	49
4.3.3. Fransa’da Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)	49
4.3.4. Fransa’da Öğrenci Başına Düşen Harcamalar	50
4.3.5. Fransa’da Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı	50
4.3.6. Fransa’da Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler	51
4.4. Almanya’da Eğitimin Finansmanı	52
4.4.1. Almanya’da GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay	56
4.4.2. Almanya’da Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı	56
4.4.3. Almanya’da Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)	57
4.4.4. Almanya’da Öğrenci Başına Düşen Harcamalar	57
4.4.5. Almanya’da Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı.....	58
4.4.6. Almanya’da Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler	59
4.5. Türkiye’de Eğitimin Finansmanı	59
4.5.1. Türkiye’de GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay	63
4.5.2. Türkiye’de Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı	67
4.5.3. Türkiye’de Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)	68
4.5.4. Türkiye’de Öğrenci Başına Düşen Harcamalar	68
4.5.5. Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı	69
4.5.6. Türkiye’de Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler	71
4.6. Bazı Ülkeler ve Türkiye’nin Eğitim Finansmanlarının Karşılaştırılması	71
4.6.1. Ülkelerde GSYH’ dan Eğitime Ayrılan Pay	73
4.6.2. Ülkelerde Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı	78
4.6.3. Ülkelerde Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)	80
4.6.4. Ülkelerde Öğrenci Başına Düşen Harcamalar Yönünden Benzerlik ve Farklılıklar.....	81
4.6.5. Ülkelerde Eğitim Harcamalarının Kaynaklarına Göre Dağılımı	84

5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	91
5.1. Sonuçlar.....	91
5.2. Öneriler	100
5.2.1. Uygulayıcılar ve Eğitim Politikası Geliştiricileri için Öneriler	100
5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler	102
KAYNAKÇA	104
ÖZ GEÇMİŞ.....	110

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Ülkeler ve Finansman Kaynakları	21
Tablo 2:	Ülkelerin Eğitim Finansmanına Ait İncelenen Alt Başlıklar.....	32
Tablo 3:	ABD’de Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2019).....	34
Tablo 4:	ABD’de Eğitim Harcamaları (2018)	35
Tablo 5:	ABD’de Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (1980-2019)....	36
Tablo 6:	ABD’de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ya Oranı (% , 2016).....	37
Tablo 7:	ABD’de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarında Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar (\$, 2016).....	37
Tablo 8:	ABD'de Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016)	38
Tablo 9:	ABD’de İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	39
Tablo10:	ABD’de Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	39
Tablo 11:	İngiltere'de Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2019)	40
Tablo 12:	İngiltere'de Eğitim Harcamaları (€, 2018)	42
Tablo 13:	İngiltere'de Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı	42
Tablo14:	İngiltere'de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ye Oranı (% , 2016)	43
Tablo15:	İngiltere'de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)	43
Tablo16:	İngiltere'de Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016).....	44
Tablo 17:	İngiltere'de İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	45
Tablo 18:	İngiltere'de Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	45
Tablo 19:	Fransa'da Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2018).....	47
Tablo 20:	Fransa'da Eğitim Harcamaları (€, 2018)	47
Tablo 21:	Fransa'da Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı	48
Tablo 22:	Fransa'da Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ya Oranı (% , 2016).....	49

Tablo23:	Fransa'da Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)	50
Tablo24:	Fransa'da Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016).....	50
Tablo25:	Fransa'da İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	51
Tablo26:	Fransa'da Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	51
Tablo 27:	Almanya'da Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2018)	54
Tablo 28:	Almanya'da Eğitim Harcamaları (€, 2018)	54
Tablo 29:	Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (1980-2019)	55
Tablo30:	Almanya'da Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ye Oranı (% , 2016)	56
Tablo31:	Almanya'da Yükseköğretim Kademesine Kadar Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)	56
Tablo32:	Almanya'da Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016).....	57
Tablo33:	Almanya'da İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	58
Tablo34:	Almanya'da Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	58
Tablo 35:	Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (₺, 1980-2018)	60
Tablo 36:	Türkiye'de Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı	61
Tablo 37:	Türkiye'de Eğitim Harcamaları (₺, 2018).....	62
Tablo 38:	Türkiye'de Toplam Eğitim Bütçesi Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (1980-2019).....	66
Tablo39:	Türkiye'de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ye Oranı (% , 2016).....	67
Tablo40:	Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016).....	68
Tablo41:	Türkiye'de Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016).....	69
Tablo42:	Türkiye'de Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	70
Tablo43:	Türkiye'de Yükseköğretim Kademesine Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016).....	70
Tablo 44:	Ülkelerin Eğitim Harcamaları (€, 2018).....	72
Tablo 45:	Ülkelerde Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı.....	73
Tablo46:	Ülkelerin Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (2016)	74
Tablo47:	Ülkelerin GSYH'dan Eğitime Ayırdıkları Pay (2016).....	74

Tablo48:	Ülkelerde İnsani Gelişim Endeksi Değerleri (2019)	76
Tablo49:	Ülkelerin Eğitim Endeksi Değerleri (2018).....	77
Tablo50:	Ülkelerde Eğitime Ayrılan Payın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı (\$, 2016).....	78
Tablo51:	Ülkelerin Eğitim Harcamalarının Eğitim Kademelerinde GSYH'ya Oranı (% , 1995-2016).....	79
Tablo52:	Ülkelerde İlköğretim ve Ortaöğretim Kademelerine Yapılan Ortalama Harcamalar ve Yüzde Değişimleri (\$, 2005-2016)	80
Tablo53:	Ülkelerde Okul Türlerine Göre (Devlet Okulu) Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (\$, 2016)	81
Tablo54:	Ülkelerde Öğrenci Başına Düşen Harcamalar (€, 2018)	82
Tablo55:	Ülkelerde İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar (\$, 2016).....	83
Tablo56:	Ülkelerde Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcama Ortalaması (\$, 1995-2016)	83
Tablo57:	Ülkelerde Eğitim Harcamalarının İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Kaynaklara Göre Dağılımı (2016) .	86
Tablo58:	Ülkelerde Eğitim Harcamalarının Yükseköğretim Kademesinde Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)	87
Tablo59:	Ülkelerin Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımının GSYH'ya Oranı (1998-2016).....	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** MEB Bütçesinin GSYH'ya ve Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı 1997-2018.....64
- Şekil 2:** Türkiye'de Eğitim Bütçesinin GSYH ve Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı, 2002-2020..... 65

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DB	: Dünya Bankası
DFES	: İngiltere Eğitim Bakanlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DESTATİS	: Almanya Federal İstatistik Ofisi
EURYDICE	: Avrupa Birliği Eğitim Bilgi Ağı
EUROSTAT	: Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi
GATS	: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: GayriSafi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISCED	: Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
LEA	: Yerel Eğitim Bölgeleri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCES	: Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TEFBİS	: Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UKETS	: İngiltere Eğitim Öğretim İstatistikleri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Dünyada ülkelerin gelişmişliğini gösteren en önemli göstergelerden biri eğitimidir ve eğitime verilen önem ülkelerin eğitime ayırdıkları finansman kaynaklarının büyüklüğünden anlaşılır. Finansman kaynağı ne kadar büyükse eğitimin nitelik ve kalitesi de o kadar artmaktadır. Finansman kavramı bir mal veya sermayenin elde edilmesine yönelik tedarik edilme süreci olarak tanımlanırken, eğitim finansmanı ise, eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli parasal kaynaklarının elde edilmesi sürecini, finansman kaynaklarını ve harcamaların dağılımını kapsamaktadır. Eğitim finansmanında 80’li yıllardan itibaren neoliberal değişimlerin ortaya çıkması ile birlikte dünya genelinde birtakım yeni politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikaların amacı, neoliberalizmin temeli olan kamu kaynaklarının kısıtlanarak, özelleştirme ve serbest piyasa ekonomisinin eğitim sektörüne uyarlanmasıdır. Bu amaçla yürütülen çalışmada, seçilmiş ülkeler ve Türkiye’nin eğitim finansman yapıları işlenerek, karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Dünyada gelişmiş ülkelerin çoğunda yükseköğretim kademesi dışındaki eğitim kademelerinin finansmanı, genellikle bölgesel ve yerel kaynaklardan sağlanmaktadır. Çalışmada ele alınan ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere ve Almanya’da eğitim finansmanı çoğunlukla eyalet ve yerel kaynaklardan sağlanırken, Fransa ve Türkiye’de ise eğitim genel olarak kamu tarafından finanse edilmektedir. Ayrıca Türkiye’de kamu desteğinin yanında aileler, özel kurumlar gibi farklı finansman kaynakları da bulunmaktadır. Burdan yola çıkılarak hazırlanmış olan çalışmada seçilmiş olan ülkeler, eğitim finansman kaynaklarının çeşitliliği ve eğitim finansmanlarında dünya genelinde sahip oldukları başarıya göre belirlenmiş olup, bu araştırmada 1980 yılı sonrasında ortaya çıkan neoliberal ekonomi politikalarının ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye’nin eğitim finansmanında yarattığı değişimler karşılaştırmalı olarak incelenerek, Türkiye’nin eğitim finansmanı alanındaki belirlenen eksiklikler adına öneriler geliştirilmiş, bu alanda yapılacak çalışmalara Türkiye’nin eğitim finansmanı açısından katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1.1. Problem Durumu

İnsan yaşamındaki en önemli süreçlerden biri eğitimidir. Bu sebeple eğitime verilen hizmetin yeterli olması, sürecin iyi işlemesi için çok gereklidir. Eğitime verilen hizmet, eğitime ayrılan finansman ne kadar yeterli ise o kadar kaliteli olur. Eğitime ayrılan kaynakların miktarı ve bu kaynakların etkin olarak kullanılması, eğitimden beklenen ve toplumu her alanda etkileyen işlevlerin düzenlenip, yerine getirilmesini sağlar (Tuzcu, 2006). Eğitim finansmanı kavramı ise eğitimden beklenen hedefleri sağlamak için kullanılan gerekli maddi ve maddi olmayan kaynakları sağlama ve bunları gerekli kurumlara dağıtma sürecini olarak tanımlanır (Kurul, 2012).

1980'li yıllardan sonra dünya geneli göze alındığında, ortaya çıkan neoliberal ekonomi politikaları sonucunda, ülkeler eğitime farklı ve yeni ek finansman kaynakları geliştirmek durumunda kalmıştır. Ortaya çıkan durum karşısında eğitimin finansmanında belirli kesimlere daha çok rol verme, birtakım alanlarda vergiler konulması ve özellikle paralı/özel okulların artması gibi durumlar oluşmuştur. Buna bağlı olarak, eğitimde libelleşme çalışmaları da 1980'li yıllardan itibaren IMF (International Monetary Fund) ve Dünya Bankasının denetiminde uygulanan yapısal uyum programları ile gündeme girmeye başlamıştır. Gelişmekte olan neoliberalizm anlayışı ile birlikte devletçilik fikrinden uzaklaşılırken, devletin elinde bulunan iktisadi teşebbüslerin özelleştirilmesi, devletin ekonomik alandan çekilmesi sağlanmıştır. Neoliberal ekonomi politikalarının uygulandığı en önemli sektörlerin başında eğitim geldiği söylenebilir.

Neoliberal politikaların eğitim sektöründe kendini göstermesiyle, Dünya Bankası özellikle temel eğitime odaklanarak, kamu kamu kaynaklarının çoğunluğunun bu kademeye aktarılması, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinin özelleştirilmesini savunmuş, devlet tarafından sağlanan ve parasız olan temel eğitimin daha kalitelileştirilip, sayılarının arttırılmasını desteklemiştir (Cornay, 1995).

Türkiye'de neoliberal yapının oluşumu; 1980 kararları ve askeri darbeye dayanmakta olup, eğitim siteminde de uygulanmaya konulmuştur. Buna bağlı olarak başlayan özelleştirme politikaları ile özel okul, dersane, kurs ve üniversiteler ücret karşılığı hizmet sunmaya başlamıştır. Yıllar geçtikçe, nüfusun da artmasından dolayı eğitime olan talep de bu oranda artınca, eğitime ayrılan kamu kaynakları yetersiz kalmaya başlamış ve dolayısıyla bu da eğitim finansmanındaki problemlerin artmasına sebep

olmuştur. Bu sorun da beraberinde toplumda birçok olumsuzluklar doğurmuştur (Koç, 2007).

Liberal ekonomi anlayışı 80'li yıllardan itibaren Türkiye'de ve gelişmekte olan diğer ülkelerde eğitim finansmanı alanında yıllar boyunca bir sorun oluşturmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile eğitim yatırımları arasında bir paralellik olduğu kabul edilen bir gerçektir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi eğitime ayırdığı bütçeyi, buna bağlı olarak eğitim sürecindeki olanakları ve doğal olarak eğitim sisteminin niteliğini doğrudan etkiler. Diğer yandan bir eğitim sisteminin gelişmiş olması bireysel ve toplumsal açıdan niteliği arttırarak o ülkenin birçok alanda gelişmesine katkı getirebilir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bir ülkenin genel olarak gelişmişlik düzeyi ile eğitim sisteminin gelişmişlik düzeyi arasında paralel bir ilişki söz konusudur. Bu araştırma hem bu ilişkiyi ortaya koymak hem de Türkiye'nin eğitim finansman yapısındaki yıllar içinde meydana gelen değişimlerini inceleyerek, Türkiye için gerekli eğitim finansman uygulamalarını belirleme gerekliliğinden yola çıkılarak yapılandırılmıştır. Bu bağlamda nitelikli bir eğitim sistemine sahip olmak için, eğitim finansmanını nasıl yönetmek gerektiğini anlamak ve bu konuda dünyada başarılı görülen, finansman kaynaklarına göre çeşitlilik gösteren ülkelerin durumunu incelemek gerekir. Türkiye'de var olan sorunların çözümüne kavuşturulabilmesi adına, eğitim finansmanı alanında başarılı görülen ülkeler takip edilmeli ve örnek alınmalıdır. Bu amaçla verimli bir çalışma ve karşılaştırma yapabilmek için, eğitim finansmanının kaynakları bakımından yerel, merkezi, veya her ikisini de finansman kaynağı olarak benimsemiş ve dünyada başarılı eğitim finansman alt yapısına sahip olduğu düşünülen ülkelere ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın eğitim finansmanlarının araştırılmasının, Türkiye'de eğitim finansmanında var olan eksikliklerinin incelenerek, finansman politikalarının uygulanmasında ve yeni oluşumlar elde etmek için örnek oluşturabilecekleri kanısına varılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde, yükseköğrenim dışındaki eğitim kademelerinin finansmanı çoğunlukla bölgesel ve yerel kaynaklardan sağlanırken, Türkiye'de eğitimin finansmanı genel olarak kamu tarafından karşılanmaktadır. Kamuya ek olarak öğrencilerin aileleri ve özel kurumlar da bu finansmana katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de eğitimin finansman kaynakları olarak; MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), katkı payları ve bağışlar ile YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) olduğu görülür. Çalışmada yer alan seçilmiş ülkelere bakılacak olunursa; Türkiye ile benzer özellikteki bir diğer

ülke olan Fransa’da eğitim finansmanı sistemi merkezi iken, Almanya’da bölgesel finansman yapısı (yerel yönetimler ve eyalet yönetimleri), İngiltere’de ise çoğunlukla yerel yönetimlerin üstlendiği bir finansman yapısı vardır. ABD ise eyalet yönetimi ağırlıklı bir eğitim finansmanına sahiptir.

Bu anlamda yürütülen çalışmada seçilmiş ülkeler ve Türkiye’nin neoliberal ekonomi politikaları dönüşüm sürecinde eğitim finansmanında yaşanan değişimler, 80’li yıllardan 2019 yılına kadar olan zaman diliminde eğitim finansmanını oluşturan temel başlıklar altında karşılaştırmalı olarak incelenmiş olup, elde edilen analizler neticesinde Türkiye’nin eğitim finansman uygulamalarında yıllar içinde görülen eksikliklerin belirlenmesinde ve daha verimli bir eğitim finansman yapısı oluşturulmasında yol gösterici olacağı düşünülmüştür.

1.2. Amaç

Bu çalışma ile, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye’de neoliberal ekonomi politikaları dönüşüm sürecinde eğitim finansmanında yaşanan değişimlerin incelenmesi ve buna bağlı olarak Türkiye için eğitim finansmanında öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin eğitim finansman durumları nasıldır?
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin Gayri Safı Yurt içi Hasıla (GSYH)’dan eğitime ayrılan payları nedir?
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'de eğitime ayrılan payın eğitim kademelerine göre dağılımı nasıldır?
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'de okulların türlerine göre devletin eğitime harcadığı miktar nedir?
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'de öğrenci başına düşen harcamalar nedir?
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'de eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımı nasıldır?
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye’de eğitim finansmanında yıllar içinde nasıl bir değişim yaşanmıştır?

1.3. Önem

Eğitim, ülkelerin gelişmişliğini gösteren en önemli göstergelerden biri olup, ülkelerin eğitime verdikleri önem ayırdıkları finansman kaynaklarının büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Eğitime verilen önem ölçüsünde bir ülke yükselip, ilerleyebilir. 80'li yıllardan itibaren gelişen neoliberal akım ile dünyadaki gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de eğitimin finansmanını sağlamak konusunda eksiklikler ortaya çıkmıştır. Eğitim alanında yetersiz kalan yatırımlar eğitim sisteminin nitelik ve kalitesini doğrudan etkilemiştir.

Çalışmanın ana unsuru olan eğitim finansmanı, kamu harcamalarının büyük bir kısmını oluşturduğu için, bir ülke adına yadsınamaz öneme sahiptir. Türkiye'nin de bu alanda daha iyi kalkınabilmesi için eğitimin ve buna bağlı olarak eğitimin finansmanının daha iyi bir aşamaya getirilmesi ve dünyadaki gelişmiş ekonomili ülkelerin eğitim finansmanının sistemini benimsemesi gerekmektedir. Her alanda olduğu gibi eğitimin finansmanı kapsamında küresel gelişmelerin takibinin sağlanmasında da, her ülke kendisinden daha ileri olan ülkelerin sistemlerini takip ederek, kendilerini geliştirebilir ve başka ülke sistemlerini örnek alarak uygulayabilirler. Bu önem doğrultusunda eğitim finansmanı alanında dünyada iyi konuma sahip olan ülkeler, eğitim finansman yapıları da dikkate alınarak seçilmiş ve Türkiye için örnek olabilecekleri düşünülmüştür.

Neoliberal ekonomi politikalarının 1980 yılından itibaren her sektörde olduğu gibi eğitim sektöründe de kendisini göstermeye başlamasıyla birlikte, eğitimde uygulanan finansman politikaları da değişime uğramış, kamu destekleri eğitimin finansmanında etkisini azaltmaya başlamıştır. Çalışmaya konu olarak seçilen ülkelere ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerin ekonomik alt yapısı bu tür değişimleri kaldırabilecek güçte iken, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede bu değişim, yıllar içinde bir eğitim finansmanı sorunu olarak giderek büyümüştür. Kamu desteği azaldıkça, eğitimin de niteliği azalmaya, bireylere ve hanehalkına binen ekonomik yük artmaya başlamıştır. Eğitimde özel sektör devreye girince artış gösteren özel okul, dersane, etüt gibi kavramlar ortaya çıkmış bu da eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olmuştur. Tüm bu yaşananlar Türkiye'de eğitim finansmanında neoliberal politika uygulamalarının yarattığı olumsuz sonuçlardır. Bu bağlamda seçilmiş ülkelerin eğitim finansmanı alandaki uygulamalarının Türkiye için eğitim

finansmanının uygulanmasındaki boşluğu ve eksiklikleri dolduracağı düşünülmüştür. Mevcut durumda Türkiye’de kamunun eğitim kademelerine ayrılan kaynaklarının yetersiz olduğu, özellikle öğrenci başına harcamalara bakılınca, yeterli bütçeyi ayıramadığı bilinmektedir. Bu önemle yapılan çalışmada; Türkiye'nin daha çok gelişmesi için en temel unsurlardan biri olan eğitimin ve finansmanının daha iyi seviyelere gelebilmesi adına, eğitim bakımından daha gelişmiş ülkelerin eğitim finansman sistemleri incelenmiş ve Türkiye ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada konu olarak 80’li yıllardan itibaren, neoliberal ekonomi politikalarının gelişmesi ile birlikte ülkelerin eğitim finansmanında yaşanan değişimlere ülkeler bazında değinilmiştir. Seçilmiş olan ülkelerin eğitim finansman kaynakları ve buna bağlı olarak uygulanan politikalarına bakılıp değerlendirildikten sonra Türkiye adına eğitim finansmanındaki eksikliklerin belirlenerek önlemler alınmasının faydalı olacağı görülmüştür. Ayrıca, bu araştırma ile Türkiye’de eğitim finansmanı uygulamaları hakkında yapılacak olan başka çalışmalara da yol gösterebileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma için seçilmiş ülkeler olan ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’nın eğitim finansman kaynaklarının merkezi ve yerel otoriteler olarak çeşitli olması ve OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkeleri arasında da eğitim finansmanı alt başlıklarında ortalamanın üzerinde değerlere ve gelişmişlik seviyesine sahip olmalarının Türkiye açısından iyi birer gözlem olurken, çalışmanın verimliliğini sağlamada önemli olacakları düşünülmüştür. Dünya genelindeki eğitim finansman verileri de seçilmiş ülkelerin bu alanda iyi birer örnek olduklarını desteklemektedir. Ayrıca Türkiye’nin neoliberal ekonomi politikalarında 80’li yıllardan itibaren çoğunlukla ABD finansman politikalarını uygulamış olması da yapılacak olan karşılaştırma için Türkiye’nin eğitim finansmanını incelemede iyi bir gözlem olacağı düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak, ülkelerin uyguladıkları eğitim finansman yöntem ve politikaları ile dünyada başarıları kabul gören seçilmiş ülkelerin yöntemlerinin bu alanda yapılacak olan bilimsel çalışmalara da katkı sağlayabileceği, ayrıca bu konuda başka ülkelerin karşılaştırmasını yapan eğitim finansmanı araştırmacılarının da faydalanabileceği düşünülmüştür.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma; zaman, mekan ve kaynaklar bakımından bir takım sınırlılıklara sahiptir. Buna göre bu çalışma;

- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin eğitim finansmanına ilişkin durumu ile sınırlıdır.
- Neoliberal ekonomi politikaları sonrası gelişen eğitim finansmanında yaşanan değişikliklere bağlı olarak 1980 - 2019 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır.
- Çalışmaya konu olan eğitim finansmanı harcama verileri devlet okulları ile sınırlı olup, kullanılan verilerin güncel olması adına, değerlendirmelerde Education at a Glance 2019, (OECD 2019) yılı istatistiklerinde ülkelerin en son 2016 yılına ait verileri mevcut olup, 2019 yılına ait veriler yer almadığından, çalışmada yer aln ülkeler ve Türkiye'ye ait verilerde bazı istatistiklerde en güncel 2016 yılı baz alınmıştır. Ayrıca ülkelerin kendi ulusal istatistik kurumlarının yayınlarında yer alan 2018-2019 yılı verileri ve öngörülen veriler de kullanılarak değerlendirilmiştir.

1.5. Tanımlar

Eğitim Ekonomisi: Eğitim sistemi ile ekonomik sistem arasındaki ilişkileri araştırırken, bireyin eğitim maliyetinin oluşumunu ortaya koyan, ekonomik bulgu ve kurallarını eğitime uygulayan bilim dalıdır.

Eğitim Finansmanı: Finansman, bir mal veya hizmetin elde edilmesine yönelik gereksinim duyulan sermayenin temin edilmesi süreci iken; eğitim finansmanı ise verilen eğitim hizmetinin devamlılığı adına gerekli olan tüm kaynakların tedarik edilmesidir (Karakütük, 2006).

Liberalizm: Ekonominin bireyler tarafından örgütlenmesini ve ekonomik kararların bireyler tarafından alınmasını ifade eder (Adams, 2001).

Neoliberalizm: Üretim ve dağıtımın piyasadaki girişimlere bırakılarak, serbest piyasa anlayışının hakim olmasını, piyasaya devletin müdahale etmemesini ve özel girişimlerin, ticaretin ve üretimin serbestliğini savunan ekonomik yaklaşımdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim

Eğitim, çok geniş ve kapsamlı bir kavramdır, bunun için eğitim tanımını tek bir cümleyle özetlendirmek yetersiz kalır. Geniş anlamda düşünülürse, toplumda hem sosyal adaletin sağlanması hem de ekonomik kalkınmada kullanılan bir araç olarak görülebilir. Eğitim, insanların davranışlarını biçimlendirerek arzu edilen davranışların geliştirilmesine, istenmeyen davranışların ise yok olmasına yardımcı olur (Ertürk, 1988). Aynı zamanda eğitim, insanın doğumundan başlayıp ölümüne kadar geçen süre içerisinde, bireye çeşitli bilgi, beceri, davranış ve değerler kazandırır (Erden, 2007). Tanıma göre bakıldığında eğitimin aslında uzun bir süreç ve görevler dizisi olduğunu söylenebilir. Kişiler yaşamları boyunca öğrenme ihtiyacı duyarlar, eğitim de bu sebeple bir hizmet niteliği taşımakta ve devamlılık arz etmektedir.

2.2. Eğitim Finansmanı

Eğitim finansmanı, eğitim-öğretim sürecinin işleyişinin sürekliliği için parasal kaynakların sağlanması, elde edilen kaynakların bölgesel, kurumlar, kademeler ve sosyo-ekonomik düzeyde farklılıklar açısından bireylere ve gruplara paylaşımı sürecidir. Aynı zamanda eğitim finansmanı, kamu fonları ve özel harcamalar toplamıdır denebilir (Güngör, Göksu, 2013). Eğitimin finansman kaynağı harcamaların oranlarına göre ülkeler bazında farklılık gösterebilir. Eğitim finansmanı değerlendirilirken de genel olarak üç farklı tür finansman yöntemi görülmektedir. Bunlardan ilki doğrudan finansman yöntemidir ve devletin müdahalesi çok yüksek orandadır. Devlet burada finansman gelirini vergilerden karşılar. İkinci finansman yöntemi ise kısmi finansman yöntemidir ve burada verginin yerini harçlar almıştır. Üçüncü yöntem ise dolaylı finansman yöntemidir. Bu yöntemde ise eğitim malı hem kamu hem özel sektör tarafından finanse edilir. Bu sayede devlet eğitim malının arzında özel sektöre de yer açar yeni eğitimde özelleştirmeyi bu şekilde sağlamış olur

(Devrim, Tosuner, 1987). 2000’li yıllarda eğitim harcamalarının finansmanı alanında kaynakların harcama oranlarını belirleme konusunda bir çok sorun yaşanmaktadır. Çünkü eğitim hizmetinin hangi oranda devlet tarafından hangi oranda diğer kesimler tarafından finanse edileceği belirlenirken, ortaya çeşitli fikirler atılmaktadır. Yarı kamusal bir hizmet olan eğitim için bireyler mümkün olduğu kadar az bir bedel ödemek isterler. Eğitimi bir kamu hizmeti olarak düşünülürse, eğitime harcanan miktarın normal şartlardan daha düşük miktarda olması gerekir. Burada istenen asıl amaç topluma olan faydanın artması olduğundan özellikle devlete ait eğitim kurumlarından faydalanan yurttaşların benzerlerinden daha az miktarlar ödediği bir gerçektir. Genel olarak finansman, bir mal veya hizmetin edinilmesi için gerekli kaynak veya fondur denebilir. Buna bağlı olarak eğitimin finansmanı ise, eğitim hizmetlerin devamlılığı adına gerekli olan kaynakların tedarik sürecidir (Söyler, 2009).

Eğitimin karma mal olması özelliğinden dolayı eğitimin finansmanı da karma özellik göstermektedir. Eğitim hizmetlerinin sunumu ve ücretlendirilmesinde özel sektör ve devlet bir arada hareket eder fakat bakıldığında yine de her durumda devletin eğitime müdahalesi söz konusudur. Bu müdahalenin derecesi ve şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Devletin eğitim alanındaki müdahalesi, oranına göre eğitim hizmetlerinin finansmanında çok önemli bir paya sahiptir. Ayrıca devlet okullarının finansmanında tüm kesimlerden toplanan vergiler kullanılır (Polat, 2008).

2.3. Eğitim Ekonomisi

Eğitim ekonomisi, eğitimin de tanımında olduğu gibi içerik yönünden geniş bir çerçeve oluşturmaktadır. Özellikle ekonomik büyüme ve üretim artışı için gerekli insan gücünün geliştirilmesi yönünden eğitim ekonomi ilişkisi öne çıkmaktadır. Bireyler hedeflerine ulaşmak için eğitim hizmetinden yararlanırlar. Böylece eğitim, insan gücünü hangi alanda geliştireceğine yardımcı olarak ekonomik kalkınmaya etki eder. Yani eğitim ekonomisinde amaç; verimi, üretimi ve kaliteyi artırmak olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında eğitim ve ekonomi kavramlarının gerçekleştirmeye çalıştıkları amaçlar açısından çok yakın oldukları görülür (Güvence, 2008).

Eğitim ekonomisi kamu ekonomisi ile çok yakın ilişki içindedir. Eğitim hizmetleri devletin temel ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirmesinde temel bir görev taşır. Devlet eğitim hizmetlerini her kesime dengeli ve adil bir şekilde sunduğu sürece, ülkede çalışma dinamikleri ve milli gelir artacak, fırsat eşitliği sağlanarak, eşit gelir

dağılımı oluşacaktır. Bu da toplumda ekonomik kalkınmanın sürekliliğine olumlu etkilere yol açar. Eğitimde fırsat eşitsizliği yaratmadan, tüm herkese eğitimde eşit fırsatlar sağlanırsa ülkede gerekli olan işgücü sağlanır (Polat, 2008). 2000'li yılların bilgi toplumunun anahtarı niteliğinde olan eğitim, ekonomiyi dengelemekte ve sürdürülebilirlik sağlamaktadır. Öncelikle gelişmiş ülkelerde sonra da gelişmekte olan ülkelerde yaygın hale gelen eğitim ekonomisi kavramının önemi zaman içinde giderek artmaktadır.

Bireyler gelecekte daha iyi olanaklar elde etmek için eğitim harcamaları yapar. Bu harcamalar ilk bakışta gelir kaybı gibi görünse de aslında gelecekte daha fazla gelir elde etme fırsatı sağlar. Eğitimin ekonomiye doğrudan ve dolaylı olarak katkıları vardır. Toplumda insanların işgücüne katılma oranının artması eğitimin ekonomiye doğrudan bir katkısı olarak düşünülür. Ayrıca eğitim insanların davranış ve görüşlerini etkileyip geliştirerek ortaya çıkan üretim yönetimlerini daha iyi kavramalarını sağlayarak, ekonominin dolaylı yoldan kalkınmasına destek olur (Gülbeden, 1991).

2.3.1. Eğitim Hizmetinin Arzı

Belirlenmiş bir süre zarfında belli bir fiyattan satılmak istenen mal miktarına arz denir (Özgüven,1997). İlköğretim, ortaöğretim ve üniversite gibi eğitim kurumlarının eğitim hizmetinden faydalanmak için arz ettikleri zamana ise eğitim arzı denir (Serin, 1972). Toplumda eğitimin arzını kamu ve özel eğitim kurumları oluşturur. Toplumda eğitime olan arzın, eğitime olan talepten önce piyasaya sunulması gereklidir. Yani, ister kamu eğitim kurumu, ister özel eğitim kurumu olsun, bu kurumlar eğitim arzını talep olmadan sektöre sunamazlar, çünkü bu görev kamuya aittir. Bundan dolayı da kamu eğitimde arzın büyük kısmını eğitim sektörüne arz ettiği için, eğitim harcamaları konusunda finansal olarak zorluk çekebilir. Ortaya çıkan bu sorundan ötürü, kamunun yaşamış olduğu sıkıntıyı azaltabilmek adına, özel eğitim kurumlarının eğitim arzını sağlamadaki fonksiyonu arttırılmalı ve sektörde oluşan talepten önce arzı sunabilme imkanları sağlanmalıdır (Yılmaz, 1989).

Neoliberal politikalar doğrultusunda eğitim kamuya ait bir hizmet olmaktan çıkarılmaya çalışılsa bile, dünyada halen kamusal hizmet olarak verilmekte olup, eğitim hizmetlerinin arzı çoğunlukla devlet tarafından sunulmaktadır. Eğitime olan arzı büyük oranda tüketiciler belirlemektedir. Piyasaya sunulan arz bazen talebi aşabilir, bazen eşit olabilir ya da taleplerden çok düşük olabilir. Bu sebeple de

toplumun yapısını analiz ederek, eğitime olan talebi önceden belirleyebilmek çok önem taşır (Yılmaz, 2014).

Ayrıca eğitim sektöründe arzın daima talebi karşılayabilmesi için, talebin arzdan yüksek olmaması gerekir. Fakat dünyada yükselen teknoloji seviyesi göz önüne alındığında, eğitime olan talepteki yükselişin genelde çok yüksek oranda olması beklenir. Buna önlem almak için de talepten fazla arz yaratmak faydalı olabilir. Eğitimin arzının meydana getirilmesi uzun bir süreçtir ve eksi bir özellik sayılır. Bu sebeple arzı daha da arttırmak için yatırımların da artırılması gerekir. Eğitim arzı, gelişmiş ülkelere göre, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere daha çok önem taşır. Çünkü bu ülkeler kalkınmak için eğitim gücüne ihtiyaç duyarlar. Gelişmiş ülkelere bakıldığında ise ekonominin dengede olduğu gibi arz ve talep dengesinin de dengede olduğu görülür. Burdan yola çıkarak eğitime olan arz ve talebin daima aynı paralellikte giden bir ilişkileri olması gerektiği düşünülebilir. Bu sayede eğitim sektörü büyür ve gelişir. Eğer eğitime olan talep sürekli artış gösterirse, arz üzerinde baskı oluşur ve eğitime yapılan harcamalar sürekli olarak artar (Yılmaz, 1989).

Toplumlarda genellikle eğitime olan talep ile gelir durumu doğru orantılıdır. Yani insanların maddi imkanı arttıkça eğitime olan talebi de bu yönde artar. Çünkü insanların mal alabilme seviyesi arttığı sürece, ilk olarak temel ihtiyaçlarını karşılar daha sonra ise kalan geliri ile yatırım veya tasarruf için kullanmak ister. Eğitim de bir yatırım amacı gibi düşünülürse, daha sonraki zaman içerisinde gelirini arttırabilme adına eğitime yatırım yapabilir. Toplumda genel dağılıma bakıldığında gelir seviyesindeki sınıfların eğitim seviyesindeki farklılıklardan dolayı oluştuğunu söylenebilir. Bu durum eğitime yöneltilen talebi de etkilmektedir. Toplumda yaşayan her kesimin farklı eğitim talepleri olabilir. Sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler bu talebi etkilemede büyük rol oynar (Yılmaz, 1989).

Eğitim talebini etkileyen bir diğer nokta da toplumdaki diğer malların fiyatlarıdır. Kamu okullarında verilen eğitim parasız da olsa, kişiler birtakım harcamalar yapmak zorundadır. Bu harcamalar eğitimin temel ihtiyaçlarına yapılmaktadır. Bu sebeple eğitimin gereklerine bağlı harcama yapılan bu alanlar da eğitim sektöründen doğrudan etkilenmektedir. Harcama yapılan malların fiyatlarındaki artış eğitime olan talebi olumsuz etkilemektedir (Yılmaz,1989).

Eğitim arzı, eğitici yetiştirilmesine, mevcut eğitici miktarına ve eğitimcilere ödenen ücretlere bağlıdır. Türkiye’de ve diğer çoğu ülkelerde eğitim, hem kamu hem de özel sektör tarafından sunulur. Özel sektörün sunduğu eğitim ücretli devlet okullarının sunduğu eğitim ise parasız olduğu için eğitim arzı, ekonomik anlamdaki ürün arzından farklılık gösterir (Dura, 1996).

2.3.2. Devletçi Ekonomide Eğitimin Arzı

Devletçilik temel olarak; ülkedeki ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından düzenlenmesini ve özel sektörün giremediği ya da girmek istemediği alanlarda devlet girişimlerinin olması gerektiğini savunur. Bu anlayışa göre devlet ekonomiye doğrudan müdahalelerde bulunmaktayken aynı zamanda özel girişimleri denetlemektedir.

1929 yılında meydana gelen dünya ekonomik krizi, tüm devletleri etkilemiştir. Türkiye’de bu krizden büyük ölçüde etkilenmiş ve devletçi ekonomi anlayışı bu süreç ile birlikte başlamıştır (Önsoy, 2005). Devletin önderliğinde sanayiye dayalı olarak başlayan ekonomi politikasına devletçilik denebilir. Türkiye bu zaman süresince devletçi ekonomiyi uygulasa da özel girişimcilikten uzak durmamış, finansal olarak desteklemiştir (Pamuk, 2012). Devletçilik, temel anlamıyla devletin ekonomik hayatın içine girmesidir. Ama bu yapılırken sosyalist model benimsenemez. Elinde sermayesi olan vatandaşlar, birkaç alan dışında, diledikleri biçimde üretime katılabilirler. Devlet bunlara engel olmadığı gibi üstelik gereken tedbirleri alarak işlerini kolaylaştırır, kişileri üretim ve ticaret işine özendirir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye sanayileşmeye önem vermiştir, ülkede özel sektörün elinde gerekli sermaye olmadığı için devletçiliği benimsemek şart olmuştur. Bu sebeple devlet çok sayıda işletme kurmuş ve iş imkanı sunmuştur ve Türkiye’de devletçilik, özel teşebbüsü destekleyen bir yapıda yürütülmüştür. Bu sayede ekonomide önemli atılımlar yapılmış ve kalkınma sağlanmıştır (Akkor, 2018). Türkiye 1930 yılının sonuna kadar uyguladığı ekonomide devletçilik politikasıyla çok büyük gelişme kaydetmiştir.

Savaştan çıkmış, elinde birikim ve sermayesi olmayan, ülke dışından destek alamayan, kaynak bakımından sınırlı ve teknolojisi geri kalmış olan Türkiye, önderi Atatürk’ün ileri görüşlülüğü ve akılcılığı sayesinde bu olumsuz ortamdan kurtularak gelişmelere adım atmıştır. Bu dönemde Atatürk özellikle özel girişimleri desteklemiş aynı

zamanda devleti de ekonomik hayata katarak, iki alanın da birbirini desteklemesini sağlamıştır. Fakat, bu gelişmeler İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine yavaşlamıştır. Savaş sonrasında ise benimsenen devletçilik ilkesi mevcut duruma göre düzenlenememiştir. Bu da özel sektör ve devlet arasındaki dengenin bozulmasına sebep olmuş, ekonomiyi alt üst etmiştir (Akkor, 2018).

2.3.3. Liberal Ekonomide eğitimin Arzı

Liberalizm; ekonominin bireyci hatlarla örgütlenmesini ve ekonomik kararların bireyler tarafından alınmasını ifade eder (Adams, 2001). Liberal devlet anlayışına göre, insanlar toplum halinde bir devlet düzeni içinde yaşamadan önce doğal yaşama düzeni denilen bir aşamanın ardından kendi iradeleri ile aralarında anlaşarak toplumsal birlikleri ve devleti kurmuşlardır. Liberal devlet anlayışında insanların doğal olarak eşit oldukları ve insanın bu hakkı doğarken kazandığı kabul edilir. İnsanlar eşit değer ve saygıyı hak eder ve kişiler yasa önünde eşit ve özgürdür. Bu sebeple kişiler ekonomik anlamda seçimler yapma ve hareketlerde bulunma bakımından özgürdür. İnsanlar mülkiyetlerin korumak için aralarında siyasal sözleşme yapmış ve yasayı uygulama hakkını devlete devretmişler; bunun sonucunda devlet, toplum içinde düzeni sağlamak için zora başvurabilen ve baskı gücünü elinde tutan bir örgüt olmuştur. Liberal devlet anlayışı insanların içinde bulundukları sosyal ve ekonomik koşulların oluşturduğu eşitsizlikleri önemsemez. Bu anlayışta devlet iç ve dış güvenliği sağlar, doğal ekonomi yasalarının işleyişine karışmaz, doğal ekonomik düzeni bozmaz ve kişilere tam bir ekonomik özgürlük sağlar. Ünal (1996)'a göre, liberal düzenin, sanayi kapitalizminin egemen olduğu ekonomiyi özel mülkiyet, bireysel girişim ve tam rekabete dayanan, müdahaleye izin verilmediği sürece doğal dengesini koruyan bir işleyiştir.

2.3.4. Neoliberal Politikalar ve Eğitim İlişkisi

Neoliberalizm; üretim ve dağıtımın piyasadaki girişimlere bırakılarak, serbest piyasa anlayışının hakim olmasını, piyasaya devletin müdahale etmemesini ve özel girişimlerin, ticaretin ve üretimin serbestliğini savunan ekonomik yaklaşımdır. Eğitimde liberalleşme politikaları tüm dünyada 1980'li yıllardan itibaren IMF ve Dünya Bankası'nın denetiminde uygulanan yapısal uyum programları ile gündeme gelmiştir. İlk olarak her kademedeki eğitimin amaç ve içeriğini, gelen talepler yönünde tekrar düzenlemeye yönelik programlar hazırlanmıştır. Daha sonra eğitimin

finansmanını ilgilendiren yenilikler ve son olarak da neoliberal eğitim düzenine göre eğitim alt yapısı tekrar oluşturulmuştur (Cornay, 1995). Birinci tür reformlar eğitimin amacının ve müfredatın küresel piyasanın ihtiyaçları ile esnekliğin gerektirdiği bilgi ve beceriler temelinde yeniden düzenlenmesini hedeflemiştir. Eğitimin içeriği büyük ölçüde piyasanın taleplerine uyarlanmıştır. Bugün OECD ve Dünya Bankası'nın indirgemeci ve teknikçi insan kaynakları ve insan sermayesi yaklaşımı eğitimin her düzeyinde temel hale gelmiştir. Eğitimin her düzeyinde ekonominin ve piyasanın talepleri doğrultusunda insan gücü yetiştirme hedeflenmektedir. Ulus devlet modelinin eğitim müfredatında standartlaştırılan bilgi önemliyken, şimdi standartlaştırılan performans önemli olmuştur (İnal, 2005). Neoliberal ekonominin getirdiği talepler doğrultusunda yeniden oluşum gösteren eğitim kurumları, bir kalite standardı olarak benimsenirken, bu sınıfa uymayan kurumlar tercih edilmemeye başlanmıştır. Eğitim hizmeti karşılığını insanların ödeyeceği bir tüketim malı olarak görülmüş olup, bu da ardında birçok sorun bırakmıştır.

Bu yeni düzende eğitim hizmetini talep edenlerin eğitimin maliyetine ortak olmaları gerektiği düşünülmüş, ayrıca yüksek gelir grubundaki kişilerin çoğalan eğitim taleplerinden dolayı, sermayede eğitim sektörü kar yapan bir alan olarak görülmüştür. Bu sebeple 1980 yılı sonrası eğitim sektöründe özelleştirme uygulamaları artmıştır. Özel okullar kamu tarafından teşvik edilerek, devlet okullarında ailelerin harcamalara katılması yönünde ek düzenlemeler yapılmıştır (Kurul, 2012).

Neoliberal ekonomik küreselleşme ile eğitim sistemi serbest piyasanın işleyişi içine çekilmiş ve kar amacı taşıyan ticari bir kurum haline getirilmiştir. Bu da eğitim hizmetlerinin paralı hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum eğitimde fırsat eşitliği kavramının sorgulanmasına yol açmıştır. Yani eğitimin paralı hale gelmesi fırsat eşitliğinin yok olmasına ve buna bağlı olarak toplum içinde kutuplaşmaların oluşmasına neden olmuştur. Neoliberal politikalarla ortaya çıkan bu değişim aslında demokratik bir toplumsal yaşamı destekleyip geliştirmemiş, aksine, toplumu ayrımcı ve eşitsiz bir yapıya dönüştürmüştür denebilir.

2.4. Neoliberalizm ve Eğitim Finansmanı

Neoliberalizm etkisiyle birlikte, kamunun etki alanında bulunan kesimler piyasa anlayışına göre yönetilirken, devletçilik fikrinden tamamen uzaklaşmış, devletin düzenleme yetkisi azaltılmış, IMF ve Dünya Bankası tarafından oluşturulan yeni

neoliberal uyum programları ile devletin piyasaya etkileri sınırlandırılmıştır. Neoliberal dönemde devletin elindeki tüm iktisadi kurumlar özelleştirilerek ve devletin ekonomik alandan çekilmesi ve sadece düzenleyici bir göreve sahip olması savunulmaktadır.

Neoliberal yaklaşım, devletin yönetilemezlik krizi içinde bulunduğunu, merkeziyetçi yönetim anlayışından dolayı hantal devlet yapısı oluştuğunu ve bunun hizmetlerin verimli bir biçimde yerine getirilmesine engel olarak hizmetlerin niteliğini düşürüp yüksek maliyetlerle üretilmesine neden olduğunu iddia etmektedir. Tüm bunlar devleti mali krize sokup, sorunları arttırmaktadır. Devlet yetkilerinin kısıtlı olmasından dolayı hizmetlerin uygun bir biçimde düzenlenmesi mümkün olmamakta, kamu hizmetleri kaliteli olarak üretilip sunulamamakta, kaynaklar verimli kullanılamamakta ve sonuç olarak ekonomik gelişme askıda kalmaktadır. Toplumun yararına olacak sosyal fayda azalmaktadır. Neoliberal yaklaşım, devletin yeniden yapılandırılmasını savunurken, aynı zamanda yapılacak özelleştirme uygulamaları ile devletin küçülmesini savunur. Bu sayede de eldeki kaynakların daha etkin kullanılacağına inanılmaktadır (Ataay, 2007).

Eğitimden beklenen görevlerin her alanda yerine getirilmesi, eğitime ayrılan kaynakların kullanımının verimli ve etkin olmasına bağlıdır. Eğitime ayrılan kaynaklar arttığı müddetçe, alınacak verim de aynı oranda artacaktır. Bu da eğitim finansmanının temel mantığını teşkil eder.

2.4.1. Bazı ülkelerde ve Türkiye’de Neoliberal Politikaların Eğitim Finansmanına Etkisi

Küreselleşme sürecinde eğitimin standartlaştırılmaya çalışılmasıyla birlikte, ulusal tarih ve kültür kaybı ortaya çıkmaya başlamış, eğitimde Amerikan modeli ve öğretim yöntemleri yaygınlaştırılmasıyla bu kayıplar yıllar içinde daha da artmıştır. Eğitimin dili olarak ortak dünya dili anlayışı benimsenmiştir. Eğitimin finansmanına yönelik reformlarla eğitime yönelik harcamaların kısıtlanarak, özellikle ortaöğretim ve yükseköğretimin özelleştirilmesi hedef alınmıştır. Dünya Bankası ön plana çıkarak ülkelere bu planları teşvik eden yatırımlar teklif etmiş, eğitimin her düzeyinde öğrenci başına maliyeti düşürmeyi, orta ve yüksek öğretimden kalan bütçeyi temel eğitime aktararak devlet tarafından yürütülen parasız eğitimin yaygınlaştırılmasını amaç edinmiştir. Bu durumdan dolayı özellikle eğitim harcamaları konusunda sıkıntı

yaşayan gelişmekte olan ülkeler için, kamusal kaynaklarla bu sorunun üstesinden gelinemeyeceği ortaya çıkmış ve toplumda her kesimin aynı eğitimden faydalanabilmesi adına yeni düzenlemeler yapılmıştır. Eğitimde kaliteyi arttırmak gerekçesiyle ortaya sürülen bu düşünce, özelleştirme politikalarının uygulanabilirliğini arttırmak ve doğru olduğunu ortaya çıkarmak için kullanılmıştır. Yerel eğitim politikalarıyla kamu okullarının özelleştirilmesinin ve kamusal denetimden çıkmasının önü açılmış, özelleşen bu eğitim kurumları ile var olan parasız devlet okulları arasında büyük bir uçurum meydana gelmiştir. Parası olmayan kesim, aynı eğitim imkanlarından faydalanamamış ve eğitimde fırsat eşitsizliği oluşmuştur.

Eğitimin neoliberal politikalar sonucu ortaya çıkan finansman politikalarında yaşanan değişimler ile genellikle OECD ülkeleri hariç tüm dünyada eğitime ayrılan yatırımlar kısıtlanmıştır. Ortaya çıkan bu yeni durumda, düşük gelirli kesim bakımdan gelişen eşitsizlikler eğitimi olumsuz yönde etkilemiştir. Eğitim alanında temel eğitime ayrılacak olan payın çoğaltılması amacıyla başlatılan özelleştirme politikaları sonucu, geliri yüksek olan kesimin kaliteli okullarda okuyup her türlü imkandan faydalanmaya başlarken, düşük gelire sahip kesim ise devlet tarafından kısıtlı imkanların sunulduğu okullarda okumaya başlamış ve eğitimde fırsat eşitsizliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca maddi gücü düşük kesim zamanla daha da paralı hale gelen devlet eğitimine bile ulaşamaz olmuş, eğitimdeki fırsat eşitsizliğinin boyutu yükselmiştir. Yıllar geçtikçe az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu politikalar sonucunda orta ve yükseköğrenime devam eden öğrenci sayısı düşmüştür. Sonuç olarak yaşanan düşüş, gelişmekte olan ülkelerin küresel dünyada var olmaya çalışırken bir yandan bilim ve teknolojide yaşanan gelişmeler karşısında zayıf durumda kalmalarına yol açmıştır.

Neoliberal yaklaşımlar ile eğitimde özellikle yükseköğretim kademesi kar sağlayan büyük bir sektör olarak benimsenmiş ve sermayenin yeni uygulama alanı haline getirilmiştir. Sermayenin sahip olduğu üniversiteler ve devletin üniversiteleri kalite ve içerik bakımından çok büyük farklara sahip olmuş, bu da eşit eğitim ve herkes için eğitim olanaklarını ortadan kaldırmıştır (Keskin, Demirci, 2003).

Eğitimde başlayan bu özelleştirme uygulamaları ile eğitime ayrılan kamusal kaynakların içinden devlet desteğinin azaltılarak, bu desteğin özel okullara kaydırılması sağlanarak, katkı payı adı altında eğitimde paralı dönem uygulamaları geliştirilmesini teşvik etmiştir (Sayılan, 2006; Ercan, 1998; Keskin, Demirci, 2003).

Eğitim alanında uygulanmaya başlanan özelleştirme politikaları sonucunda birçok özel okul, dersane, kurs ve üniversiteler açılmış olup, bu kurumlar yüksek ücretler karşılığında hizmet sunmaya başlamışlardır.

Dünya bir anlamda küreselleşme kavramının etrafında bütünleşirken, diğer yandan da toplumsal, siyasi ve kültürel kutuplaşmalara gitmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojileri hızla gelişerek dünya piyasalarında serbestlik artmış, bunun yanında dünya bankalarından aldıkları dış borçlar altında ezilen gelişmekte olan ülkelerde kitlesel işsizlik, kitlesel açlık gibi sorunlar oluşmaya başlamıştır. Küreselleşmenin temelini oluşturan bu modernlik düzlemi ekonomik ve kültürel alanda farklı ülkeleri farklı şekillerde etkilemiştir (Sayılan, 2007).

Sermayenin serbestlik kazanarak her yere girmesiyle kapitalist ve sömürücü düşünce yeni dünya ülkelerinde pekişmeye ve yerleşmeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkeler çoğunlukla yoksullaşmış ve zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum git gide derinleşmeye başlamıştır. Bunun yanında küreselleşme ile bilişim ve iletişim teknolojilerinde hızlı gelişmeler olmuş; dünyada bilgi üretimi ve paylaşımı artmış; uluslararası sınırlar ortadan kalkarak insan hakları, özgürlük gibi evrensel değerler ortaya çıkmıştır. Ayrıca küreselleşme ile nitelikli eğitim, hayat boyu öğrenme, bilgi toplumu, bilgi çağı gibi kavramlar hayatımıza girmiştir (Okçabol, 2007).

Bu çalışmada eğitim finansman kaynaklarının çeşitliliğine göre seçilmiş ülkeler ve Türkiye’de neoliberal eğitim politikaları sonucunda eğitim finansmanında yaşanan değişimler incelenerek, 1980 yılından günümüze eğitim finansmanını oluşturan unsurlarda meydana gelen değişimler değerlendirilmiştir. Eğitim finansman kaynaklarına göre seçilmiş olan ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde neoliberal politikaların uygulanması sonucu eğitimin süresi uzamış, gelişmekte olan ülkelere ise okur-yazarların sayısı artmaya başlamıştır. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle daha bilinçli, uygar ve demokratik insanlar yetişmeye başlamıştır. Dünya geneline bakıldığında; eğitime yapılan yatırımların büyük bir çoğunluğu kamu kaynaklarından karşılanmakta olduğu görülse de Türkiye’de eğitime ayrılan kamu kaynakları hala yetersiz kalmaktadır.

Çalışmada yer alan ülkelere bakıldığında ABD’de kamu politikasının modeli liberal uygulamalardan oluşmaktadır. Eğitimde de, finansmanında da minimum devlet müdahalesi vardır. Çoğunlukla eyalet yönetimi ve yerel yönetimlerin finansmanı

ağırlıklıdır. ABD'nin uyguladığı kamu politikası ile yaşadığı istikrarlı büyüme ve başarı, neoliberalizm uygulayıcıları için bir model olarak kullanılmış, ve bunun eğitimleri verilmiştir. Ayrıca IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar akademik alanda kabul gören bir model olan ABD neoliberalizmini diğer ülkelere örnek bir kalkınma modeli olarak önermektedir (Hass, 2007'den aktaran Kabaş, 2015). ABD'de neoliberal politikalar sonucu federal hükümetin finansman desteği azalsa da eyalet ve yerel yönetimler bu açığı kapatmaktadır.

İngiltere'deki kamu politikası modeli de ABD'deki gibi liberaldir. 1979'a kadar devletçi politikalar uygulayan İngiltere sonrasında piyasa merkezli bir politika mantığına geçmiştir. Özel girişimciliğin İngiliz ekonomisinin kurtulması için gerekli olduğunu görülmüştür. Başarılı kamu politikası modeli ile günümüzde bir dünya gücü haline gelen İngiltere, serbest piyasa mantığıyla hareket etmeye devam etmektedir (Hass, 2007'den aktaran Kabaş, 2015). Özellikle yükseköğretimde kendini gösteren neoliberal politikalar ile kamu desteği oldukça azaltılmış olup, paralı olan eğitimin yükü en çok hanehalkına bırakılmıştır.

Fransa'da ise devletin ekonomideki rolü çok büyüktür, devlet müdahalesi ise ABD ve İngiltere'den fazladır. Fransa'da uygulanan kamu politikasının temelinde, devlet toplumun çıkarlarını en iyi şekilde gözetmekte olup, özel girişimcilere ekonomi teslim edilemez. ABD'de ve İngiltere'deki mevcut siyasi yapıya göre ise girişimciler kendi çıkarları için çalıştıklarında topluma en iyi yardımı yapmaktadır. Fransız ekonomistler ise özel girişimciliğin veya piyasaların daima sınırlandırılması ve kontrol altında olması gerektiğini gerektiğini savnurlar, çünkü girişimciler ilk olarak kendi yararlarını düşünür ve bu sebeple toplum için maksimum faydayı sağlayamazlar. Fransa uyguladığı devlet merkezli politikalar ile dünyada ileri gelen ülkeler konumunda bulunmaktadır (Hass, 2007'den aktaran Kabaş, 2015). Merkezi hükümetin finansman desteği hala birinci sırada yerini korumaktadır.

Almanya'da ise kamu politikası modeli İngiliz ve Amerikan kamu politikası modeline göre farklılık göstermektedir. İngilizler yenilikçi ve büyümeye yönelik serbest piyasa modeli uygularken, Alman modeli büyük sanayi dallarının kamulaştırılmasına dayanmaktadır. İngiltere özel sektörü teşvik edici kamu politika modellerini uygulamaktayken, Almanya kamu politikalarının uygulanmasında devletin rolüne önem vermiştir.

Türkiye’de ise neoliberal politikalar kendisini 1980’lerin başlarından itibaren kapalı ekonomisini dünya piyasalarıyla bir araya gelmesiyle göstermiştir. Bu dışa açılım ile beraber, Türkiye nitelikli mal üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye ekonomisinde ayrıca kamu politikasında ve eğitim politikalarında devletçi ve liberal politika bir arada görülür. Ülkede bazı zamanlarda kalkınma özel sektör tarafından sağlanırken, diğer zamanlarda ise kalkınma devlet müdahalesi ile sağlanmıştır. Türkiye’de ve dünyada 1980 sonrası başlayan ekonomideki liberalleşme sürecinde ülkeler, dışa açık ve piyasa merkezli neoliberal politikaları benimsemek zorunda kalmışlardır. Kültürel farklardan dolayı liberal ekonomi politikalarının uygulanmasında yaşanan zorlukların önüne geçebilmek, Türkiye’de liberalleşme sürecini daha iyi yürütülebilmek ve kontrol altında tutulabilmek için devlet-piyasa dengesinin dikkatli bir şekilde kurulması gerekir (Kabaş, 2015).

Küreselleşme etkisinin sonucunda eğitim, toplumun tüm kesiminin fayda gördüğü kamusal bir hak olmaktan çıkmış, ekonomik gücü fazla olanlar için bir fırsat haline gelmiştir. Eğitime istenen miktarda kaynak ayrılamaması, okullarda nitelikli eğitim verilmemesi ve yeni sınav sistemleri, özel ders, etüt ve dersane sektörünün giderek büyümesine ve okullara alternatif kurumlar oluşmasına neden olmuştur (Şahin, 2007). Türkiye’deki okullar arasındaki çeşitlilik, eğitim konusunda öğrenciler arasında eşitsizliğe yol açmaktadır. Öğrencilerin yetiştikleri ortam, ekonomik şartları ve aile yapıları performanslarına da etki etmektedir. Özellikle ekonomik durum öğrencilerin performanslarını çok etkilemektedir. (Dinçer, Uysal, 2010). Öğrencilerin performansları arasındaki farklar, gidilen okulun kendine özgü sistemiyle de yakından ilgilidir. Özellikle bu tür yüksek kaliteli okulların tercih edilmesi öğrencilerin performanslarını etkilemektedir (Berberoğlu, Kalender, 2005).

Neoliberalizmin eğitim politikası üzerindeki etkisi, kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynaklarda yapılan azalma olarak kendini göstermektedir. Bu durumdan yola çıkarak 1980’lerden itibaren uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar sonucu, dünyada ülkelerin genelinde kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynakların miktarında azalma eğilimi olduğu görülse de bu tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Kamu harcamaları içindeki eğitim harcamalarının oranının düşmesi, eğitimin kamuya olan maliyetini de düşürmüştür. Türkiye’de de bu yönde 1980’den itibaren kamu kesiminin harcamalarının azaltılmasına yönelik bir politika izlenmeye çalışılmış, kamu tüketimlerinin kısılması ve yatırımların belli sektörlerde sınırlı tutulması

amaçlanmıştır. Fakat, uygulanmak istenen ekonomi politikaları her ne kadar kamu harcamalarında azaltmaya gitse de istenen başarı sağlanamamıştır. TÜİK 2019 (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2018 yılında eğitime 134.1 milyar lira ayrılırken, eğitime ayrılan kaynak, 2019 yılında 161,1 milyar liraya çıkarılmıştır. Bu durumda Türkiye’de bütçe giderlerinin yaklaşık yüzde 17’si tek başına eğitime ayrıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu artışlara rağmen eğitime yapılan finansman desteği yetersiz kalmaktadır. Eğitim finansmanı gelişmiş ülkelerde daha çok belli kesime, gelişmekte olan ülkelerde ise yeni vergiler konularak ve özel okullar teşvik edilerek uygulansa da, Türkiye’de eğitim harcamalarının çoğu devlet tarafından karşılanmaktadır. Devletlerin eğitim harcamalarına ayırdığı kaynak, eğitime verdikleri önemin göstergesi sayılabilir (Ünal, 1996).

Özelleştirmelere daha çok önem verilmesi ve kamu harcamalarının azaltılmasına gidilerek devletin katkısının azaltılması temelde istenen durumdur. 80’li yıllardan itibaren bu uygulamaların gerçekleşmesi için IMF ve Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelere sağladıkları fonlarla neoliberal politikaların uygulanmasını dayatmıştır. Bu yaptırımlarla özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri küçültülerek, yatırım harcamaları azaltılmıştır. Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde ve gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarının azaltılması gerekliliğine rağmen zaman içinde gelişmiş ülkelerde sosyal devlet anlayışından dolayı kamusal eğitim harcamalarında artışı gerekli hale getirmiştir.

Çalışmada yer alan ülkelere ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye’nin finansman kaynakları da çeşitlilik göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde eğitim finansman kaynakları federal hükümet, eyalet ve yerel yönetimler arasında paylaşılmaktadır. İngiltere’de ise yerel yönetimler ve özel kuruluşların ağırlıkta olduğu bir yapı söz konusudur. Fransa ve Türkiye merkezi hükümet ağırlıklı bir finansman yapısına sahip iken, Almanya’da eyalet yönetimleri ve yerel yönetimlerin ağırlıkta olduğu bir finansman yapısı mevcuttur (Tablo 1).

Tablo 1: Ülkeler ve Finansman Kaynakları

Ülkeler	Finansman Kaynakları
ABD	Federal Yönetimler, Eyalet Yönetimleri, Yerel Yönetimler
İngiltere	Yerel Yönetimler, Özel Kuruluşlar, Okul Yönetimleri
Almanya	Eyalet Yönetimleri, Yerel Yönetimler
Fransa	Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Araştırma Bakanlığı
Türkiye	Milli Eğitim Bakanlığı, Katkı payı ve Bağışlar, YÖK

Tuzcu, Gökhan. 2004. Eğitimin Finansman Gerekleri ve Boyutları. **Millî Eğitim Dergisi**. s.163:1

Tablo 1’de yer alan ülkelerden ABD, İngiltere ve Almanya’da yükseköğretim kademesi dışındaki eğitim kademelerinin finansmanı, çoğunlukla bölgesel ve yerel kaynaklardan sağlanmaktadır. Yani yükseköğretim kademesine ayrılan harcamalar dahil edilmediğinde yerel ve bölgesel kaynakların toplamı, merkezi kaynaklardan daha yüksek miktarda olmaktadır. Merkezi yönetim sistemine sahip olan Türkiye ve Fransa’da eğitim finansman sistemi de merkezidir. Fakat bölgesel ve eyalet yönetim sistemine sahip Almanya’da bölgesel finansman daha yoğun görülür. İngiltere’de ise eğitimin finansmanı ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır (Tuzcu, 2006). Türkiye’de ise kamu bütçesinden ayrılan paylar ve bağış, katkı payı gibi yurttaşların sağladıkları kaynaklar yoğunluktadır. ABD’de ise eğitimin finanse edilmesinde en büyük payın eyalet hükümetlerinde ve yerel hükümetlerde olduğu söylenebilir, federal hükümet ve diğer özel kuruluş ve kişilerin katkısı ise az miktardadır (Ornstein, Levine, 2006).

2.5. ABD’de Eğitimin Finansman Kaynakları

ABD’de eğitim kurumlarının finansmanı genel olarak federal hükümet, eyalet yönetimleri ve yerel yönetimler olmak üzere başlıca üç kaynaktan sağlanır. Bu kaynakların yanında bazen özel kurumlardan yapılan ödenek ve bağışlar, aileler veya öğrenciler tarafından başlatılan kaynak yaratma çalışmalarından elde edilen kaynaklar da eğitim kurumlarının finansmanında kullanılabilir (Ornstein, Levine, 2006).

ABD ekonomisinde kamu kesiminin desteği üretim ve hizmet sektöründe özel sektörün çok altındadır. Dünyada kamu kesiminin bu kadar düşük miktarda katılım gösterdiği başka bir ekonomi görülmemiştir (Gülsoy, Koca, 2012).

ABD’de ilköğretim ve ortaöğretim 12 yıl sürmektedir. Altı yaşında ilkokula başlanır ve sonrasında ortaokul eğitime devam edilir. Devlet ilköğretim ve ortaöğretim okulları finansmanının büyük bir bölümü eyalet ve yerel hükümetlerden sağlanır. 19. yüzyılın başlarından itibaren eyaletlerin eğitim finansmanındaki payı önemli ölçüde artarken, yerel destek ve 1980 yılına kadar devamlı artış gösteren federal destek 1980 sonrası azalmıştır. 2000’li yıllarda ise eğitimin finanse edilmesinde en büyük payın eyalet hükümetlerinde olduğu söylenebilir. Ortalama olarak ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim finansmanının % 90’ını yerel ve eyalet hükümetleri tarafından karşılanmakta, federal hükümet ve diğer özel kuruluş ve kişilerin katkısı % 10 civarında olmaktadır (Ornstein, Levine, 2006). Eğitim finansmanına eyalet ve yerel düzeyde sağlanan parasal kaynak miktarı eyaletlere göre önemli derecede farklılık gösterir. Federal, eyalet ve yerel hükümetlerin eğitime ayırdığı para çeşitli kaynaklardan sağlanır. Genel olarak eğitim harcamaları için gereken parayı federal hükümet ABD Hazine Bakanlığı’ndan sağlar. Eyalet hükümetleri ise bu parayı kişisel gelir vergisi, satış vergisi, özel tüketim vergisi vb. vergiler ve piyango gelirlerinden, yerel düzeyde ise ağırlıklı olarak emlak vergisi olmakla beraber özel vergiler ve kullanım ücretlerinden sağlar (Ornstein, Levine, 2006; U.S. Department of Education, 2010 [24.12.2019]).

Lise sonrası kurumların ve yükseköğretim kademesinin finansmanında çeşitli kaynaklar kullanılır. Bu kaynaklar öğrenci harç ve ücretleri, hükümet ödenekleri, satış ve hizmetler, kişisel bağışlar, yardım ve sözleşmeler ve vakıf gelirleridir. Finanslar kaynaklar, devlet ve özel kurum olmaya bağlı olarak değişiklik göstermenin yanı sıra, aynı kategorideki çeşitli kurumlara göre de değişiklik gösterir (U.S. Department of Education, 2010 [24.12.2019]).

İki yıllık yüksekokullar genel olarak bölgesel yönetimlerce idare edilir ve finansmanı da halk tarafından ya da bölgesel yönetimlerden sağlanır. Yükseköğretim kurumlarının hepsi özerk bir yapıya sahiptir (Güçlü, Bayrakçı, 2004). Bu kurumlar eyalet veya federal hükümetten maddi destek almamaktadır. Eğitimde herkese eşit erişim olanağı sağlamak için, ABD öğrencilere çok geniş çapta maddi yardım ya da kredi programı sunmaktadır. Bu kapsamda, birlikte sunulan bağış, kredi ve iş

fırsatları gibi çeşitli olanaklar, tam-zamanlı okuyan öğrencilerin yaşam masraflarına ve okul ücretlerini ödemelerine yardımcı olmaktadır.

2.6. İngiltere’de Eğitimin Finansman Kaynakları

İngiltere’de eğitimin finansmanı yerel yönetimler, özel kuruluşlar ve okul yönetimleri tarafından sağlanmaktadır. Son zamanlarda yapılan değişikliklerle birlikte İngiltere’de eğitimin finansmanı, Eğitim Bakanlığı, Öğrenme ve Beceri Konseyi ve Yükseköğretim Konseyi ile birlikte koordine edilmeye başlanarak, okulların büyük bir kısmının finansmanı yerel yönetimlerce tarafından sağlanmaya başlanmıştır (İnandı, 2005).

İngiltere’de okul öncesi kademesinde eğitim zorunlu değilken, 5 -16 yaş arasında eğitim zorunludur. Genellikle öğrencilerin % 95’i devlet okullarında ücretsiz eğitim görürler. Ayrıca özel okullar da bulunur. İlköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar olan zorunlu eğitimin finansmanı çoğunlukla yerel yönetimlerce karşılanmaktadır. Eğitim harcamalarının ağırlıklı olarak yerel otoriteler tarafından karşılanmasıyla birlikte yerel yönetimler kendi bölgelerindeki okulların finansal ihtiyaçlarını karşılamak için fonlar toplarlar. Yıllık olarak düzenlenen bu bütçeler yerel okul yönetimleri konseyi tarafından hesaplanmakta ve uygulamaya konulmakta ve takip edilmektedir.

İngiltere’ de yükseköğretim düzeyindeki finansman kamu ve hanehalkı tarafından yapılan harcamalardan karşılanır. Yükseköğretim finansmanında devlet desteğini araştırma ve geliştirme alanında özellikle klinik araştırmalar, fen, mühendislik ve teknoloji ile laboratuvar ve alan araştırmaları gibi yüksek maliyetleri olan çalışmalar için ayırır. Bunların dışında yapılacak bilimsel çalışmalarda özel kuruluşlardan yoğun finansal destek alır. Ayrıca İngiltere yükseköğretim düzeyinde diğer ülkelere göre çok fazla öğrenci çekmektedir. Bu öğrencilerin ödediği yüklü harçlarda yükseköğretim kurumlarına yüksek katkı sağlar (İnandı, 2005).

İngiltere’de DFES (Eğitim Bakanlığı) tüm eğitim kurumlarının finansmanından sorumlu olan kurumdur. DFES, eğitim için görevli yerel otoritelere (LEA) okulların ihtiyaç duyduğu paraları gönderir ve bu paralar yerel otoriteler tarafından okullara dağıtılır (DfES, 2018 [11.12.2019]).

2.7. Fransa’da Eğitimin Finansman Kaynakları

Fransız eğitim sisteminde eğitimin finansmanı merkezi olup, eğitim bakanlığı ve yükseköğrenim araştırma bakanlığı tarafından sağlanır. Kısacası eğitimin finansmanı merkezidir (Tuzcu, 2004). Merkezi hükümet ve ilgili bölgedeki otoriteler, her bölgedeki okulların gereksinimlerini tespit ederek toplanan vergilerle okullara ödenek ayırırlar.

Fransa’da ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde eğitim ücretsiz ve zorunludur. İlköğretim, okul öncesi ve temel eğitim olmak üzere iki kademedен oluşmaktadır. Merkezi finansman sistemine sahip Fransa’da okul öncesi eğitim kurumlarının masraflarının çoğu devlet tarafından karşılanmaktadır. Öğrenci aileleri okullara gönüllü olarak katkıda bulunmaktadır. Zorunlu eğitime dahil olan ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde ise eğitimin finansmanı yine merkezi yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca Fransa’da sayıca fazla olan dini özellikli kuruluşlar, mesleki kuruluşlar ve özel kişiler tarafından açılan özel okullar da devletin gözetimi ve denetimi altında tutulurlar.

Fransa’da yükseköğretim sistemi içinde en önemli eğitim kurumları olan üniversiteler, yönetim, malî ve akademik yönden özerk kuruluşlardır. Yine de her kademedе olduğu gibi merkezi yönetimlerin yükseköğretim kademesi finansmanı üzerindeki payı oldukça yüksektir.

Sonuç olarak bakıldığında, Fransa’da eğitim finansmanı çeşitli kamu, yerel ve özel birimlerle de desteklendiği söylenebilir. En büyük katkıyı Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Araştırma Kurulu yaptığı için merkezîyetçi sistemini her kademedе korumuştur. Fransa’da eğitim kademelerine göre yapılan en yüksek harcama ise birinci kademeye ayrılmaktadır. Eğitimde en az harcama ise özel eğitim kurumlarına yapılmaktadır (Şahenk, 2009).

2.8. Almanya’da Eğitimin Finansman Kaynakları

Almanya’da eğitim finansmanı genel olarak merkezi ve yerel yönetimler tarafından sağlanır. Fakat eğitim için ayrılan bütçede Almanya’nın bölgesel-eyalet yönetim sistemine sahip olmasından dolayı bölgesel yönetimlerin payı daha fazladır (Tuzcu, 2006). Almanya’da okul öncesi eğitimin finansmanında yerel otorite, eyalet yönetimleri ve aileler finansal destek sağlar. Kamu okullarındaki eğitim ise ilköğretim

ve ortaöğretim kademesinde ücretsiz olarak verilmektedir. Bu kademelerde eğitimin finansmanı ise, eyalet yönetimleri ve yerel otoriteler tarafından sağlanır (İnandı, 2005).

İlköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar finansman kaynaklarının dağılımı ağırlıklı olarak bölgesel kaynaklarından oluşurken, bunu yerel ve daha sonra merkezi kaynaklar takip eder. Yükseköğretim düzeyinde eğitimin finansmanı da ağırlıklı olarak bölgeseldir. Eyaletler bu kaynakları Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile Bilim ve Araştırma Bakanlığı'nın bütçesinden alır ve üniversitelerin bütçelerine aktarırlar. Finansal desteğin önemli bir kısmı eğitime ayrılan bütçeye, çok az bir kısmı ise okul ve üniversitelerden alınan harçlara dayanır. Eğitim finansmanı konusunda eyalet, federal devlet ve belediye birlikte karar verir. Bunun yanı sıra velilerden de destek alınır. Velilerden alınan ücretlerin miktarını ailenin gelir seviyesi belirlemektedir (İnandı, 2005).

Alman üniversitelerinin giderleri çoğunlukla eyalet yönetimleri tarafından karşılanmaktadır. Bu sebeple de üniversitelerin giderlerini karşılama oranı eyaletten eyalete değişiklik gösterebilmektedir. Federal hükümetin yardımı toplam giderlerin çok az bir kısmını karşılayabilmektedir. Federal hükümet yardımını ağırlıklı olarak yurt dışı ilişkileri ile araştırma ve geliştirme harcamaları üzerine yapmaktadır. Üniversitelerin diğer harcamaları ise, kendi bünyelerinden elde edilen gelirleriyle (vakıflar, harçlar vb.) karşılanmaktadır. Ayrıca aileler ve özel şirketler de yükseköğretim kademesinde eğitimin finansmanına bir miktar katkıda bulunmaktadır. Özetle üniversitelerin bütçeleri yıllık olarak eyalet yönetimleri tarafından oluşturulmaktadır denebilir.

2.9. Türkiye’de Eğitimin Finansman Kaynakları

Türkiye’de okul öncesi eğitim kademesinden ortaöğretim kademesinin sonuna kadar eğitimin finansmanı büyük ölçüde devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu sebeple de Türkiye’de eğitimin finansörü devlettir denebilir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bu kademelere harcanan bütçenin ayrıldığı bakanlıktır. Eğitim finansmanını sağlamak için çeşitli kaynaklardan MEB bütçesine yatırım sağlanmaktadır (Tuzcu, 2006; Koç, 2007). Bu kaynaklar; merkezi yönetim bütçesinden, büyükşehir belediyeleri ve il özel idareleri bütçelerinden, dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan dış kredi, burs ve bağışlar

ile protokol, şahıs ve kuruluşların eğitime bağışları, okul-aile birliği gelirleri ve özel sektörden eğitime yaptığı yatırımlardan oluşmaktadır.

Görüldüğü gibi Türkiye’de eğitim harcamalarını karşılayabilmek için çeşitli kaynaklardan finansman sağlanmaktadır. Her ne kadar kaynaklar çeşitli olsa da Türkiye’de eğitimin finansmanının ana kaynağı devlettir. Eğitimin her kademesi büyük oranda devlet tarafından finanse edilmektedir. Bunun yanında her düzey eğitimde özel eğitim kurumları yer almaktadır. Nüfus artışına bağlı olarak eğitim talebi arttıkça, eğitimde özel okulların sayısı artmıştır. Bu durum devletin finansal olarak yetememesinden kaynaklanmaktadır. Eğitim parasız olsa da her kademedede özel finansman desteği alınmaktadır (Koç, 2007).

Türkiye’de okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Devlet ve özel sektör tarafından açılan okul öncesi eğitim kurumlarında amaç 0-6 yaş arası nüfusun bakımı ve yetiştirilmesidir. Her türlü bina yapımı, onarımı, dekorasyonu ve eğitimci ücretleri devlet tarafından karşılanmaktadır.

Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde eğitim zorunlu ve parasızdır. İlköğretim ve ortaöğretimde de okul öncesi eğitimde olduğu gibi devlete ait kurumların yanında, özel okullarda bulunmaktadır. Devlet okullarının finansmanı, merkezi hükümet tarafından MEB bütçesinden, yerel idarelerden ve eğitime katkı payı, yardım, bağış ve uluslararası kredi desteği adı altındaki finansal kaynaklardan yapılmaktadır. Türkiye’de her yıl daha da artan nüfus beraberinde devlet okullarının özellikle de ilköğretim okullarının yetersiz kalma sorununu getirmiştir. Bu durumda devlet de özel okulları destekleyici bir politika izlemiştir bu da zamanla ilköğretim kademesinde özel okul sayılarının artmasına neden olmuştur.

Türkiye’de yükseköğretim kademesindeki hizmetler ise, kamu kesiminden gelen vergiler, öğrenci katkı payları ve özel sektör tarafından finanse edilmektedir. Ayrıca üniversiteler kendi döner sermayelerinden de elde ettikleri gelirleri kaynak olarak kullanırlar. Üniversitelerde örgün öğretim gören öğrencilerden öğrenim ücreti alınmamaktadır. Devlet üniversiteleri, temel olarak devlet tarafından finanse edilse de ikinci öğretim gören öğrenciler harç ödemek zorundadır. Bu katkı payları da yükseköğretim kademesinde ek bir kaynak yaratmaktadır.

Başvuru dahilinde yükseköğretim kademesindeki öğrenciler devlet tarafından maddi olarak desteklenmektedir. Yükseköğrenimini devam ettiren başarılı ve ihtiyaç sahibi

öğrenciler başvuruları halinde öğrenim süreleri boyunca karşılıksız burs alabilmektedirler. Ayrıca öğrenim kredisi adı altında yükseköğrenim kademesinde öğrenimini sürdüren Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) vatandaşı öğrencileri maddi yönden desteklenmek amacıyla geri ödemeli burslar da mevcuttur. Ayrıca bazı üniversite, vakıflar ve dernekler ve diğer özel kurum ve kuruluşlar öğrencilere öğrenimlerine destek olacak burs verebilmektedirler. (Eurydice, 2019 [11.02.2020]).

2.10. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde yapılan araştırmanın konusu ile ilgili değerlendirme ve karşılaştırma yapabilmek adına, neoliberal politikaların dönüşüm sürecinin eğitim finansmanına yansımaları ve buna bağlı olarak 1980 yılı sonrasında ülkelerin eğitim finansmanlarında yaşanan değişimlerin incelendiği diğer çalışmalara yer verilmiştir.

2.10.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yıldız (2008) çalışmasında neoliberal politikalar ile ekonomiye giren özelleştirme hareketleri ve sonucunda ortaya çıkan rekabet ortamının eğitim sektörünü ticari bir kuruluşa dönüştürdüğünü söylemiştir. Eğitim alanından kamunun kendini çekmesi sonucu eğitimin ulaşılabilir ve eşit bir hak olmaktan uzaklaştığını ve bunun toplumun temel haklarından olan yurttaşlık hakkını elinden aldığını düşünmektedir. Bu sebeple her vatandaşın hakkı olan eğitimin eşit ve adil olarak sunulabilmesi adına eğitimin tekrar kamunun kontrolü altında olması gerektiğini söylemiştir. Yıldız (2008)'a göre yapılan neoliberal uygulamalar ile eğitim sistemi verimsizleşerek, paralı hale getirilmiş ve kalitesi düşmüştür. Bu eğitim sistemindeki düşünce yapısının değiştirilerek her kesimden insanı kapsayıcı bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Ticari kazanç kaygılarının ön planda tutulduğu, paralı bir sistemi oluşturularak toplumlar ilerleme sağlayamaz, daha da geriler.

Uçkaç (2010)' a göre özellikle az gelişmiş ülkeler bakımından uygulanan neoliberal politikalar yıllar içinde büyük ölçekte ekonomik sorunlar yaratır. Yapılan uygulamaların ortak noktasının ülkelerin hazırda gereksinim duyduğu yatırımlarında bir gelişme yaratmayıp, sadece finansal alanda gelişmelerin ağırlık kazandırılmak istenmesi olduğuna dikkat çekmiştir. Türkiye'de ise bu politikalar ile kamunun küçültülerek, özelleştirmenin arttırılmasına hız verilmiştir. Sonucunda da kamu hizmetlerinde verimlilik gerilemiştir. Küresel kapitalizmin gelişmesi amacıyla yapılan

bu yeni ekonomik uygulamalar ile toplumda gelir dengesi giderek kaybolmuş, sosyal devlet anlayışı önemini yitirmiştir. Bu gelişmeler Türkiye’de olduğu gibi ve diğer az gelişmiş ülkeleri aynı şekilde etkilemiş, yıllar içinde uygulanan neoliberal politikalar sayesinde yoksulluk daha da derinleşmiştir.

Bu konudaki diğer çalışmalardan Kabaş (2015)’a göre ise Türkiye ekonomisinde 1980 yılından itibaren uygulanmaya başlanan özelleştirmeye dayalı kamu politikası uygulamalarından dolayı bir libelleşme süreci yaşanmaktadır. Dünya’da pek çok ülke serbest piyasa merkezli neoliberal politikaları uygulamak zorunda kalmıştır. Türkiye ekonomisi politikasında ABD’nin uyguladığı bireysellik ve özel sektörün gelişmesi yönündeki adımları takip etmiştir. Fakat uygulanan ABD modelinin Türkiye için sosyal ve kültürel açıdan uygulanabilir bir model olduğu düşünülemez. Çünkü, Türkiye’de işbirliği ve dayanışma içeren bir yaşam kültürü vardır, bu durum da ABD’nin uyguladığı ekonomik model yapısı pek uygun olmayacağı için piyasaların libelleşme sürecinin, Türk toplum yapısına uygun olarak düzenlenerek ve süreci yavaş işleterek uygulamak daha uygun olacaktır. Bu sebeple neoliberal politikaların Türkiye’nin kültürel alt yapısına uygun bir kamu politikasının planlanarak uygulanmasının daha verimli sonuçlar vereceği düşünülmüştür.

Ağcakaya, Gül, Toprak (2016)’da Türkiye için 1980 yılından sonra eğitim harcamalarının analizinde çıkan sonuçlara göre Türkiye’nin eğitim finansmanı göstergelerinin yıllar içinde genel olarak artış gösterdiğini ve OECD ülke ortalamalarının altında değerlerine sahip olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle eğitim sektöründe özel harcamaların artışı kamusal harcamalardaki artıştan çok yüksek olduğunu, bunun da eğitimde fırsat eşitliği sorununu beraberinde getirdiğini söylemişlerdir. Artan nüfus ile birlikte gelen eğitime talep artışı ve ortaya çıkan ekonomik krizler, devletin eğitim alanında finansal olarak yetersiz kalmasına ve bu sebeple hanehalkına yüklenilmesine sebep olduğunu belirterek, sosyal devlet anlayışını ortadan kaldırdığını ve eğitimde fırsat eşitliğinin bozulmasına sebep olduğunu iddia etmişlerdir. Bu sebeple 1980 sonrası uygulanmaya çalışılan ekonomik politikaların, eğitim alanında verimlilik ve eşitliği sağlayıcı yönde geliştirilmesi ve eğitimde kamusal harcamaların oranının yükseltilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Ayrıca Yılmaz (2014)’ın da dediği gibi özellikle 1980 yılı itibariyle uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar sonrasında Türkiye’de kamusal alan daha da

özelleştirilmiş ve bu uygulamalara eğitim alanında yoğunlaşmıştır. Bu sebeple de gelir seviyesi düşük olan aillerde, eğitime gerekli harcama yapılamayınca, çocuklar eğitimden uzaklaşmış, işgücüne katılarak aileye destek olmak amacıyla çalışmaya başlamıştır. Bu da eğitimde gelir seviyesi düşük olan ailelerin çocuklarının eğitim alanında eşit olmayan şartlarda yaşamasına sebep olmuştur. Dünyada ve Türkiye’de gelir seviyesi farklılıklarından dolayı, eğitim sektörü her zaman gelir seviyesi yüksek olan aileler için avantaj sağlamıştır. Ailelerin eğitime ayırdığı harcamalar, gelir seviyesi düşük olan kesimler için büyük sorunlar ve dezavantaj yaratmıştır.

Hsapçioğlu ve İnandı (2004), Türkiye ile AB ülkelerinin eğitime ayrılan kaynaklar bakımından aralarında oldukça önemli farklar bulunduğunu söylemişlerdir. Türkiye’nin kamu bütçesinden ve GSYH’dan eğitime yeterli bütçeyi ayıramadığını bildirmişlerdir. Bu nedenle AB ülkelerinin nitelikli eğitimini sağlayabilmek adına Türkiye’nin, öncelikle eğitime GSYH’dan ve kamu bütçesinden daha fazla pay ayırması gerektiğini savunmuşlardır.

Güvence (2008)’ye göre de, Türkiye’nin eğitime ayırdığı kaynakların GSYH’ya oranına bakıldığında, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin eğitime ayırdığı kaynakların GSYH’ya oranına göre çok düşük olduğu gözlemlenmiştir. AB ülkelerinde konsolide bütçe içinde eğitim harcamalarının payı yıllar içinde giderek artarken, Türkiye’de azalma eğilimi vardır. Fakat küreselleşmenin etkisi ve gelişen nüfus ile birlikte oluşan kalkınmaya göre artması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye ve AB ülkelerinin öğrenci başına düşen eğitim harcamalarına bakıldığında, Türkiye’nin yine diğer ülkelerin daha gerisinde kaldığını ve eğitim düzeyi ile eğitim bütçesinin en düşük oranlara sahip ülke olduğunu savunmuştur. Buna bağlı olarak Türkiye’de GSYH’dan ve konsolide bütçeden eğitime ayrılan kaynakların arttırılması ve farklı finansal destek yollarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.10.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Doti ve Lee, (1991)’den aktaran Kabaş (2015)’a göre dünyadaki en başarılı kamu politikası modelleri arasında ABD modelinin olduğu ve bunun nedeninin ise, politikayı uygulayanların ABD kamu politikası modelinde devletin rolüyle ilgili doğru karar vermelerinden kaynaklı olduğu savunulmaktadır. Buna göre kamu politikası uygulayıcıları devletin yapabileceğinin sınırlarını veya devletin güdümünde ne kadar bir iktisadi gelişme veya ilerleme olacağını çok iyi bilmekte olup, politikalarını bu

yönde uygulamaktadır. Bu anlayış ile ABD’de tanınmış ve başarılı olarak görülen iş adamlarının hızla yetişerek ABD’nin zengin ve bu alanda takip edilen bir topluma dönüştüğünü savunmuşlardır. Türkiye’de de ABD eğitim finansmanı politikasının benimsendiği göz öüne alındığında, ülkenin toplumsal, kültürel ve siyasal yapısının uygunluğuna göre kamu ve eğitim politikaları uygulanırsa başarılı olacağı sonucuna da ulaşılabilir.

Guryan (2001)’dan aktaran Hesapçıoğlu ve İnandı (2004), yapılan bir çalışmada, artan eğitim harcamalarının artması ile öğrenci test başarılarının arasında olumlu bir bağlantı olduğunu belirlemişlerdir.

Ayrıca Terrel (1997)’den aktaran Hesapçıoğlu ve İnandı (2004), uygulanmış olan bir çalışmada, burs ve kredi alan öğrencilerin almayanlara göre akademik başarılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Aynı çalışma sonucunda burs ve kredi alan öğrencilerin okula daha düzenli devam ettiklerini gözlemlemişlerdir. Buradan elde edilen sonuçla eğitim alanına yatırılan ek bir gelirin çok geniş anlamda olumlu etkiler ortaya çıkardığını belirtmişlerdir. Bu sebeple eğitimin finansal boyutunun önemi göz önünde bulundurularak, gelecekte daha nitelikli nesillerin yetişebilmesi adına yeterli düzeyde kaynak sağlanması gereklidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ile, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin veriler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama modeli kullanılarak yönetilmiştir. Literatür tarama; var olan kaynaklar içinden belli bir konunun detaylı olarak araştırılması ve o konuya ait verilerin sistemli bir şekilde toplanma sürecidir. Bu model kullanılarak, neoliberal ekonomi politikaları dönüşüm sürecinde ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye’de eğitim finansmanında meydana gelen değişimlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada yer alan ülkeler OECD ülkeleri olup, eğitim finansman kaynaklarının çeşitliliğine ve eğitim finansmanında dünya genelinde yakaladıkları başarıya göre seçilmiştir. Seçilmiş ülkelerden; ABD’nin eğitim finansmanı federal hükümet, eyalet ve yerel yönetimler, İngiltere’nin yerel yönetimler ağırlıklı, Fransa’nın merkezi hükümet, Almanya’nın federal hükümet ve yerel yönetimler, Türkiye’nin ise merkezi yönetim ağırlıklıdır. Ayrıca seçilmiş olan ülkeler eğitim finansmanlarının uygulamalarında da OECD ortalamasının üzerinde olan ülkelerdir. Çalışma kapsamında neoliberal ekonomi politikaları sonucu eğitim finansmanında yaşanan değişimlerin belirlenmesi için, ülkelerin eğitim finansmanları ve bu başlığa bağlı olarak belirlenen alt başlıklar (Tablo 2) ayrı ayrı paralel bir şekilde incelendikten sonra, veriler sistemli bir şekilde toplanıp karşılaştırılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak literatür taranıp, doküman analizi yapıldıktan sonra, elde edilen bulgular yorumlanmış, tartışılmış ve öneriler getirilmiştir.

Tablo 2: Ülkelerin Eğitim Finansmanına Ait İncelenen Alt Başlıklar

1) Eğitim finansman durumları nasıldır?
2) Gayri Safi Yurt içi Hasıla (GSYH)'dan eğitime ayrılan payları nedir?
3) Eğitime ayrılan payın eğitim kademelerine göre dağılımı nasıldır?
4) Okulların türlerine göre devletin eğitime harcadığı miktar nedir?
5) Öğrenci başına düşen harcamalar nedir?
6) Eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımı nasıldır?
7) Eğitim finansmanında yıllar içinde yaşanan değişimler nelerdir?

3.2. Verilerin toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada yer alan veriler literatür tarama yöntemi ile toplanarak, doküman analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Konu ile ilgili kullanılan verilerin toplanma aşamasında ülkelerin ilgili yasal dokümanlarından, MEB resmi internet sistelerindeki bilgi ve dokümanlardan, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yüksek öğretim Kurumu (YÖK), Avrupa Birliği Eğitim Bilgi Ağı (Eurydice), Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi (Eurostat), OECD, Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü (UNDP), Almanya Federal İstatistik Ofisi (Destatis), ve Dünya Bankası (World Bank), İngiltere Eğitim Öğretim İstatistikleri (UKETS), Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi (NCES) gibi ulusal ve uluslararası kuruluşların yayımlanan ilgili raporlarından, karşılaştırmalı eğitim alanına ait kitaplardan, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları ile ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanan makaleler gibi bilimsel yayımlardan yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında literatür taraması ve doküman analizi yapıldıktan sonra ve çeşitli verilere ulaşılmıştır. Elde edilen veriler çalışmada yer alan ülkeler olan ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin eğitim finansmanları ve buna bağlı olarak belirlenen alt başlıkları yanıtlayacak ve 1980 yılından 2019 yılına kadar neoliberal politikaların da etkisiyle eğitim finansmanında yaşanan değişimlerin görülebileceği şekilde ele alınmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin çözümlemesinde, eğitim finansmanı için belirlenen, Tablo 2'de verilmiş olan alt başlıklar ülkeler için ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Bu başlıklar altında ilgili tablo ve raporlar ülkeler için incelenmiş sonrasında da ülkeler kendi arasında karşılaştırılmıştır. Verilerin analizleri ve yapılan karşılaştırmalar sonucu elde edilen bulgular değerlendirilip, yorumlanmıştır. Tüm bunların sonucunda Türkiye'de eğitim finansmanı alanındaki farklı ve eksik yönler ortaya konulmuş ve gerekli önlemlerin alınması ile yapılması gereken uygulamalar için önerilerde bulunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulguların ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin karşılaştırılması sonucu yapılan yorumlar bulunmaktadır. Uluslararası ve ulusal istatistik kaynaklarında ülkelerin eğitim finansmanı değerlendirmeleri yapılırken bazı eğitim göstergeleri baz alınmaktadır. Bu kapsamda da çalışmada yer alan ülkeler ve Türkiye'nin eğitimin finansmanı bu eğitim göstergelerinden; Ülkelerin eğitim harcamaları, GSYH'dan eğitime ayrılan pay, eğitime ayrılan payın eğitim kademelerine göre dağılımı, eğitim kademelerine ve eğitim kurumlarına göre yapılan toplam harcamanın GSHY'ya oranı, okul türlerine göre yapılan harcama, öğrenci başına yapılan harcama ve eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımı başlıkları altında incelenerek bilgi sağlanacaktır. ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin eğitim finansmanlarının anlaşılabilmesi için, ulusal ve uluslararası istatistiki bilgi veren kurumların (TÜİK, MEB, OECD, UNDP, Eurostat, Diastatis, UKETS, L'ÉTAT de l'école, NCES, Eurydice, World Bank) ülkelerin eğitim finansmanlarını değerlendirirken kullandığı göstergeler, ülkeler adına alt başlıklar altında incelenip değerlendirildikten sonra, çalışmada yer alan ülkeler ve Türkiye için eğitim finansmanına ilişkin ortaya çıkan bilgiler irdelenerek, Türkiye ile karşılaştırılmıştır.

4.1. ABD'de Eğitimin Finansmanı

ABD, eyaletlerden oluşan federal bir cumhuriyettir. Her eyaletin bağlı olduğu ve eğitim politikalarını belirleyen yetkili bir kurumu (US Department of Education) vardır. Ülkede eğitimin finansmanını büyük oranda yerel yönetimler ve eyalet yönetimleri karşılamakta olup, federal hükümetin finansman desteği kısıtlıdır. ABD'de kamu politikası modeli liberaldir. Bu sebeple eğitim finansmanı da minimum devlet müdahalesine dayanır. 2000'li yıllara bakıldığında ABD'nin uyguladığı kamu politikası modeli, neoliberalizm başlığı altında eğitim finansmanının diğer ülkelerde uygulanmasında da bir rol model haline gelmiştir.

Tablo 3 : ABD’de Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2019)

Yıl	Toplam Harcama	%GSYH
1980	152 milyar \$	5.32
1990	304.9 milyar \$	5.11
2000	557 milyar \$	5.43
2010	920.5 milyar \$	6.14
2019	1186.1 milyar \$	5.54

US Education Spending. [29.05.2020].
https://www.usgovernmentspending.com/us_education_spending_20.html.

ABD’de neoliberal politikalar doğrultusunda, eğitim finansmanında yaşanan gelişmeler sonucunda, 1976 yıllarında eğitim harcamaları GSHY’nın % 5.7’lerine denk gelmekteyken, geçen süre zarfında 1980 yılında % 5.3’lere gerilemiştir. 1990 yılında ise % 5.1 seviyelerine gelmiştir 2000’li yıllarda artış devam etmiş ve 2010 yılında % 6.1’e ulaşmıştır. Takip eden yıllarda ise 2015 yılında % 5.6’ya gerilemiş ve 2019 yılı sonuçlarında % 5.5 oranına düşmesi beklenmektedir (US Education Spending, [29.05.2020]). Tablo 2’de 1980 ve 2019 yılları arasındaki on’ar yıllık periyotlarda eğitim harcamaları ve GSYH’da meydana gelen değişimleri görmekteyiz.

Bu verilere göre ABD’de eğitim harcamaları yıllar içinde çok küçük oynamalar olsa da genel olarak ortalama GSYH’nın % 5.5 oranında değişmektedir. Eğitime yapılan harcamanın artışı da sürekli dir.

Eğitim finansman kaynaklarını; Federal hükümet, eyalet yönetimleri ve yerel yönetimlerin oluşturduğu ABD’de, eğitimin ana finansmanını yerel yönetimler üstlenmektedir. 80’li yılların ortalarında GSYH’nın % 3.2’lerine tekabül eden eğitim harcamaları, 2000’lerin başında % 4 civarına ulaşmış, 2009 yılında ise % 4.3 seviyesini görmüştür. Daha sonraki yıllarda bir miktar düşüşe geçen harcama oranları 2015 yılında % 3.6 olarak gerçekleşmiş olup, günümüzde bu seyirde devam etmektedir.

Eyalet yönetimlerinin eğitim harcamaları 80’li yılların ortasında GSYH’nın % 1.2’si kadar iken, yavaş yavaş artmaya başlamış ve 2000’li yıllarda % 1.5’e ulaşmıştır. Daha sonrasında 2010 yılında bu artış % 1.7 olarak devam etmiş, 2015 yılına gelindiğinde ise ufak bir azalmayla % 1.6’ya gerilemiştir.

Federal hükümetin eğitim harcamaları 80'li yıllara girerken GSYH'nın % 1.2'si civarındadır. Bu yılları takiben 1980'li yılların ortası ve 90'lı yıllarda % 0.6 - % 0.7 arasında seyretmiş olup, 2000'li yıllarda %0.8'e ulaşmış, 2015 yılında tekrar % 0.7 seviyesine inmiştir. 2020 yılında ise %0.5'de olması umulmaktadır (US Education Spending, [29.05.2020]).

Federal hükümetin eğitim harcamalarındaki finansal desteğinin azalması, yerel yönetimlerin ise sabit bir oranda seyir ederek, finansman desteğinin en büyük oranını devam ettirmesi neoliberal ekonomide devletin rolünün azlığına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

OECD 2019 yılına ait bilgilere göre, ABD'de 2016 yılında ilköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar eğitimde öğrenci başına 13.600 \$ harcama yapılmıştır. (2018 yılında da bu harcamanın sabit olduğu bildirilmiştir). Yükseköğretimde ise bu harcama öğrenci başına 31.600 \$ olarak belirtilmiştir. ABD'de ilköğretim kademesinden (okul öncesi dahil) yükseköğretime kademesine kadar yapılan toplam harcama 2017 yılı verine göre 701.1 milyar \$ olarak belirlenirken bu harcamanın 653.5 milyar \$'lık kısmı yerel yönetimler, 40.6 milyar \$'ı federal hükümet, 7 milyar \$'lık kısmı ise eyaletler tarafından üstlenmiştir. Yükseköğretim kademesinde ise 368.2 milyar \$'lık toplam harcamanın 71.8 milyar \$'ı federal hükümet, 253.1 milyar \$'ı eyalet yönetimleri, 43.4 milyar \$'lık kısmı da yerel yönetimler tarafından yapılmıştır (NCES 2019, [10.06.2020]).

Okul öncesi kademedan yükseköğretim kademesine kadar olan bölümde mesleki ve teknik bölümlere 40.6 milyar \$ federal hükümet tarafından sağlanmıştır. 2018 yılı için öngörölmüş eğitim harcamalarına ait rakamlar ise Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4: ABD'de Eğitim Harcamaları (2018)

Eğitim Kademesi	Federal Hükümet	Eyalet Yönetimi	Yerel Yönetim	Toplam (milyar \$)
İlköğretim ve Ortaöğretim	0	7.3	706.4	753.1
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	39.5	0	0	
Yükseköğretim	24.6	258.4	44.1	327.2

Overview of the U.S. Department of Education (PDF). [24.12.2019]. U.S. Department of Education 2010. <http://www2.ed.gov/about/overview/focus/what.pdf>.; U.S. Department of Education. [24.12.2019]. Secondary Vocational Education <https://www2.ed.gov/rschstat/eval/sectech/nave/evalplan/secondary.html>.

Tablo 4’den de anlaşılacağı gibi ABD’deki kamu eğitim harcamalarının çok düşük bir miktarını federal hükümet karşılamakta olup, eğitim de finansmanın yoğun kısmını yerel yönetimler ve eyalet yönetimleri karşılamaktadır. Bilindiği üzere küreselleşme sürecinde ABD’de eğitim müfredatının standartlaşması ve eğitimin finansmanına yönelik reformlarla asıl olarak eğitime yönelik harcamaların kısıtlanması ortaöğretim ve yükseköğretimin özelleştirilmesi hedef alınmıştır. Bu hedefler doğrultusunda merkezi kaynakların eğitim finansmanında kullanımı kısıtlanmıştır. Sonuç olarak bakılırsa 80’li yılların getirdiği neoliberal ekonominin ve eğitim finansman politikalarının dünyada en programlı şekilde uygulandığı örneklerden biri olan ABD’de görüldüğünü söylemek mümkündür.

ABD’de 1980-2019 yılları arasındaki kamu eğitim harcamalarındaki değişimi Tablo 5’de görülmektedir. (OECD 2019 yılı verilerinde 2019 yılı güncel verileri mevcut olmadığı için Tablo 5’de veri girilememiştir).

Tablo 5: ABD’de Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH’ya Oranı (1980-2019)

Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2006	2012	2016	2019
% GSYH	4.67	4.49	5	5.2	5.19	5.6	5.6	5.5	-

World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>; OECD. 2019. Education At a Glance, OECD Indicators. [12.12.2019]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Toplam eğitim harcamalarında kamu eğitim harcaması ülkelerin eğitime ayırdığı kaynakların en temel finansörüdür. Tablo 5’de yer alan World Bank (Dünya Bankası) 2013 yılı verilerine göre, ABD’de kamu eğitim harcamalarının GSYH’ya oranı incelediğinde 1980 yılından itibaren bir artış olduğu görülmektedir. Neoliberal politikalar kamu harcamalarında kısıtlama getirirse de, ABD’de bunun yansıması federal hükümetin kaynaklarını azaltıp, eyalet ve yerel yönetimlerin arttırması şeklinde uygulanmıştır.

4.1.1. ABD’de GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay

ABD’de GSYH’dan eğitime ayrılan pay Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6: ABD’de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ya Oranı (% , 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)	Toplam
1.7	0.9	0.5	0.5	2.5	6.1

OECD. 2019. [04.04.2020]. Education at a Glance United States. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_USA.pdf

2019 yılı OECD verilerine göre; ABD, ilköğretimden yükseköğretime kadar harcadığı miktar GSYH’nın % 6.1’ine tekabül etmektedir. İlköğretim ve ortaöğretime ayrılan para GSYH’nın % 3.6’sını oluşturmaktadır. Yükseköğretimde öğrenci başına yapılan yıllık harcama ise GSYH’nın % 2.5’idir, bu oran OECD ülkelerinin ortalamasından çok yüksektir.

4.1.2. ABD’de Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

OECD 2016 yılı verilerine göre ABD’de eğitime ayrılan pay’ın eğitim kademelerine göre dağılımı Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7: ABD’de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarında Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar (\$, 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)
12.184	13.153	-	-	30.165

OECD. 2019. [04.04.2020]. Education at a Glance United States. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_USA.pdf

ABD’de eğitime ayrılan miktarın eğitim kademelerine göre dağılımında OECD 2019’da yer alan 2016 yılı verilerine göre; okul öncesi dönemde yapılan harcama yıllık 9.213 \$’dır. Bu harcamanın % 26’sı da özel sektör tarafından desteklenmektedir. İlkokul kademesinde bu miktar 12.184 \$ iken, ortaokul kademesinde 13.153 \$, ortaöğretim kademesinde ise 14.566 \$ olarak belirtilmiştir. ABD yükseköğretim kademesinde öğrenci başına yaptığı 30.165 \$ harcama ile OECD ülkeleri arasında Lüksemburg’dan sonra dünya genelinde ikinci sırada yer alırken, çalışmada yer alan ülkeler içinde de birinci sırada bulunmaktadır. (OECD 2019 yılı verilerinde Genel

Ortaöğretim ile Mesleki ve Teknik Ortaöğretim kademelerine ait veri bulunmadığı için Tablo 7’de bu alanda veri girilememiştir).

4.1.3. ABD’de Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)

ABD’de okul türlerine göre devletin eğitime harcadığı miktara bakarken, Tablo 7’yi incelediğimizde, en yüksek harcamanın yükseköğretim kademesine ayrıldığını görebiliriz. Genel ve mesleki ortaöğretim alanında veri OECD 2019 kaynağında gösterilmemiştir. Ortaokul kademesi ve ilkokul kademesi arasında harcama yönünden çok büyük bir fark görülmemektedir. Fakat ortaöğretim kademesi (lise) sonrasında öğrencilere mesleki ve teknik bölümlerde alan ile ilgili yeteneklerini geliştirmek ve mesleğe yönelik uzmanlık becerilerini arttırmak için eğitim verilir. ABD’de Eğitim Departmanlığı’nın mesleki ve teknik eğitime ayırdığı büyük bir bütçe vardır, bu sayede sanayileşmeye paralel olarak teknik eğitimin kalitesini arttırmak amaçlanmaktadır (U.S. Department of Education, Secondary Vocational Education, [24.12.2019]).

4.1.4. ABD’de Öğrenci Başına Düşen Harcamalar

ABD’de öğrenci başına düşen harcamalara bakıldığında, OECD 2019’ da açıklanan 2016 yılı verilerine göre; İlkokul kademesinden yükseköğretim kademesine kadar (yükseköğretim dahil) öğrenci başına 16.987 \$ harcadığı belirtilmiştir. OECD ülkelerinde ise öğrenci başına yapılan harcamanın ortalama oranı 10.502 \$’dır. ABD ortalamanın üzerinde bir harcama yapmıştır. Ayrıca okul öncesi dönemde öğrenci başına yapılan harcama 9.213 \$ olarak belirtilirken bu oran yine OECD ortalamasının (8.141 \$) üzerindedir. NCES, (2019)’a göre ise ABD’de öğrenci başına harcama 15.198 € olarak açıklanmıştır.

Tablo 8: ABD’de Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016)

Ülke /Yıl	1995	2000	2011	2016
ABD	7.905	10.240	15.345	16.151

OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2013. [05.04.2020]. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tablo 8’de yer alan bilgilere göre, ABD, 1995-2016 yılları arasında öğrenci başına yaptığı harcamaları sistematik bir şekilde arttırmıştır. Özellikle 2000 yılından sonra bu artışın daha da fazla olduğu görülmektedir. ABD öğrenci başına yaptığı harcamalarda tüm eğitim kademelerinde seçilmiş diğer ülkelerin üzerinde yer almaktadır.

4.1.5. ABD’de Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı

ABD’de yapılan eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımı Tablo 9 ve Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 9: ABD’de İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 91	% 9	0	0

OECD. 2019. [04.04.2020]. Education at a Glance United States. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_USA.pdf.

ABD’de eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımı Tablo 9’a göre ilköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar yapılan harcamaların % 91 gibi büyük kısmı kamu tarafından karşılanırken, geriye kalan kısmı ise hanehalkı tarafından karşılanmaktadır.

Tablo 10: ABD’de Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 35	% 46	0	% 16

OECD. 2019. [04.04.2020]. Education at a Glance United States. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_USA.pdf.

ABD’de yükseköğretim kademesinde çok yüksek miktarda harcamalar yapılmakta olduğunu öğrenci başına düşen harcamaların yüksekliğinden de anlamak mümkündür. Bu ülkede yükseköğretim kademesinin paralı bir eğitim olduğu düşünülürse ve özellikle bu kademeyi bir ticari sektör haline getiren ABD’nin ulusal ve uluslararası öğrenci sayısının toplamı tüm dünyada en üst sırada yer aldığından, bu kademedede

öğrencilerin ve dolayısıyla hanehalklarının eğitime harcadıkları miktar Tablo 10'dan da görüleceği gibi çok yüksek orandadır.

4.1.6. ABD'de Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler

ABD'de 80'li yıllardan itibaren yapılan analizlere baktığımızda, eğitime yapılan harcamalar her başlık altında sürekli olarak artmıştır. Yalnızca neoliberal politikaların etkisi ile birlikte kamu harcamaları içinde federal hükümetin rolünün yıllar içinde azaldığı, eyalet ve yerel yönetimlerin harcama oranlarının arttığı gözlenmiştir. Eğitime yapılan kamu harcamaları ve öğrenci başına yapılan harcamalar yıllar içinde sistematik olarak artmıştır. OECD ülkeleri arasında ve dünya genelinde değerlendirildiğinde özellikle yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalarla ilk sıralarda gelmektedir. Bu anlamda uygulanmakta olan neoliberal politikaların ABD eğitim finansmanını olumsuz etkilemediği sonucuna varılabilir.

4.2. İngiltere'de Eğitimin Finansmanı

İngiltere'nin yönetim biçimi anayasal monarşidir. Ülkede eğitim harcamaları sağlık sektöründen sonra en fazla yapılan kamu harcamasında ikinci sırada gelmektedir. İngiltere'deki kamu politikası modeli de ABD'deki gibi liberaldir. 1979 yılına kadar devletçi politikalar uygulayan İngiltere, sonrasında neoliberal politikaların etkisiyle piyasa merkezli bir politika uygulama modeline geçmiştir. Özel girişimcilik desteklenerek, İngiliz ekonomisinin düzeltilebilmesi için bu yönde adımlar atılmıştır. Uygulanan liberal kamu politikaları ile 2020 yılında bir dünya gücü haline gelen İngiltere, halen serbest piyasa uygulamalarıyla tüm kamu sektöründe olduğu gibi eğitim alanında da bu yönde hareket etmeye devam etmektedir. Buna bağlı olarak yerel otoritelerin eğitim finansmanında çoğunluğu karşıladığı söylenebilir.

Tablo 11: İngiltere'de Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2019)

Yıl	Toplam Harcama	%GSYH
1980	12.4 milyar euro	4.78
1990	24.6 milyar euro	3.69
2000	42.7 milyar euro	4.4
2010	88.5 milyar euro	5.8
2019	89.4 milyar euro	4.1

UK Public Spending Details for 2019. [07.06.2020].
https://www.ukpublicspending.co.uk/year_spending_2019UKbn_17bc1n_20#ukgs302.

İngiltere’de 1976’lı yıllarda eğitim harcamaları GSYH’nın % 5.7’si kadar iken, bunu takip eden on beş yıl boyunca düzenli bir azalmaya uğramış ve 1989 yılında % 4.2 oranını görmüştür. Daha sonra eğitim harcamalarında meydana gelen artış bu oranı 1995 yılında % 4.9’a çıkarmış, 2000 yılında ise tekrar % 4.4 oranına gerilemiştir. 2000’li yıllarda en yüksek % 5.8 oranını yakalayan eğitim harcamaları, 2008 yılında meydana gelen dünyadaki ekonomik kriz sonrasında 2017 yılında % 4.4’ e kadar düşmüştür. 2019 yılı istatistiklerine göre ise eğitim harcamaları GSYH’nın % 4.2’si olarak belirlenmiştir. 2000 yılında 42.7 milyar € olan eğitim harcamaları, on yıl boyunca düzenli olarak artarak 2011 yılında 91.5 milyar €’ya kadar ulaşmıştır. Bundan sonraki yıllarda ise ortalama 85 milyar € olarak sabit kalmıştır. 2019 yılında ise eğitim harcamaları 89.4 milyar € olarak belirlenmiştir. Tablo 11’de yer alan bilgiler incelediğinde neoliberal akımın başladığı yıllardan itibaren eğitime yapılan harcamanın sürekli ve ciddi oranlarda arttığı gözlemlenmektedir. 2010 yılından itibaren ise bu artış sabit kalmış, 2019 yılına kadar geçen dokuz sene içerisinde 4 milyar euro’luk bir artış yaşanmıştır. Harcamaların GSYH’ya oranlarında ise 1980 yılından 90’lı yıllara kadar bir düşüş görülmekte olup, 2000’li yıllardan itibaren ciddi bir artış yaşanmış ve en yüksek seviyeye 2010 yılında ulaşılmıştır. 2008 ekonomik krizinin de etkisiyle bu yıldan sonraki yıllarda kademeli düşüşler yaşanmış ve 2019 yılında harcamaların GSYH’ya oranı % 4.1 olarak belirlenmiştir (UK Public Spending Details 2019, [07.06.2020]).

İngiltere’de 2018 yılında yapılan toplam eğitim harcaması 88.637 milyon euro (88.6 milyar euro) olarak belirlenmiştir. Bu harcamanın 44.977 milyon €’luk kısmı yerel otoritelerden, 43.660 milyon €’luk kısmı ise merkezi hükümet tarafından finanse edilmiştir. Bu harcama GSYH’nın % 4.1’i olarak belirlenmiştir. 2017 yılı için ise 86.9 milyar € olan toplam eğitim harcamasının GSYH’nın % 4.2’si olduğu açıklanmıştır. Harcamalar arasında 2 milyar € kadar bir artış görülmektedir.

Okul öncesi kademesinde harcama öğrenci başına 3.650 €, ilköğretim kademesinde öğrenci başına 4.700 €, ortaokul kademesinde ise 6.200 € olarak açıklanmıştır.

Schools olarak nitelendirilen 5-16 yaş arası çocukların eğitim aldığı ilköğretim ve ortaokul kademeleri ile 16-18 yaş grubunun gittiği üniversite öncesi lise sonrası okullara 2018 yılında İngiltere’de yaklaşık 50 milyar € harcadığı bildirilmiştir. Bu miktar İngiltere’de toplam kamu harcamalarının % 17’sini oluşturmaktadır. 16 yaş

sonrasında başlayan mesleki eğitimi veren lise sonrası ve üniversite öncesi kurumlarda ve 2 yıllık yüksek okullarda ise öğrenci başına 5.800 € harcanmakta olup, yükseköğretim kademesinde ise öğrenci başına 28.200 € harcanmıştır (UKETS 2019, [10.06.2020]).

İngiltere, ABD gibi, ekonomisinde sürdürdüğü liberal politikaları eğitim politikalarında da başarılı bir şekilde sürdürmektedir. Bunu eğitimin her kademesinde yapmış olduğu liberal finansman uygulamaları ve istatistiklerde yer alan başarılarına bakarak görmek mümkündür.

Tablo 12: İngiltere'de Eğitim Harcamaları (€, 2018)

Eğitim Kademesi	Yerel Otoriteler	Merkezi Hükümet	Toplam (milyon euro)
Okul öncesi	4142	87	4229
İlkokul	26125	741	26866
Ortaokul	11106	32808	43913
Lise/kolej	607	0	607
Yükseköğretim	0	4621	4621

UKETS. 2019. [10.06.2020]. Education and Training Statistics for the United Kingdom. <https://www.gov.uk/government/statistics/educationand-training-statistics-for-the-uk-2019>.

Tablo 12’de yer alan İngiltere’deki 2018 yılı eğitim harcama verilerine bakıldığında toplamda en yüksek harcamanın ortaokul kademesine yapıldığı görülmüştür. En az harcama ise mesleki ve teknik eğitim veren eğitim kurumlarına yapılmıştır. Yükseköğretim kademesinde yerel otoritelerin finansman desteği görülmezken, merkezi hükümetten bir miktar destek almaktadır. Fakat en önemli destek bu kademedeki hanehalkından gelmektedir (Tablo 17).

Tablo 13: İngiltere'de Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (1980-2019)

Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2006	2012	2016	2019
% GSYH	5.3	4.8	4.5	5.2	4.5	5.5	5.6	5.2	-

World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>; OECD. 2019. Education At a Glance, OECD Indicators. [12.12.2019]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tablo 13’de, İngiltere’de 1980-2019 yılları arasındaki kamu eğitim harcamalarının GSYH’ya oranlarını görülmektedir. Liberal ekonomi politikalarının uygulandığı İngiltere’de harcama oranlarında 1980-1990 yılları arasından bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 1990-95 yılları arasında tekrar artışa geçip, 2000 yılında yine bir düşüş yaşansa da daha sonraki yıllarda % 5 ‘in altına inmediği görülmektedir. (OECD 2019 yılı veri kaynağında 2019 yılına ait güncel veri olmadığı için Tablo 12’de veri girilememiştir).

4.2.1. İngiltere’de GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay

İngiltere’de GSYH’dan eğitime ayrılan pay’ların eğitim kademelerine göre dağılımı Tablo 14’de görülmektedir.

Tablo 14: İngiltere’de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH’ye Oranı (% , 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)	Toplam
2.0	1.0	0.9	0.6	1.7	6.2

OECD. 2019. [15.05.2020]. Education at a Glance United Kingdom. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_GBR.pdf

OECD 2019 yılı verilerine bakıldığında İngiltere’de ilköğretim (okul öncesi de dahil) yükseköğretime kadar eğitim kademelerine GSYH’dan yapılan harcamanın % 6.2 olduğunu görmekteyiz. Bu oran ile OECD ülkeleri arasında dördüncü sırada olan İngiltere, çalışmada yer alan seçilmiş ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır.

4.2.2. İngiltere’de Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

İngiltere’de eğitime ayrılan pay’ın eğitim kademelerine göre dağılımı Tablo 15’de görülmektedir.

Tablo 15: İngiltere’de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)
11.188	10.921	12.263	9.437	23.771

OECD. 2019. [15.05.2020]. Education at a Glance United Kingdom. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_GBR.pdf

Tablo 15’de yer alan Education at a Glance 2019 verilerine göre, eğitime ayrılmış olan finansmanın eğitim kademelerine dağılımını incelediğimiz zaman, en yüksek harcamanın yükseköğretim kademesinde olduğu görülmektedir. En az harcamanın ise lise 16-18 yaş arasını kapsayan üniversite öncesi meslek okullarında/kolejlerinde olduğu görülmektedir.

4.2.3. İngiltere’de Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)

2019 yılı İngiltere yıllık eğitim harcamalar raporuna göre; 16 yaş sonrası, üniversite öncesi iki yıllık okullardan çıraklık mesleki eğitim okulları ve ileri eğitim kolejlerine, üniversite öncesi kademe diğer kademelere göre daha az harcama yapılmaktadır. Bu okullarda daha çok mesleki ve teknik eğitim verilmektedir (Institute for Fiscal Studies 2019, [01.06.2020]). Tablo 15’de verilen bigilere bakarak yine en az harcamanın mesleki ve teknik ortaöğretim kademesine yapıldığı söylenebilir.

4.2.4. İngiltere’de Öğrenci Başına Düşen Harcamalar

2018 yılında İngiltere’de öğrenci başına harcama yükseköğretim kademesine kadar 5.994 € olarak belirlenmiştir. Ayrıca Education at a Glance 2019 verilerine göre yükseköğretim kademesinde 23.771 € ile öğrenci başına en yüksek harcama yapılırken, bu kademeyi genel ortaöğretim kademesi, ilkokul ve ortaokul kademesi sırasıyla takip etmektedir. (Institute for Fiscal Studies 2019, [01.06.2020]).

Tablo 16: İngiltere’de Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016)

Ülke /Yıl	1995	2000	2011	2016
İngiltere	4.222	5.592	10.412	12.203

OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2013. [05.04.2020]. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

1995-2016 yılları arasında tüm eğitim kademelerinde öğrenci başına yapılan harcamaları Tablo 16’den incelediğimizde öğrenci başına harcamalarda sürekli bir

artış gözlemlenmektedir. 2000-2011 yılları arasındaki değişimin ise diğer yıllara nazaran daha fazla miktarda olduğu görülmektedir.

4.2.5. İngiltere’de Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı

İngiltere’de yapılan eğitim harcamalarının kaynaklarına göre dağılımı Tablo 17’de görülmektedir.

Tablo 17: İngiltere’de İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 85	% 11	0	% 4

OECD. 2019. [15.05.2020]. Education at a Glance United Kingdom. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_GBR.pdf

İngiltere’nin eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımını görebilmek adına Tablo 17 incelediğinde okul öncesi ve ilköğretim kademesinde yerel yönetimler ağırlıkta iken, ortaokul kademesinde ve yükseköğretim kademesinde ise merkezi hükümetin finansman desteği daha yüksektir. Lise/kolej olarak nitelendirilen mesleki ve teknik okullarda ise finansal desteğin tamamı yerel otoritelerden sağlanmaktadır. Tablo 17’ye bakıldığında İngiltere’de kamu kaynakları ağırlıklı bir eğitim finansmanı olsa da, hanehalkının finansman desteği de açık olarak görülmektedir. Özellikle yükseköğretim kademesinde hanehalkı harcamaları diğer harcamalar arasında en yüksek durumdadır.

Tablo 18: İngiltere’de Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 28	% 49	% 4	% 19

OECD. 2019. [15.05.2020]. Education at a Glance United Kingdom. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_GBR.pdf

Tablo 18 incelendiğinde, yükseköğretim kademesinde hanehalkı harcamalarının kamu kaynaklarından da yüksek olduğu görülmektedir. İngiltere’de de tıpkı Amerika’da olduğu gibi yükseköğretim kademesi ulusal ve uluslararası alanda ticari bir sektör

durumundadır ve paralıdır. Bu durumdan yola çıkarak gözlemlediğimizde bu kademe için hanehalkının yapmış olduğu finansman desteğinin yüksek olması çok tabiidir. Hanehalkı harcamaları yükseköğretim kademesinde seçilmiş ülkeler arasında % 49 ile en yüksek olan orandadır.

4.2.6. İngiltere’de Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler

Araştırmada yapılan analiz sonuçlarına göre, İngiltere’de neoliberal ekonomi uygulamalarının eğitim sisteminde uygulanmasında olumsuz etkiler gözlenmemiştir. İngiltere’de eğitim harcamaları ve öğrenci başına düşen harcamalar sürekli artmıştır. ABD’de olduğu gibi yükseköğretim kademesinde çok büyük harcamalar yapılmaktadır. Fakat bu harcamaların çoğu hanehalkı ve özel sektör tarafından karşılanmakta olup, kamu kaynaklarının etkisi çok azdır. GSYH’dan eğitime ayrılan kaynaklar yıllar içinde genel olarak artmış veya çok az düşüşler yaşanmıştır. Genel olarak bakıldığında, İngiltere eğitim harcamalarında orantılı ve olumlu bir artış grafiği yakalanmış olup, OECD ülkeleri ve dünyada eğitim finansmanını ilgilendiren başlıklarda üst sıralarda yer aldığı söylenebilir.

4.3. Fransa’da Eğitimin Finansmanı

Fransa, yönetimde yarı başkanlık sisteminin uygulandığı üniter bir devlet olup, eğitimin temel finansörü devlettir. Liberal eğitim uygulamaları tüm dünyada olduğu gibi Fransa’da da eğitim finansmanına yansıtılmıştır fakat oran olarak devletin ekonomideki rolünün çok büyük olmasından dolayı, eğitim alanında devlet müdahalesi ABD ve İngiltere’den fazladır. Fransa’da uygulanan kamu politikasının dayandığı temel, devletin toplum çıkarlarını en iyi şekilde gözetmesidir. Devletin yanında yerel otoriteler de eğitim finansmanına yüksek katkıda bulunmaktadır.

Fransız eğitim sistemi ilköğretim , ortaöğretim ve yükseköğrenim olarak üç ana okul çağına ayrılmıştır. İlköğretim ve ortaöğretim kademesi büyük ölçüde parasız olup, ülkede özel okullar da bulunmaktadır. Özellikle Katolik okulları bu özel okulların arasında sayıca en fazla olandır. 2018 yılı için, öngörölmüş verilerde Fransa’nın, eğitim sistemine 157 milyar €, GSYH’nın ise % 6,7’sini harcadığı belirtilmiştir. Öğrenci başına yapılan harcama 8.810 €’dur. 2017 yılında bu harcama 154.6 milyar € olarak belirtilirken GSYH aynı miktarda kalmıştır. Ortalama harcama bir öğrenci için

8.690 €'dur. 2017 yılına göre eğitim harcamalarının 1.8 milyar € arttığı belirtilmiştir (L'ÉTAT de l'école 2019, [25.05.2020]).

Tablo 19: Fransa'da Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2018)

Yıl	Toplam Harcama	%GSYH
1980	72.1 milyar €	6.4
1990	91 milyar €	6.5
2000	125 milyar €	7.2
2010	134.8 milyar €	7
2018	157 milyar €	6.7

Annabac. [09.05.2020]. Les Dépenses D'éducation En France. <https://www.annabac.com/annales-bac/les-depenses-d-education-en-france>.

Tablo 19'da yer alan bilgilere göre Fransa'da 1980-2018 yılları arasında Eğitim harcamaları ve GSYH'ya oran istikrarli bir şekilde artmıştır, eğitim harcamalarının GSYH'ya oranı diğer ülkelere göre çok yüksek orandadır.

Fransa'da eğitimin temel finansörü devlet olduğu için eğitim harcamalarının % 57.4'lük kısmı devlet tarafından karşılanmakta olup, yerel makamlar % 23.4'lük harcama ile ikinci sırada yer almaktadır. Özel işletmeler % 8.5 oranla üçüncü sırada yer alırken, % 8.5 oranla hanehalkı bu harcama içerisinde dördüncü sırada yer almaktadır. Diğer idareler de % 2.9'luk oranla eğitim finansmanına katkıda bulunmaktadır (L'ÉTAT de l'école 2019, [25.05.2020]). Neoliberal eğitim politikalarının devlet ve özel sektör arasındaki dengesinin iyi kurulmasından dolayı, Fransa'nın, istatistiki verilerde de görüleceği gibi eğitim finansmanını liberal politikaların üzerine başarılı olarak kurmuş bir devlet durumundadır denilebilir.

Tablo 20: Fransa'da Eğitim Harcamaları (€, 2018)

Eğitim Kademesi	Yerel Otoriteler	Merkezi Hükümet	Hanehalkı	Diğer Özel Kaynaklar	Toplam (milyar euro)
İlkokul	36.3	55.5	6	2.2	47
Ortaokul ve Lise	20.6	68	7.1	4.3	61
Yükseköğretim	10.4	67.6	9.6	12.4	32

Ministere De L'éducation Nationale, De La Jeunesse Et Des Sports. [25.05.2020]. L'ÉTAT de l'école 2019. <https://www.education.gouv.fr/l-etat-de-l-ecole-2019-11246>

2018 yılı öngörülen veriler ışığında açıklanan L'ÉTAT de l'école 2019'da yer alan eğitim harcamalarının kaynaklara göre dağılımına bakıldığında Tablo 20'de yer alan bilgilere göre, genel olarak eğitimde en yüksek finansmanı merkezi hükümet sağlamaktadır. Merkezi hükümeti, ikinci sırada yerel otoriteler takip etmektedir. Daha sonra da hanehalkı ve diğer idarelerin eğitim finansmanına katkı oranlarını görmekteyiz. Yerel otoritelerin en büyük desteği ilköğretim kademesinde iken, en düşük desteği yükseköğretim kademesindedir. Merkezi hükümetin ise en düşük desteği bu duruma bağlı olarak ilköğretim kademesinde görülmektedir. Yükseköğretim kademesinde özel kaynakların katkısının yerel otoritelerden yüksek oluşu da tespit edilmiştir. Eğitim finansmanında yüksek orandaki devlet desteği Fransa'da neoliberal ekonomi politikalarının kısmen uygulanıyor olması ve özel girişimciliğin veya piyasaların sınırlı tutulmasının da özeti gibidir. Buna rağmen Fransa'nın kendi kültürüne göre uyguladığı devlet merkezli politikalar ile dünyada ileri gelen ülkeler konumunda bulunduğu istatistiklerden de anlaşılmaktadır.

**Tablo 21: Fransa'da Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı
(1980-2019)**

Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2006	2012	2016	2019
% GSYH	4.4	4.9	4.6	5.9	5.7	5.6	5.9	5.4	-

World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>; OECD. 2019. Education At a Glance, OECD Indicators. [12.12.2019]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Fransa'da 1980-2019 yılları arasında kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranına bakıldığında, 1980- 1990 yılları arasında ortalama % 4.5 oranında değişen harcamalar, 1995 yılından itibaren atışa geçerek mevcut oranını % 5.5 ortalamasında tutmayı başarmıştır. (OECD 2019 yılı verilerinde 2019 yılına ait güncel veri olmadığı için Tablo 21'de veri girilememiştir).

4.3.1. Fransa’da GSYH’dan Eğitime Ayrılan Pay

Fransa’da GSYH’dan eğitime ayrılan pay’lar Tablo 22’de görülmektedir.

Tablo 22: Fransa'da Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ya Oranı (% , 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar- Ge dahil)	Toplam
1.2	1.3	0.8	0.5	1.4	5.2

OECD. 2019. [01.04.2020]. Education at a Glance, France. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_FRA.pdf.

2019 yılı OECD verilerine göre; 2016 yılı için Fransa’da GSYH’dan eğitime ayrılan pay % 5.2 oranındadır. Bu oran ile OECD ortalamasının biraz üzerine çıkmış olan Fransa, çalışmada yer alan ülkeler arasında dördüncü sırada yer almaktadır. En yüksek oran yükseköğretim kademesinde iken, en düşük oran ise mesleki ve teknik ortaöğretim kademesinde görülmektedir. L’ÉTAT de l’école 2019 yılı verilerine göre 2018 yılı için ise öngörülen rakamlar doğrultusunda GSYH’nın % 6.7’si eğitim için harcanmıştır.

4.3.2. Fransa’da Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

Yine L’ÉTAT de l’école 2019 verilerinde yer alan 2018 yılı Fransa’da eğitim kademelerine göre harcamalara bakıldığında ilkökul kademesine toplam 47 milyar € (% 30 GSYH), ortaokul ve lise kademesine 61 milyar € (% 40 GSYH), yükseköğretim kademesine 32 milyar € (% 20 GSYH) ve diğer okul harcamaları olarak ise 18 milyar € (% 10 GSYH) ayrıldığı bildirilmiştir.

4.3.3. Fransa’da Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)

Fransa’da devletin okul türlerine göre eğitime harcadığı miktarları Tablo 23’de görülebilir.

Tablo 23: Fransa'da Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)
7.603	10.599	11.893	13.431	16.173

OECD. 2019. [01.04.2020]. Education at a Glance, France. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_FRA.pdf.

4.3.4. Fransa'da Öğrenci Başına Düşen Harcamalar

L'ÉTAT de l'école 2019'da açıklanan Fransa'da 2018 yılı için öngörülen verilerine göre öğrenci başına harcama yıllık 8.810 € olarak belirlenmiştir. Bu harcamaların kademelere göre dağılımında verilen bilgilere göre, en yüksek harcama 11.470 € ile yükseköğretim kademesindedir. Bunu 9.930 € ile ortaokul ve lise (second degree) ve 6.820 € ile ilkokul kademesi (premier degree) izlemektedir.

Tablo 23'de Education at a Glance 2019'da açıklanan 2016 yılı verilerinde de en yüksek harcama yükseköğretim kademesinde olup, en düşük harcama ilkokul kademesine yapılmıştır.

Tablo 24: Fransa'da Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016)

Ülke / Yıl	1995	2000	2011	2016
Fransa	5.001	6.708	10.454	10.362

OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2013. [05.04.2020]. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tablo 24'e göre, Fransa'da tüm eğitim kademelerinde öğrenci başına yapılan harcamaların ortalaması, yıllar arasında sürekli olarak artmış olup, en yüksek artışın İngiltere'de olduğu gibi 2000-2011 yılı arasında olduğu görülmektedir.

4.3.5. Fransa'da Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı

Fransa'da eğitim harcamalarının kaynaklarına göre dağılımı Tablo 25 ve Tablo 26 incelendiğinde, ilköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar olan

bölümde ağırlıklı olarak kamu kaynaklarının finansman sağladığı görülmektedir. Kamu kaynaklarında ise çoğunluğu merkezi hükümetin oluşturduğunu, onu da yerel otoritelerin takip ettiğini Tablo 20’den anlaşılır.

Tablo 25: Fransa'da İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 91	% 8	0	% 1

OECD. 2019. [01.04.2020]. Education at a Glance, France. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_FRA.pdf.

OECD 2019 verilerine göre ise 2016 yılı için Fransa’da ilköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar eğitime yapılan harcamaların çoğunluğunun kamu tarafından sağlandığı görülmektedir.

Tablo 26: Fransa'da Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 77	% 11	% 1	% 10

OECD. 2019. [01.04.2020]. Education at a Glance, France. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_FRA.pdf.

Yükseköğretim kademesinde ise en yüksek destek olan kamu desteğinin yanına hanehalkı ve diğer özel kaynaklardan yapılan finansman destekleri görülebilir. Amerika ve İngiltere’deki en yüksek oran olan hanehalkı kaynaklarının yerini Fransa’da kamu kaynaklarının aldığı da ayrıca önemli bir noktadır.

4.3.6. Fransa’da Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler

Fransa merkezi yönetim ağırlıklı bir eğitim finansmanı yapısına sahip oluğu için, eğitim finansmanında merkezi hükümetin desteği her zaman en çok payı içermiştir. Yıllar içinde devletin eğitime harcadığı miktar, öğrenci başına harcamalar ve bağıntılı olarak GSYH’dan eğitime ayrılan pay sürekli olarak artmıştır. Fransa neoliberal ekonomi politikalarını tamamen uygulamamış, devlet desteğini eğitimden çekmemiştir. Özellikle yükseköğretim kademesinde ABD ve İngiltere’den farklı olarak kamu

kaynaklarından aktarılan finansman desteği hanehalkı harcamalarına göre çok yüksektir. Fransa bu ülkelerden farklı bir eğitim finansman politikası uygulasa da OECD ülkeleeri içinde ve dünyada eğitimde yaptığı harcamalar bakımından iyi bir konumda yer almaktadır.

4.4. Almanya’da Eğitimin Finansmanı

Almanya federal parlamenter bir cumhuriyet olup eyaletlere ayrılmıştır. Kamu sistemindeki liberal anlayıştan dolayı Almanya’da eğitim sisteminin sorumluluğu, öncelik olarak eyalet yönetimlerine aittir.

Federal hükümet eğitim konusunda çok az bir role sahiptir. Eğitimin finansmanına ilişkin kararlar federal hükümet, eyalet yönetimleri ve yerel yönetimler olmak üzere her üç düzeyde de alınmaktadır, ancak kamu harcamalarının yaklaşık % 90’ı eyalet ve yerel yetkililer tarafından sağlanmaktadır. Federal Statistical Office, Destatis (Federal İstatistik Ofisi), Bildungsfinanzbericht, 2019 Eğitim Finans Raporu’nda açıklanan 2017 yılının verilerine göre ortaya çıkan istatistiklerde kamu sektörü tarafından eğitime harcanan toplam miktar 133.4 milyar € olarak açıklanmıştır. Bu harcamaların içinde okulöncesi, genel okullar, mesleki ve teknik eğitim okulları ile yükseköğretim kademesi ve diğer eğitim harcamaları için ayrılan kalemler bulunmaktadır. Eğitime ayrılan harcamanın 10.6 milyar €’su federal hükümet, 94.3 milyar €’su eyalet yönetimleri, 28.5 milyar €’su ise yerel yönetimlerce finanse edilmiştir. Almanya’nın eğitim için harcadığı bu miktar GSYH’nın % 4.1’ine tekabül etmekte olup toplam kamu harcamalarının % 20.6’sı kadardır.

2018 yılında eğitime ayrılan miktar öngörülen verilere göre 138.8 milyar € olarak açıklanmış olup, 2017 yılına göre 4.6 milyar € artış olduğu saptanmıştır. İlköğretim kademesinden yükseköğretim kademesine kadar yapılan toplam harcama 69.2 milyar € olarak belirlenmiştir. Bu harcama kamu eğitim harcamalarının % 49.9’unu oluşturmaktadır. Yükseköğretim kademesi için harcanan miktar ise 30.6 milyar € ile (% 22.1) okul öncesi kademedede ise 28.5 milyar € (% 20.5) ile belirtilmiştir. 2016 yılına göre 2017 yılında kamu eğitim harcamalarında 5 milyar € artış belirlenmiştir.

2017 yılı için kamu okullarında öğrenci başına yıllık ortalama 7.300 € harcadığı belirtilmiştir. Bu ortalama değer okul çeşitlerine göre harcanan değerlerin ortalamasından oluşmaktadır. Genel eğitim veren okullarda öğrenci başına yıllık 8.000

€ ayrılırken, mesleki ve teknik eğitim veren okullara 5.100 € ayrılmıştır (Destatis, 2019 [01.06.2020]).

Ayrıca Almanya’da yükseköğretim kademesinde araştırma ve geliştirme için çok büyük harcamalar yapılmaktadır. Destatis 2019 yılı verilerine göre, 2018 yılında federasyon ve eyaletler tarafından araştırma ve geliştirme için 104.8 milyar € harcadığı açıklanmıştır. Bu oran GSHY’nın % 3.1’idir.

Yükseköğretim kademesinde kamu, kiliseler ve özel kurumların yaptığı toplam harcama ise 57 milyar € olarak belirtilmiştir. 2017 yılına göre 3 milyar € artış söz konusudur.

Almanya’nın eğitim harcamaları İngiltere ve Fransa’dan yüksek olmasına rağmen Almanya’daki GSYH eğitim harcamalarından daha hızlı bir şekilde artmasından ve nüfus yoğunluğu ve öğrenci miktarının fazlalığından dolayı eğitim harcamalarında GSYH düşük bir şekilde yansır. Bu sebeple GSYH’ya orana göre inceleme istatistiksel olarak, Almanya’nın eğitim harcamalarındaki ekonomik başarısını analiz ederken bu oran Almanya açısından bir dezavantaja dönüşür. Eğitim harcamaları gayri safi milli hasılanın (GSMH) % 4.2’sini oluşturmaktadır. Bu oran diğer seçilmiş ülkelerin ortalamasının oldukça altındadır. Özellikle İngiltere’de GSYH oranı Avrupa ülkelerinden yüksektir. Bunun sebebi ise GSYH’da meydana gelen artışın, eğitime yapılan harcamadan daha hızlı meydana gelmesidir. İstatistiksel olarak Almanya’nın ekonomisindeki başarı, eğitim harcamalarında bir dezavantaj oluşturmaktadır denilebilir. Ekonomistler bu gerçeği göz önünde bulundurarak, eğitim sektöründeki bazı kilit alanların incelenmesinin önemli olduğunu düşünmektedir. Eğitim kademelerindeki finansmanların değerlendirilmesi ve öğrenci başına yapılan harcama miktarları iyi birer karşılaştırma kriterleri sayılmaktadır.

Almanya yükseköğretim maliyetlerinin çoğu devlet tarafından karşılanmaktadır. Finans bakanlığı toplamın % 86’sını oluşturmaktadır. İngiltere’de bu kademedeki eğitim ücretlerinin % 57’si devlet tarafından ödenirken, bu rakam ABD’de sadece % 32’dir. Öğrenciler üniversite harcamalarının çok daha büyük bir kısmını karşılamaktadır.

Tablo 27: Almanya'da Eğitim Harcamaları ve GSYH'ya Oranı (1980-2018)

Yıllar	Toplam Harcama	%GSYH
1980	-	-
1995	75.9 milyar €	4
2000	79.8 milyar €	3.8
2010	106.2 milyar €	4.1
2016	128.2 milyar €	4.1
2018	138.8 milyar €	4.2

Destatis. [01.06.2020]. Statistisches Bundesamt 2019. https://www.destatis.de/EN/Presse/2020/02/PE20_063_217.html.

Tablo 27’de yer alan bilgiler incelendiğinde, 1980-2018 yılları arasında Almanya’da eğitim harcamaları ve GSYH’ya oranlarındaki değişim incelenmiştir. Yıllar içerisinde eğitim harcamalarının sürekli arttığı, GSYH’daki oranın ise genellikle % 4 seviyelerinde sabit bir oranda kaldığı gözlemlenmiştir. (Destatis veri kaynağında 1980 yılı verilerine ulaşılamadığı için Tablo 27’de yer verilmemiştir).

Tablo 28: Almanya'da Eğitim Harcamaları (€, 2018)

Eğitim Kademesi	Federal Hükümet	Eyalet Yönetimleri	Yerel Yönetimler	Özel Sektör	Uluslararası Kaynak	Toplam (milyar euro)
Okul öncesi	0.2	7.8	14.8	5.3	0	28.1
Genel-mesleki okullar	2.7	63.7	15	12	0	93.4
Yükseköğretim	6.2	25.5	0.1	5.9	0.6	38.3
Diğer harcamalar	0.1	2.1	0.3	0	0	2.5

OECD. 2019. [10.03.2020]. Education at a Glance. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_DEU.pdf.

Tablo 28’de yer alan Almanya’da eğitim harcamalarının kademelere göre dağılımına bakıldığında toplam harcamalarda en çok genel ve mesleki okullara harcama yapıldığı görülmektedir. Bu harcamaların içinde ise eyalet yönetimlerinin katkısı diğerlerine göre en yüksek seviyededir. Aslında genel olarak tüm eğitim kademelerine bakıldığında eyalet yönetimlerinin daha fazla harcama yaptığı söylenebilir. Daha sonra yerel yönetimlerin katkısının geldiği ve özellikle okul öncesi kademedede etkin olduğu görülebilir. Federal hükümetin katkısı ise en çok yükseköğretim kademesinde olmaktadır. ISCED (Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması) kaynaklarına göre eğitim harcamalarının % 20.5’ini okul öncesi kademeye, ilköğretimden yükseköğretim kademesine kadar olan kısma harcamaların % 49.9’unu, yükseköğretim kademesine ise eğitim harcamalarının % 22.1’ini ayırmaktadır. Diğer harcamalar ise % 7.5 oranındadır. Eğitim kurumları dışındaki eğitim malları ve hizmetlerine yönelik özel hane halkı harcamaları 6,3 milyar €’dur. ISCED eğitim kurslarına katılımcıları tanıtmak için harcanan miktar ise 12,7 milyar €’dur.

Tablo 29: Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (1980-2019)

Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2006	2012	2016	2019
% GSYH	-	-	-	4.5	4.3	4.4	5.1	4.5	-

World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>; OECD. 2019. Education At a Glance, OECD Indicators. [12.12.2019]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tablo 29’da 1980 yılından 2019 yılına kadar kamu eğitim harcamalarının GSYH’ya oranını içeren veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Almanya’daki kamu eğitim harcamalarının GSYH’ya oranında 95 yılındaki verilerden başlayarak incelendiğinde, bu oranının da sadece 2012 yılında % 5’i yakaladığını, diğer yıllar arasında genel olarak % 4.5 oranında seyrettiği görülmektedir. Genel olarak bu çerçevede çok büyük bir değişim gözlemlenmemektedir. (Almanya için verilere 1995 yılından itibaren ulaşılmış olup, OECD 2019 yılı verilerinde 2019 yılına ait güncel veri olmadığı için Tablo 29’da veri girilememiştir).

4.4.1. Almanya’da GSYH’den Eğitime Ayrılan Pay

Almanya için, Education at a Glance 2019 verileri dikkate alındığında, eğitime GSYH’den ayrılan pay %3.9 civarındadır. Seçilmiş diğer ülkelere bakıldığında bu oran daha az olsa da, okul öncesi kademesine GSYH’nın % 0.9’ unu ayırarak diğer ülkelere nazaran çok büyük bir fark yaratmıştır. En düşük harcama oranının ise genel ortaöğretim kademesinde olduğu görülür.

Tablo 30: Almanya’da Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH’ye Oranı (% , 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)	Toplam
0.6	1.2	0.4	0.5	1.2	3.9

OECD. 2019. [10.03.2020]. Education at a Glance. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_DEU.pdf.

4.4.2. Almanya’da Eğitime Ayrılan Pay’ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

Almanya’da okul öncesi dönemde finansal istatistiklere göre 2017 yılında kamu sektörü gündüz bakım merkezlerine 26.6 milyar € ayrılmıştır. Bu kademedeki eyalet yönetimleri 12.9 milyar € (% 48.5), yerel otoriteler ise 13.2 milyar € (% 49.6) harcamıştır. Ayrıca kamu eğitim harcamaları genel ve meslek okullarına 66.1 milyar € olarak belirlenmiştir. Bu harcamaların eyalet yönetimleri tarafından 54.3 milyar € (% 82.1), yerel makamları tarafından ise 11.8 milyar € (% 17.9) olduğu açıklanmıştır (Eurydice 2019, Germany Funding, [11.12.2019]).

Tablo 31: Almanya’da Yükseköğretim Kademesine Kadar Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)
8.960	11.169	11.893	16.323	17.429

OECD. 2019. [10.03.2020]. Education at a Glance. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_DEU.pdf.

Tablo 31’ de yer alan Almanya’da okul türlerine göre devletin eğitime harcadığı miktara bakılınca , mesleki ve teknik eğitime ayırdığı yüksek harcama göze çarpmaktadır. Mesleki eğitime Almanya çok önem vermekte ve büyük bir finansman

ayırmaktadır. Mesleki eğitimde öğrenci başına neredeyse yükseköğretime harcanan miktar kadar harcama yapılmıştır, bu da mesleki eğitime Almanya’da verilen önemi göstermektedir. Ayrıca Almanya’da yükseköğretim kademesinde kamu kesiminin harcadığı miktar seçilmiş ülkeler arasında en yüksek orana sahiptir.

4.4.3. Almanya’da Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)

OECD 2019 verilerine göre, Almanya’da okul türlerine göre devletin eğitime harcadığı miktarlar içinde , mesleki ve teknik eğitime ayırdığı yüksek harcama göze çarpmaktadır. Mesleki eğitime Almanya çok önem vermekte ve büyük bir finansman ayırmaktadır. Mesleki eğitimde öğrenci başına neredeyse yükseköğretime harcanan miktar kadar harcama yapılmıştır, bu da mesleki eğitime Almanya’da verilen önemi göstermektedir. Ayrıca Almanya’da yükseköğretim kademesinde kamu kesiminin harcadığı miktar seçilmiş ülkeler arasında en yüksek orana sahiptir.

4.4.4. Almanya’da Öğrenci Başına Düşen Harcamalar

Destatis (2019)’a göre, Almanya’da 2018 yılına ait öngörülen eğitimde öğrenci başına yapılan harcama ortalama 7300 € olarak açıklanmıştır. Tablo 31’de yer alan bilgilere göre ise öğrenci başına harcamanın en fazla yapıldığı kademenin yükseköğretim olduğu ve bu kademeyi çok yakından mesleki eğitim kademesinde yapılan harcamanın takip ettiğini görmekteyiz. Ortaöğretim kademesinde, mesleki ve teknik ortaöğretime öğrenci başına yapılan harcamaya genel ortaöğretime yapılandan çok daha yüksektir.

Tablo 32: Almanya’da Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016)

Ülke / Yıl	1995	2000	2011	2016
Almanya	5.972	6.849	10.904	10.994

OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2013. [05.04.2020]. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tüm kademelerde öğrenci başına yapılan harcamaların ortalamasına baktığımızda, 1995 yılından 2011 yılına kadar bir artışın olduğu gözlenirken, bu artış 2011-2016 yılları arasında çok değişime uğramamış sabit kalmıştır.

4.4.5. Almanya’da Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı

Almanya’da Eğitim kurumlarına yapılan harcamanın kaynaklara göre dağılımını Tablo 28, Tablo 33 ve Tablo 34 incelendiğinde, kamu sektörünün ilkokuldan yüksek öğretime kadar (dahil) daha etkili olduğunu, bunun yanında diğer özel kaynakların da eğitim finansmanına büyük denebilecek katkıları olduğu görülmektedir. Kamu finansmanının en büyük payını ise eyalet yönetimleri sağlayıp, bunu sırasıyla yerel yönetimler ve federal hükümet izlemektedir.

Tablo 33: Almanya’da İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 87	0	0	% 13

OECD. 2019. [10.03.2020]. Education at a Glance. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_DEU.pdf.

Almanya’da var olan özel kaynaklar arasında; kiliseler ve özel sektöre ait kuruluşlar yer almaktadır. Kamu kaynakları ise federal hükümet ve eyalet yönetimleri tarafından sağlanmaktadır. OECD (2019)’da yer alan 2016 yılı verilerini incelediğimizde özel kaynakların eğitimde kamu kaynaklarına büyük oranda destek olduğu görülür.

Tablo 34: Almanya’da Yükseköğretim Kademesinde Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 83	0	% 2	% 15

OECD. 2019. [10.03.2020]. Education at a Glance. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_DEU.pdf.

Almanya’da yükseköğretim kademesinde kamu kaynaklarının yüksekliği dikkat çekicidir. ABD ve İngiltere’de olduğu gibi hanehalkından çok büyük oranda finansman desteği Almanya’da sağlanmamaktadır. Fransa’da da yükseköğretim kademesi genel olarak kamu kaynaklarından beslense de hanehalkı desteği

görülmektedir, fakat Almanya’da bu kademede hanehalkına ait bir destek verisi görülmemiştir. Hanehalkı desteğinin yerini diğer özel kaynakların aldığı görülmüştür.

4.4.6. Almanya’da Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler

Genel olarak verilere bakıldığında, Almanya’da neoliberal eğitim finansmanı uygulamaların yansıması olarak kamu finansmanı harcamalarında federal hükümetin finansal desteğinin yerini yerel otoritelere ve eyalet yönetimlerine bıraktığı görülebilir. Almanya’da eğitime yapılan harcamalar her yıl artmıştır. Özellikle mesleki ve teknik eğitim kademesine çok önem veren Almanya’nın bu kademeye ayırmış olduğu harcamalar dikkat çekici olmuştur. OECD ülkeleri arasında da Almanya eğitim harcamaları bakımından üst sıralarda yer almaktadır. Yıllar içerisinde GSYH’dan eğitime ayrılan yüzde genellikle stabil ve diğer seçilmiş ülkelerin gerisinde gözükümüştür. Fakat bu durum Almanya’daki nüfusun hızlı artmasından ve Alman ekonomisinin gelişiminin büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak bakıldığında Almanya’nın eğitim finansmanının yıllar içerisinde neoliberal değişimden olumsuz etkilenmediği sonucuna varılabilir.

4.5. Türkiye’de Eğitimin Finansmanı

Türkiye merkezi yönetimli bir eğitim sistemine sahip olup, eğitimin finansmanını da buna bağlı olarak büyük oranda devlet üstlenmektedir. Ayrıca belediyeler, özel sektör, okul ve aile birlikleri (hanehalkı), il özel idareleri, proje fonları, ile katkı ve bağışlar tarafından da finans desteği sağlamaktadır.

Türkiye’de örgün eğitim sistemi zorunludur ve 12 yıl sürmektedir. Eğitim kademelerini üç basamakta incelemek mümkündür. Birinci kademe dört yıl süreli ilkokul, ikinci kademe dört yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe dört yıl süreli lise olarak düzenlenmiştir. Zorunlu eğitim parasız olup, finansmanı devlet tarafından sağlanmaktadır. Ortaöğretim kademesi ise 4 yıl sürmekte olup, genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim ile din öğretimi okullarından oluşmaktadır. Mesleki ve teknik eğitim okulları kendi içlerinde döner sermayelerinden gelirler elde etmektedirler.

Yükseköğretim kademesi, kamu kesiminden gelen vergiler, öğrenci katkı payları ve öğrenim ücretleri ile özel sektörün sağladığı katkılar ile finanse edilmektedir. Ayrıca üniversiteler kendi döner sermayelerinden de finansal kaynak sağlamaktadır.

Üniversitelerin bina bakım onarım gibi harcamaları da devlet tarafından üniversite bütçelerine ayrılan ödeneklerle karşılanır. Üniversite bütçeleri ise merkezi otoritenin kontrolü altındadır.

Türkiye’de 2018 yılında eğitim harcamaları içerisinde öğrenci başına harcama 9.790 ₺ olarak belirlenmiştir. Eğitim kademelerine göre değerlendirildiğinde ise öğrenci başına harcamanın en yüksek olduğu eğitim düzeyi 16.248 ₺ ile yükseköğretim olduğu ve devlet tarafından yapılan eğitim harcamalarının % 33.2’sinin (51 milyar 50 milyon ₺) yükseköğretim kademesine olduğu açıklanmıştır.

Tablo 35: Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve GSYH’ya Oranı (₺, 1980-2018)

Yıllar	Eğitime Ayrılan Toplam Bütçe (Bin ₺)	Eğitim Bütçesinin GSYH’ya Oranı (%)
1980	153.1	2.2
1990	12.843.2	2.4
2000	4.717.098.9	2.8
2010	40.490.707.600	3.68
2018	134.726.827.000	3.91

MEB. 2013. [07.05.2020]. TBMM Genel Kurulu 2013 Yılı Bütçe Sunuşu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/25034222_2013_butce_sunusu.pdf; MEB. 2018. [10.06.2020]. Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2018 Yılı Bütçe Sunuşu. s.174.https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/27095218_2018_MEB_BYTYE_SUNUYU_GENEL_KURUL_18.12.2017.pdf’den uyarlandı.

Tablo 35’de Türkiye’de 1980-2018 yılları arasında eğitim harcamaları ve bu harcamaların GSYH’ya oranları hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye ekonomisinde dönüm noktası olan 1980 yılında ekonomik istikrar programında alınan kararda; kamu sektörünün ekonomideki ağırlığının azaltılması ve piyasa ekonomisine geçiş hedeflenmiştir. Fakat Tablo 35’de de görüleceği gibi, eğitim harcamalarının GSYH’ye oranının 1980’de % 2,2’den 2018’de % 3.91’e ulaşması, eğitim alanında kamu kesiminin yapmış olduğu harcamaların arttığının bir kanıtıdır. Ancak, yıllar geçtikçe

nüfus artışıyla birlikte artan ve çeşitlenen eğitim talebi ve eğitim hizmetleri karşısında, kamu sektörünün eğitim finansmanına ayırdığı harcamaları azalırken, özel sektörün payı ve özel harcamalar artmıştır. Merkezi bütçeden ve GSYH'dan da eğitime ayrılan payın son yıllarda arttığı görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede, eğitime ayrılan payların son yıllarda artıyor olmasına rağmen, bu artışın talebin her geçen gün arttığı ve çeşitlendiği eğitim hizmeti için yeterli olduğunu söylenemez. Çünkü Türkiye çok yüksek miktarda genç nüfusa sahip bir ülkedir. Buna rağmen Tablo 36'dan da göreceğimiz gibi son yıllarda eğitime ayrılan kamusal kaynakların artması, eğitim adına olumlu gelişme olarak düşünülebilir. Türkiye'de kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının 1980-2019 yılları arasındaki değişime bakıldığında 1985 yılında en düşük değerini aldığı görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra kamu eğitim harcamalarında artışlar olmuştur. Türkiye'de neoliberalizmin etkileri sonucu kamu sektörünün ekonomideki ağırlığının azaltılması ve piyasa ekonomisine geçiş hedeflense de bu gerçekleşmemiştir.

**Tablo 36: Türkiye'de Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı
(1980-2019)**

Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2006	2012	2016	2019
% GSYH	2.2	1.7	2.1	2.3	2.6	2.9	2.9	4.7	-

World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>; OECD. 2019. Education At a Glance, OECD Indicators. [12.12.2019]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>'den uyarlandı.

Tablo 36'dan da anlaşılabacağı gibi, eğitim harcamalarının GSYH'ye oranının 1985'de % 1.7'den 2016'de % 4.7'ye ulaşması, eğitim alanında kamu sektörü harcamalarının arttığı bir göstergesi durumundadır. (OECD 2019 yılı verilerinde 2019 yılına ait güncel veri olmadığı için Tablo 36'ya eklenememiştir).

Tablo 37: Türkiye'de Eğitim Harcamaları (₺, 2018)

Harcamalar	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim Toplam	Genel Ortaöğretim	Mesleki Ortaöğretim	Yükseköğretim
Merkezi	9.735	26.632	27.764	38.755	14.530	24.224	52.123
Yerel	146	387	403	659	344	315	76
Toplam Devlet	9.881	27.019	28.167	39.413	14.874	24.539	52.198
Hanehalkları	2.146	6.229	10.344	14.583	10.671	3.912	9.728
Toplam Özel	3.579	8.640	12.765	24.846	19.735	5112	19.295
Özel Tüzel Kişilikler	1483	2.577	2.595	10.400	9.130	1.271	9.826
Özelden Hanehalkına Transfer	49	167	174	137	67	70	260
Uluslararası Kaynaklar	2	15	34	159	31	128	506
Devletten Hanehalkına Transfer	115	670	698	1.857	1.042	814	8.543
Toplam (Milyon TL)	13.347	35.004	40.267	62.562	33.597	28.965	63.456

TÜİK. [12.11.2019]. Türkiye İstatistik Kurumu Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2018.
<https://data.tuik.gov.tr/tr/display-bulletin/>

TÜİK (2019)'e ait verilerin yer aldığı Tablo 37'de görüldüğü gibi devlet tarafından yapılan en yüksek toplam harcama yükseköğretim kademesine, daha sonra ortaöğretim kademesine, en az harcama ise 9 milyar 881 milyon ₺ ile okul öncesi kademesine yapılmıştır. Hanehalkının desteğini ise en çok ortaöğretim kademesinde görmekteyiz. Tabloya genel olarak tüm kademelerde bakıldığı zaman, Türkiye'de yerel idarelerin desteğinin ise seçilmiş ülkelere göre çok daha az miktarda olduğu görülmektedir. Ayrıca, genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik ortaöğretim kademeleri arasındaki harcama farklılıkları tablodan çok rahat bir şekilde ayırt edilebilmektedir. Buradan yola çıkarak Türkiye'de özellikle mesleki ve teknik ortaöğretime bu kademedede biraz daha fazla önem verilmekte olduğu söylenebilir. Son olarak, okul öncesi kademesine yapılan harcamaya bakıldığında da bu kademeye Türkiye'nin çok düşük bir miktar ayırdığı, bu kademeye yapılacak harcamalarında eğitime başlangıcın önemi göz önüne alınırsa artması gerektiği görülmektedir.

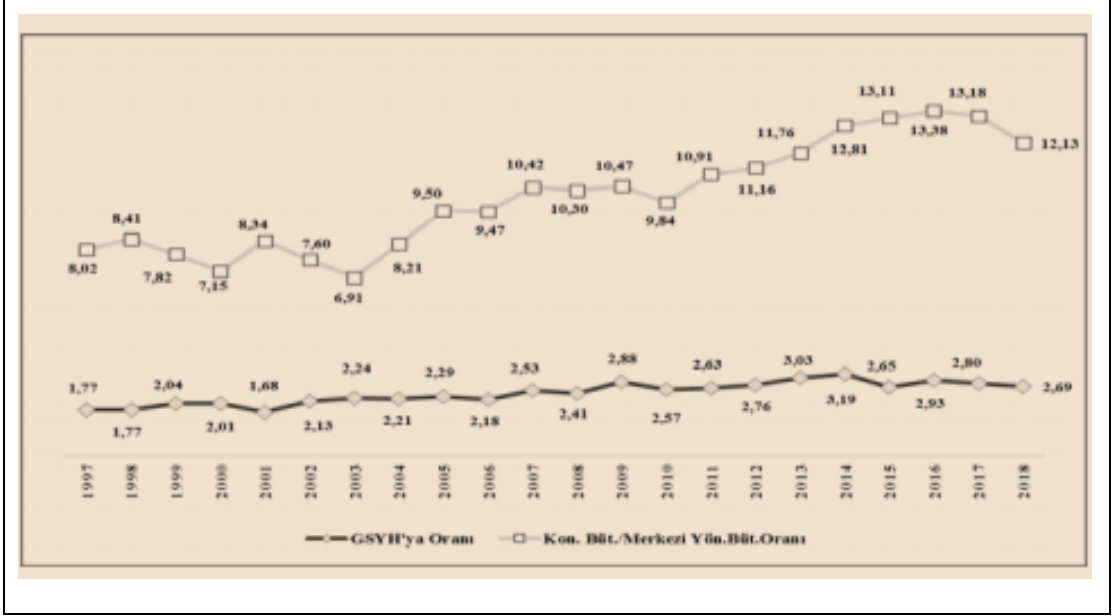
4.5.1. Türkiye'de GSYH'dan Eğitime Ayrılan Pay

TÜİK (2019)'e göre Türkiye'de eğitime yapılan toplam harcama 214 milyar 637 milyon ₺ (yaklaşık 28 milyar €) olarak açıklanmış olup, yapılan harcamanın GSYH'ya oranı % 5.8 olarak belirlenmiştir.

T.C. MEB 2020 yılı Bütçe Sunuşu raporunda açıklanan 2018 yılına ait toplam eğitim bütçesi 134.726.827.000 ₺ olup, bu bütçenin 92.528.652.000 ₺'sı MEB bütçesine, 27.761.363.000 ₺'sı YÖK (Yükseköğretim Kalite Kurulu) ve üniversite bütçelerine, geri kalan 537.550.000 ₺ ise ÖSYM'ye (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi), 13.899.262.000 ₺'da KYK'ya (Kredi ve Yurtlar Kurumu) ayrılmıştır. Toplam eğitim bütçesinin GSYH'ya oranı % 3.91 iken Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin GSYH'ya oranı ise % 2.69 olarak açıklanmıştır. 2019 yılı için MEB bütçesi 113.813.013.000 ₺ olup, toplam eğitim bütçesi 161.611.921.000 ₺ olarak açıklanmış, GSYH'ya oranı ise % 3.63 olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de merkezi yönetim bütçesi dışında kalan kaynakların sınırlı olması ve kamu kesimi haricindeki eğitim harcamalarının gereken seviyede olamamasından dolayı örgün eğitim kapsamındaki öğrencilerin verimli ve yeterli olanaklara sahip eğitime erişimi için MEB'e ayrılan bütçe çok büyük öneme sahiptir.. Bu sebepten dolayı Türkiye için eğitim finansmanında GSYH, MEB bütçesi ve merkezi yönetim

bütçesinin oranlarının değişimini incelemek bilgi verici olacaktır. Şekil 1 ve Şekil 2’de bu konu ile ilgili veriler yer almaktadır.

Şekil 1: MEB bütçesinin GSYH'ya ve Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı (1997-2018)

MEB. 2018.[10.06.2020]. T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2018 Yılı Bütçe Sunuşu.s.174..https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/27095218_2018_MEB_BYTYE_SU_NUYU_GENEL_KURUL_18.12.2017.pdf

Şekil 1’e göre MEB bütçesinin GSYH’ya oranı, yıllar içinde % 1.77 - % 2.69 arasında değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu oran genellikle % 5 iken Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde % 3.5 ve gelişmemiş ülkelerde % 2 civarındadır (Balcı, 2005). 2016 yılından günümüze MEB bütçesinin GSYH’ya oranında azalma olduğu görülmektedir. Bu durum GSYH’nın MEB bütçesinden daha fazla artış göstermesinden kaynaklanmaktadır. MEB bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı ise en yüksek seviyeye 2016 yılında ulaştığı tespit edilmiştir (% 13.4). 2016 yılı sonrasında bu oranda MEB bütçesinde meydana gelen artışa rağmen merkezi yönetim bütçesi daha çok artış gösterdiğinden azalma eğilimi görülür. Bu sebeple Türkiye’de eğitime ayrılan kamu kaynakları yetersiz kalmaktadır.

Toplumda eğitime harcanan kamu kaynaklarının yüksek olması, ve ülkedeki toplam gelirin GSYH içindeki oranı, eğitime gösterilen önemi belirler. Bu da ülkelerin gelişmişlik seviyesinin belirlenmesinde bir kriter olarak alınır. Birleşmiş milletler sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin içinde bulunan nitelikli eğitim kavramında ülkelerin eğitim bütçelerinin % 4 ile % 6 aralığında bir değer alması gerekmektedir.

Fakat Türkiye’de bu oran görüldüğü gibi çok daha aşağıdadır. Gelişmişlik seviyesine göre de değerlendirirsek, Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olması bu seviyeyi yakalayamamasını da desteklemektedir.

Yıllar	GSYH	Konsolide Bütçe /Merkezi Yönetim Bütçesi ***	Eğitim Bütçesi (MEB+YÖK, Yükseköğretim Kalite Kurulu ve Üniversiteler+ ÖSYM, KYK)	Eğitim Bütçesinin	
				GSYH'ya Oranı (%)	Kon. Büt./Merkezi Yön.Büt.Oranı (%)
2002	350.476.089.498	98.131.000.000	10.352.050.934	2,95	10,55
2003	454.780.659.396	147.230.170.000	14.103.751.569	3,10	9,58
2004	559.033.025.861	150.658.129.000	17.582.718.467	3,15	11,67
2005	648.931.711.812	156.088.874.910	21.276.954.502	3,28	13,63
2006	758.390.785.210	174.958.100.699	24.086.597.261	3,18	13,77
2007	843.178.421.420	204.988.545.572	29.806.481.000	3,54	14,54
2008	950.534.250.715	222.553.216.800	32.309.276.650	3,40	14,52
2009	952.558.578.826	262.217.866.000	38.651.774.745	4,06	14,74
2010	1.098.799.348.446	286.981.303.810	40.490.707.600	3,68	14,11
2011	1.297.713.210.117	312.572.607.330	49.144.719.500	3,79	15,72
2012	1.416.798.489.819	350.898.317.817	56.595.419.190	3,99	16,13
2013	1.567.289.237.901	404.045.669.000	68.344.693.150	4,36	16,92
2014	1.748.167.816.609	434.995.765.000	78.866.391.610	4,51	18,13
2015	2.338.647.000.000	472.943.000.000	87.910.414.000	3,76	18,59
2016	2.608.526.000.000	570.507.000.000	109.768.136.000	4,21	19,24
2017	3.035.450.000.000	645.124.000.000	122.414.001.000	4,03	18,98
2018	3.445.782.000.000	762.753.000.000	134.726.827.000	3,91	17,66
2019	4.450.000.000.000	960.976.000.000	161.611.921.000	3,63	16,82
2020	4.872.000.000.000 *	1.095.461.000.000	177.605.504.000	3,65	16,21

Şekil 2: Türkiye'de Eğitim Bütçesinin GSYH ve Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı (2002-2020)

MEB. 2020. [10.05.2020]. T. C. Milli Eğitim Bakanlığı 2020 Yılı Bütçe Sunuşu. s.181. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SUNUYU_17.12.2019.pdf

Şekil 2’de, Türkiye’nin 2002 yılından itibaren günümüze kadar gelen yıllarda eğitim bütçesi ve GSYH miktar ve oranları görülmektedir.

Konsolide bütçe harcamalarının yıllara göre değişimin sağlıklı olmadığı, belli bir artış izlemediği görülmektedir. Konsolide /merkezi bütçe harcamaları GSYH’ya göre daha

çok artış sergilemektedir. Türkiye’de eğitim finansmanını için ayrılan kaynaklar yeterli düzeyde değildir. Bu sebeple kamu kesiminden eğitime ayrılacak kaynaklar büyük önem taşımaktadır.

Tablo 38: Türkiye’de Toplam Eğitim Bütçesi Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (1980-2019)

Yıllar	GSYH (Bin ₺) (A)	Kamu Eğitim Bütçesi (Bin ₺) (B)	(A)/(B)
1980	7.031.2	153.1	2.2
1985	47.176.9	674.2	1.4
1990	528.369.4	12.843.2	2.4
1995	10.434.646.6	210.801.4	2
2000	166.658.021.5	4.717.088.9	2.8
2005	648.931.711.8	9.198.187.	3
2010	1.098.799.348.0	40.802.653.0	3.7
2015	2.338.647.000.000	87.910.414.000	3.8
2019	4.450.000.000.000	161.611.921.000	3.6

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. [05.05.2020]. Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklif ve Bağlı Cetveller 2019. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/05/2019-Yılı-Merkezi-Yönetim-Bütçe-Kanunu-Teklifi-ve-Ekleri.pdf>; T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. [12.05.2020]. Kamu Mali Yönetim ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, BÜMKO 2019. <https://www.hmb.gov.tr/bumko-merkezi-yonetim-butce-kanunu-ve-ekleri>; MEB. 2018. [07.05.2020]. Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2018-2019 <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>’den uyarlandı.

Tablo 38’e göre eğitim bütçesinin GSYH’ ya oranına bakıldığında, 2019 yılı için % 3.6, 2018 yılı ise % 3.8 oranında olduğu göz önüne alınırsa Türkiye’nin nitelikli eğitim olarak nitelendirilen oran olan % 4-6 aralığının altında kaldığı görülmektedir fakat, Şekil 2’de verilen bilgilerde 2013-2017 yılları arasında % 4’ün üzerine de çıkıldığı görülmüştür.

Tablo 38’de 1980 yılından 2019 yılına kadar kamu eğitim bütçesi harcamalarının GSYH içindeki oranları görülmektedir. İncelenen dönem içerisinde kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranının en düşük olduğu yıl % 1.4 oranı ile 1985 yılı olmuş, daha sonraki yıllarda ise bu ora artış göstermiştir. 1990 yılında kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı % 2.4 iken bu oran 1995’te % 2’ye gerilemiştir. Türkiye’de 1990’lı yıllardan sonra kamu Bunun temeli 24 Ocak 1980 yılında yapılan ekonomik istikrar programında atılmış olup, yıllar içinde neoliberal ekonomi politikaları kısım kısım uygulanmaya başlanarak, kamu sektörünün piyasadaki görevi azaltılmış ve özel teşebbüs desteklenmiştir. Ancak Tablo 38’de görüleceği gibi, kamu

kesiminin eğitim harcamalarının GSYH'ye oranının 1985'de % 1,4'den 2015'de % 3.8'e kadar yükselmesi, eğitim sektöründe kamu kesiminin yaptığı harcamaların arttığının bir göstergesi durumundadır. Fakat, nüfusda meydana gelen artış ve buna bağlı olarak genç nüfusa sahip olmaktan dolayı eğitim talebinde meydana gelen yükselme, kamu kesiminin eğitim hizmeti sağlamada yetersizliğine sebep olmuş, özel sektörün payı desteği ile bu talepler karşılanabilmiş ve bu sebeple özel harcamalar artmıştır.

Tablo 39: Türkiye'de Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ye Oranı (% , 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)	Toplam
1.0	1.1	0.7	0.8	1.9	5.5

OECD. 2019. [02.02.2020]. Education at a Glance Turkey. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_TUR.pdf

Tablo 39'da eğitim kademelerine göre eğitim kurumlarına yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı yer almaktadır. Buna göre, Türkiye'nin eğitime toplamda GSYH'nin % 5.5'ini ayırdığı görülmektedir. Bu oranın detaylarına bakıldığında Türkiye'de özellikle yükseköğretim kademesine daha fazla kaynak ayırdığı görülür. En az harcamanın ise % 1.1 oranı ile ilkökul kademesine (okul öncesi de dahil) yapıldığı görülmektedir.

4.5.2. Türkiye'de Eğitime Ayrılan Pay'ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

Türkiye'de eğitim kademelerine göre yapılan harcamalara Tablo 37'ye göre devlet tarafından yapılan en yüksek eğitim harcamasının 52 milyar 198 milyon ₺ ile yükseköğretim kademesine olduğu görülüyor.

Daha sonra en yüksek harcamanın 39 milyar 413 milyon ₺ ile genel ortaöğretim kademesine, en az harcama ise 9 milyar 881 milyon ₺ ile okul öncesi kademesine yapıldığı görülmektedir. Ortaöğretim kademesinde ise mesleki ortaöğretime genel ortaöğretimden daha fazla harcama yapıldığı görülmektedir.

Tablo 40: Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (\$, 2016)

İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Yükseköğretim (Ar-Ge Dahil)
4.168	4.063	4.896	5.573	10.519

OECD. 2019. [02.02.2020]. Education at a Glance Turkey. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_TUR.pdf

Tablo 40’a bakıldığında, en yüksek harcamanın yükseköğretim kademesine yapıldığı gibi, öğrenci başına en yüksek harcamanın yapıldığı eğitim kademesi de yine yükseköğretim kademesidir. Yükseköğretim kademesini mesleki ve teknik ortaöğretim izlerken, ilköğretim kademesine hepsinden daha az miktarlarda harcama yapılmaktadır.

4.5.3. Türkiye’de Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu ile Sınırlı)

Türkiye’de 2019 yılı eğitim bütçesinin eğitim kademeleri ve okul türlerine göre dağılımına bakıldığında ise en fazla bütçen okul öncesi ve ilköğretim kademesine ayrılırken (% 59.9), en az bütçe ise özel eğitim kurumlarına (% 2.2) ayrılmaktadır. Türkiye’de devlet okullarının % 83’ü okul öncesi ve ilköğretim kademesi olup, eğitime ayrılan bütçenin yaklaşık % 60’ı bu kademelere ayrılmaktadır. Diğer kademelere ise eğitim bütçesinin % 40’ı harcanmaktadır. Toplam öğrenci sayılarının yaklaşık % 75 ‘i okul öncesi kademedен ortaöğretim kademesine kadar olan okullarda yer almaktadır (Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklif ve Bağlı Cetveller 2019, [05.05.2020]).

Tablo 39 ve Tablo 40’da da görüleceği gibi Türkiye’de ortaöğretim kademesinde mesleki ve teknik ortaöğretime, genel ortaöğretimden daha fazla pay ayrılmaktadır.

4.5.4. Türkiye’de Öğrenci Başına Düşen Harcamalar

TÜİK verilerine göre, Türkiye’de öğrenci başına yapılan eğitim harcaması 2017’de 8.111 ₺ iken, 2018 yılında öğrenci başına düşen harcamalar 9.790 ₺ (yaklaşık 1.279 €) olarak belirlenmiştir.

Eğitim kademelerine göre öğrenci başına yapılan harcamalar ise okul öncesi kademeye 8.671 ₺, ilkokul kademesine 6.729 ₺, ortaokul kademesine 7.125 ₺, ortaöğretim kademesine 11.043 ₺ ve yükseköğretim kademesine de 16.248 ₺ olarak açıklanmıştır.

Ülkeler bazında genel verilere bakıldığı zaman, Education at a Glance 2019 verilerine göre, 2016 yılı için Türkiye’de ilkokul kademesinden yükseköğretime (dahil) kadar öğrenci başına yapılan harcama 5.633 \$ olarak belirtilmiştir. Öğrenci başına yapılan harcamada her yıl artış olduğu gözükmemektedir. Eğitim kademelerine göre eğitim kurumlarına öğrenci başına yapılan harcama miktarları Tablo 40’da görülebilir.

Tablo 41: Türkiye’de Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcamaların Ortalaması (\$, 1995-2016)

Ülke / Yıl	1995	2000	2011	2016
Türkiye	-	1.073	3.240	5.633

OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2013. [05.04.2020]. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tüm eğitim kademelerinde öğrenci başına yapılan harcamaların ortalamasını 1995-2016 yılları arasında Tablo 41’de görülmektedir. Baktığımızda yıllar içinde öğrenci başına harcamam miktarı artmış görünse de bulunduğu yıl içinde seçilmiş ülkelerin değerlerinin çok altındadır. Bu harcamalar yeterli değildir. (OECD kaynağında 1995 yılına ait veriler mevcut olmadığı için Tablo 41’de yer verilememiştir).

4.5.5. Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı

Türkiye’de eğitim harcamaları kaynaklarına göre devlet harcamaları ve özel harcamalar olarak iki başlık altında incelenmektedir. Devlet harcamaları merkezi ve yerel kaynaklar olarak ikiye ayrılırken, özel harcamalar ise hanehalkı, özel tüzel kişilikler ve uluslararası kaynaklar başlıkları altında değerlendirilmektedir. Türkiye’de hanehalkının eğitime ayırdığı harcama miktarını TÜİK belirlemektedir. MEB, Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi (TEFBİS) ile de hanehalkının katkıları ve okulda döner sermayeden elde edilen gelirler tespit ediliyor. Bu bağlamda TEFBİS, Türkiye’de okul-aile birliği gelirlerinin ve hanehalkının yaptığı eğitim harcamalarının incelenmesi adına önemli görevi üstlenmektedir.

Tablo 42: Türkiye'de Yükseköğretim Kademesine Kadar Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 75	% 15	0	% 10

OECD. 2019. [02.02.2020]. Education at a Glance Turkey. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_TUR.pdf

Tablo 42’yi incelendiğinde Türkiye’de ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde en yüksek harcamanın devlet tarafından yapıldığı görülmektedir. Yerel kaynakların etkisi hanehalkı ve özel tüzel kişiliklerin finansman desteğinin yanında çok az miktardadır. Devletin yaptığı en yüksek harcama, büyük farkla yükseköğretim kademesindedir. Devlet harcamalarını özel ve tüzel kişilikler, hanehalkı, ile uluslararası kaynakların harcamaları sırasıyla takip etmektedir.

Tablo 43: Türkiye'de Yükseköğretim Kademesine Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kamu Kaynakları	Hanehalkı Harcamaları	Uluslararası Kaynaklar	Diğer Özel Kaynaklar
% 74	% 10	% 1	% 15

OECD. 2019. [02.02.2020]. Education at a Glance Turkey. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_TUR.pdf

Tablo 43’de verilen bilgilere göre de yükseköğretim kademesinde de eğitim harcamalarında kamu kaynaklarının en yüksek oranda olduğu, hanehalkı harcamaları ve özel kaynakların harcamalarının da kamu finansmanına desteği görülmektedir.

Education at a Glance 2019 verilerine bakıldığında, Tablo 42 ve Tablo 43’de de görüleceği gibi, Türkiye’de ilköğretim kademesinden, yükseköğretim kademesine kadar eğitime yapılan harcamaların % 75’i kamu kaynaklarından, %15’i de hanehalkı harcamaları olmak üzere toplam % 25,’i özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Yükseköğretim kademesi için bu veriler incelendiğinde ise harcamaların % 74’ünün kamu kaynakları, % 10’u hanehalkı ve % 1’i uluslararası kaynaklar, %15’i diğer özel kaynaklar olmak üzere toplamda % 25’inin de kamu dışı özel kaynaklardan sağlandığını görebiliriz.

Neoliberal ekonomik politikaların kaçınılmaz sonucu olarak Türkiye’de eğitim sektöründe uygulanmış olan özelleştirme politikaları ile birçok özel okul, dersane, kurs, etüt merkezi de eğitim sektörüne katılmıştır. Devlet tarafından da bu özel kurumların çoğu desteklenmektedir. İstatistiklere bakıldığında, liberal ekonomi politikaları Türkiye’de de desteklenmesine rağmen ülkeler arasında en fazla devlet desteğini Fransa ile birlikte Türkiye’de görmekteyiz. Fakat Türkiye’nin sosyal ve kültürel yapısına uymayan bazı liberal etkilerin eğitime yansımalarından dolayı, devlet desteği her zaman ön planda tutulmuş, liberal anlayış tan olarak benimsenip oturtulamamıştır. Bu durum da ekonomi de birçok alanda zorluklar yaşayan Türkiye’de eğitim finansmanı alanında çok büyük eksiklikler doğurmuştur.

4.5.6. Türkiye’de Eğitim Finansmanında Yaşanan Değişimler

Türkiye’de eğitim finansmanı başlığı altında incelenen tüm başlıklarda, elde edilen verilere göre, çalışmada yer alan diğer ülkelerin çok altında değerlere sahiptir. Eğitimde merkezi hükümet kaynaklı finansman uygulanmakta olup, kamu harcamaları yıllar içinde artmış görünse de yeterli olmadığı öğrenci başına düşen harcamaların çok düşük olmasından da anlaşılabilir. Bu oranlarla Türkiye OCED ülke ortalamalarının da çok altında yer almaktadır. Yıllar içerisinde GSYH’den eğitime ayrılan pay artış göstermiş olsa bu payın örgün eğitim kademelerine yeterince aktarılamayıp, diğer eğitim harcamalarına ayrıldığı düşünülmektedir. Bu da eğitimde verimsizliğe ve yetersizliğe yol açmaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak Türkiye için yıllardır uygulanmaya çalışılan neoliberal ekonomi uygulamalarının eğitim finansmanında pek de başarılı olmadığını, kamu kaynaklarının sürekli arttırılmaya çalışılsa da mevcut ekonomik durumun da etkisiyle yetersiz kaldığını söylemek mümkündür.

4.6. Bazı Ülkeler ve Türkiye’nin Eğitim Finansmanlarının Karşılaştırılması

Çalışmada yer alan ülkelerin ilk olarak finansman kaynaklarının çeşitlerini inceleyerek eğitim finansmanları değerlendirilmeye başlanılmıştır. 1980 yılından sonra eğitim alanında da yansımaları yaşanmaya başlanan neoliberal ekonomik politikaların ülkelerin eğitim finansmanlarını da etkilediği bilinmektedir. Ülkelerin eğitim finansman kaynaklarına bakıldığında ABD ve Almanya’nın yerel ve eyalet yönetimleri ağırlıklı olan finansman yapıları var iken, İngiltere’nin daha çok yerel

yönetim kaynaklı finansman yapısı, Fransa ve Türkiye'nin ise daha merkezi kaynaklı finansman yapısı olduğu görülmektedir.

Tablo 44: Ülkelerin Eğitim Harcamaları (€, 2018)

Ülkeler	Toplam Eğitim Harcaması
ABD	957 milyar €
İngiltere	88.6 milyar €
Fransa	157 milyar €
Almanya	138.8 milyar €
Türkiye	28 milyar €

TÜİK. [12.11.2019]. Türkiye İstatistik Kurumu Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2018. <https://data.tuik.gov.tr/tr/display-bulletin/>; UKETS. 2019. [10.06.2020] Education and Training Statistics for the United Kingdom. <https://www.gov.uk/government/statistics/educationand-training-statistics-for-the-uk-2019>; Destatis. [01.06.2020]. Statistisches Bundesamt 2019. https://www.destatis.de/EN/Pres s/2020/02/PE20_063_217.html; Ministère De L'éducation Nationale, De La Jeunesse Et Des Sports. [25.05.2020]. L'ÉTAT de l'école 2019. <https://www.education.gouv.fr/l-etat-de-l-ecole-2019-11246>; NCES. 2019. National Center for Education Statistics. [10.06.2020]. Projections of Education Statistics to 2019. <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp>'den uyarlandı.

Kamu sektörü tarafından yapılan en önemli harcama kalemlerinden biri eğitim harcamalarıdır. Ülkelerin bütçelerinde genellikle savunma harcamalarından sonra en büyük harcama eğitim harcamalarıdır. Bunun temel sebebi de, eğitim sektörünün diğer tüm sektörlerin temel yapısını oluşturması ve aynı zamanda iktisadi büyüme ve kalkınmanın belirleyici unsuru olmasıdır. Bu önemden yola çıkarak, ülkelerin eğitim harcamalarını incelediğimizde ülkelerin kendilerine ait 2018 yılı istatistiki ulusal ve uluslararası verilerine göre en yüksek harcama yaklaşık 957 milyar € ile ABD'ye ait olup, daha sonrasında Fransa 157 milyar €, Almanya 138.8 milyar €, İngiltere 88.6 milyar € ve en son sırada yaklaşık 28 milyar €'luk harcama ile Türkiye gelmektedir (NCES, 2019; UKETS, 2019; L'ÉTAT de l'école, 2019; Destatis, 2019; TÜİK, 2019). Türkiye'nin eğitim harcamalarında seçilmiş ülkeler ile arasında çok büyük bir fark olduğu görülmektedir (Tablo 44).

**Tablo 45: Ülkelerde Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı
(%, 1980 – 2016)**

Ülkeler	1980	1985	1990	1995	2000	2006	2012	2016
ABD	4.67	4.49	5	5.2	5.19	5.6	5.6	5.5
İngiltere	5.3	4.8	4.4	5.2	4.5	5.5	5.6	5.4
Fransa	4.4	4.9	4.6	5.9	5.7	5.6	5.9	5.4
Almanya	4.7	-	-	4.5	4.3	4.4	5.1	4.5
Türkiye	2.2	1.7	2.1	2.3	2.6	2.9	2.9	4.7

World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>; NCES. 2014. National Center for Education Statistics. [10.06.2020]. Digest of Education Statistics. <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp>; Eurostat. 2016. [05.05.2020]. Distribution of expenditure on education (excluding early childhood educational development) by sector. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php>'den uyarlandı.

Tablo 45’de verilen bilgilerde ülkelerin kamu eğitim harcamalarının GSYH’ya oranlarının 1980-2016 yılları arasındaki değişimlerini görebiliriz. ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye genel olarak 1995 yılından sonra artış yaşamaya başlamış, Almanya ise ortalama değerini yıllar içerisinde korumuş olarak görünmektedir. En yüksek artışın Fransa’da yaşandığı gözlenirken, Türkiye’nin ortalama değerinin 2016 yılına kadar seçilmiş ülkelerin altında yer aldığı, 2016 yılında ise Almanya’nın üzerinde olduğu gözlenmiştir. Genel olarak Almanya oran stabilitesini yıllar içerisinde hep korumuş, diğer ülkeler ise arttırmıştır diyebiliriz (1985 ve 1990 yılı için Almanya’ya ait verilere ulaşılamadığı için Tablo 45’de yer verilememiştir).

4.6.1. Ülkelerde GSYH’ dan Eğitime Ayrılan Pay

Ülkelerin eğitime ayırdıkları pay’ları Tablo 46’da görülebilir.

Tablo 46: Ülkelerin Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (2016)

Ülkeler	2016
ABD	% 6
İngiltere	% 6.2
Fransa	% 5.2
Almanya	% 4.2
Türkiye	% 5.4

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>

Tablo 46’da yer alan OECD 2019 yılı verilerine göre çalışmada yer alan ülkelerin eğitime yaptıkları harcamaların GSYH’ ye oranlarına bakılırsa, en yüksek harcama oranı İngiltere ve ABD’dedir. Bu iki ülkeyi % 5.4’lük oranla Türkiye ve sonrasında Fransa’nın takip ettiği görülmektedir. Almanya bu ülkeler arasında % 4.2’lik oran ile son sırada yer almaktadır. Eğitim harcamalarının GSYH içerisindeki oranları, toplumda ülkelerin milli refah düzeyine göre eğitim sektörüne yaptığı harcamalar hakkında bilgi verir. Ülkeler ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişebilmek adına eğitim sektörüne yatırım yaparlar. Eğitim harcamaları içerisinde GSYH oranı kamu ve özel sektör arasındaki yatırım farkından meydana gelir.

Dünya genelinde eğitim harcamaları büyük oranda kamu tarafından desteklenmekte hükümetler tarafından yakından kontrol edilmektedir.

Tablo 47: Ülkelerin GSYH'dan Eğitime Ayırdıkları Pay (2016)

Eğitim Kademesi	ABD	İngiltere	Fransa	Almanya	Türkiye
İlkokul	% 1.7	% 2	% 1.2	% 0.6	% 1
Ortaokul	% 0.9	% 1	% 1.3	% 1.2	% 1.1
Genel Ortaöğretim	% 1	% 1.5	% 1.3	% 0.9	% 1.5
Üniversite	% 2.5	% 1.7	% 1.4	% 1.2	% 1.9

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>

Tablo 47’de yer alan 2019 yılı OECD verilerine göre; ABD, okul öncesi dönemde eğitim harcaması olarak GSYH’ nın % 0.4 ünü ayırmaktadır, bu oran OECD ortalamasında % 0.6’dır. İlköğretimden yükseköğretime kadar harcadığı miktar GSYH’nın % 6’sına tekabül etmektedir. İlköğretim ve ortaöğretime ayrılan para GSYH’nın % 3.6’sını oluştururken, yükseköğretimde öğrenci başına yapılan yıllık harcama ise GSYH’ nın % 2.5’idir, bu oran OECD ülkelerinin ortalamasından çok yüksektir. . İngiltere’de ilköğretimden (okul öncesi de dahil) yükseköğretime kadar eğitim kademelerine GSYH’dan yapılan harcama % 6.2’dir. Bu oran ile OECD ülkeleri arasında dördüncü sırada iken, çalışmada yer alan ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır. . OECD ülkelerinin ortalaması ise % 5 düzeyindedir. İngiltere’yi % 6 gibi bir oranla ABD izlemektedir.

Fransa’da GSYH’dan eğitime ayrılan pay % 5.2 oranındadır. Bu oran ile OECD ortalamasının biraz üzerine çıkmış olan Fransa, çalışmada yer alan ülkeler arasında dördüncü sırada yer almaktadır.

Almanya’da ise bu oran % 3.9 civarındadır. Çalışmada ele alınan ülkelerin gerisinde görünmesine rağmen, eğitimde öğrenci başına harcadığı miktarlar ile bu oran çok da büyük bir fark olarak gözükmemektedir. Fakat okulöncesi kademesine GSYH’nın % 0.9’unu ayırarak diğer ülkelere nazaran çok büyük bir fark yaratmıştır.

Türkiye’de ilköğretim seviyesinden yükseköğretime kadar GSYH’dan eğitime ayrılan pay % 5.5 olarak görülmektedir. Bu oran ile OECD ortalamasının üzerinde olan Türkiye çalışmada yer alan ülkeler arasında üçüncü sırada görünse de, aradaki bu fark yükseköğretime daha fazla yatırım yapmış olmasından kaynaklıdır. Türkiye yükseköğretime GSYH’nın % 1.9 unu harcarken, OECD ortalaması % 1.5 olarak kalmaktadır. Ancak gelişmekte olan bir ülke için bu oran hala yetersiz kalmaktadır.

ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’da genellikle ortalama olarak en fazla harcama ilkokul kademesine, en az harcama ise ortaokul kademesine yapılmaktadır. Eğitim harcamalarında dikkat edilen husus, eğitime ayrılan kaynakların miktarının yanında, bu kaynakların harcanma kriterleridir. Eğitim harcamalarının özellikle eğitimin ilk basamaklarında daha çok yapılması, eğitimde verimliliğin artmasına katkı sağlarken, çocukların da eğitime daha eşit koşullarda başlamasına yol açabilecektir.

Ülkelerin ekonomik kalkınmalarının belirlenmesinde, GSYH, eğitim, sağlık, yaşam standartları, yoksulluk ve eşitlik gibi kalemlere çok önem verilerek, yatırımları

arttırılmıştır. Dünya genelinde ekonomik kalkınmanın ölçülmesinde ortak tabanlı ve geniş içeriğe sahip endekslere ihtiyaç duyulmuştur . Buradan yola çıkarak 1990 yılından bu yana her yıl BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ülkelerin kalkınma seviyesini eğitim, sağlık ve yaşam düzeyi gibi kriterlerle ölçen ve kalkınmanın insani boyutunu da ele alan, İnsani Gelişim Endeksi (İGE) geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Bir ülkenin insani gelişim endeksi değeri, o ülkedeki yaşam uzunluğu, eğitim endeksi ve milli gelir endeksi hesapları kullanılarak hazırlanan bir ölçümdür. Bu ölçüm ile, ülkelerin gelişmişlik seviyesi hakkında bilgi edinilirken, aynı zamanda ekonomisindeki durumun yaşam koşullarını nasıl etkilediği de görülür. Bu sebeple eğitim alanında yapılan endeks değerinin, insani gelişim endeksini etkileme oranının çok yüksek olması beklenir. Sağlık, eğitim ve yaşam standardı alanındaki değerler formül ile elde edildikten sonra, bunların boyut değerlerinin geometrik ortalaması alınarak insani gelişmişlik düzeyi belirlenir. Hesaplamanın sonucu 0 ile 1 değerleri arasında oluşmaktadır. 0 değeri minimum gelişmişlik seviyesini 1 değeri maksimum gelişmişlik seviyesini açıklar. Bulunan değerlere göre ülkenin gelişmişlik seviyesi tanımlanır. 0.800- 1 arasında olan ülkeler çok yüksek gelişme gösteren ülkeler olarak kabul edilmiştir. UNDP tarafından her yıl hazırlanan İnsani Gelişim Endeksi (İGE) ve bu endekse bağlı alt endeksler olan eğitim, sağlık, yaşam standardı endeksleri ülkelerdeki insani kalkınma seviyelerinin belirlenmesinde bir rapor değeri görmektedir. Tahmin edilebileceği gibi gelişmiş ülkelerde insani kalkınma endeks değerleri yüksek oranlarda çıkarken, bu durum gelişmekte olan ülkelerde görülememektedir.

Tablo 48: Ülkelerde İnsani Gelişim Endeksi Değerleri (2019)

Ülkeler	İnsani Gelişim Endeksi
ABD	0.920
İngiltere	0.920
Fransa	0.891
Almanya	0.939
Türkiye	0.806

UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, 2019 Human Development Index Ranking. <http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking>'den uyarlandı.

Tablo 48’de yer alan ülkelerin hepsi de İnsani Gelişme Raporu 2019 verilerine göre çok yüksek gelişme gösteren ülkeler kategorisinde yer almıştır. Verilere bakıldığında Almanya ilk sırada yer alırken, ABD ve İngiltere aynı sırada onu takip etmektedir. Fransa’yı da en son Türkiye’nin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 49: Ülkelerin Eğitim Endeksi Değerleri (2018)

Ülkeler	Eğitim Endeksi
ABD	0.899
İngiltere	0.916
Fransa	0.811
Almanya	0.946
Türkiye	0.712

UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, Turkey Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/TUR>; UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, France Education Index. <http://hdr.undp.org/countries/profiles/FRA>; UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, Germany Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/DEU>; UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, United Kingdom Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/GBR>; UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, United States Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/USA>’den uyarlandı.

İGE alt endeksi olan Eğitim Endeksi’nin çalışmada yer alan ülkeler ve Türkiye için göstergeleri Tablo 49’da görülebilir. Türkiye’nin eğitim alanında kalkınmışlık düzeyinin tespiti için, Türkiye’nin göstergeleri seçilmiş ülkelerin göstergeleri ile karşılaştırılması bilgi verici olacaktır.

Ülkelerin karşılaştırmalarının yapılarak eksiklerinin belirlenmesinde endeks değerleri büyük rol oynamaktadır. Bu kapsamda seçilmiş ülkeler ve Türkiye’nin eğitim endeks bilgilerine bakmak da ülkelerin eğitim değerleri adına karşılaştırma yapmakta fayda sağlayacaktır. Eğitim Endeksi değeri bir ülkede eğitim alanındaki kalkınmışlığı göstermek için kullanılan en önemli göstergedir. Eğitim Endeksi; Beklenen okullaşma (yıl) ve ortalama eğitim süresi (yıl) değerlerine bağlı olarak hesaplanır. İGE alt endeksi olan eğitim endeks değerlerine bakıldığında Türkiye’nin seçilmiş ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir.

4.6.2. Ülkelerde Eğitime Ayrılan Pay'ın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

Ülkelerde eğitime ayrılan miktarın eğitim kademelerine göre dağılımı Tablo 50'de görülebilir.

Tablo 50: Ülkelerde Eğitime Ayrılan Payın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı (\$, 2016)

Eğitim Kademesi	ABD	İngiltere	Fransa	Almanya	Türkiye
İlkokul	12.184	11.188	7.603	8.960	4.168
Ortaokul	13.153	10.921	10.599	11.159	4.063
Genel Ortaöğretim	14.566	10.992	14.132	14.094	5.213
Üniversite	30.165	23.771	16.173	17.429	10.519

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>

ABD'de okul öncesi dönemde yapılan harcama OECD 2019'da yer alan 2016 yılı verilerine göre yıllık 9.213 \$'dır. Bu harcamanın % 26'sı da özel sektör tarafından desteklenmektedir. İlkokul kademesinde bu miktar 12.184 \$ iken, ortaokulda 13.153 \$, ortaöğretim kademesinde 14.566 \$ olarak belirtilmiştir. ABD yükseköğretim kademesinde öğrenci başına yaptığı 30.165 \$ harcama ile OECD ülkeleri arasında Lüksemburg dan sonra ikinci sırada yer alırken, çalışmada yer alan ülkeler içinde birinci sırada bulunmaktadır (Tablo 50). İngiltere'de ise ilkokul kademesinde öğrenci başına 11.188 \$, ortaokul kademesinde 10.921 \$, ortaöğretimde ise 10.992 \$ harcama yapılmıştır. Yükseköğretimde ise 23.771 \$ harcanırken, OECD ortalaması 15.556 \$'dır. İngiltere'de çalışmada yer alan ülkeler arasında yükseköğretim kademesinde yapılan harcamalar bakımından ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Fransa'da 2016 yılı verilerine göre okul öncesi kademedeki öğrenci başına harcanan miktar yıllık 8.164 \$'dır. Bu oran OECD ortalaması ile yaklaşık aynı seviyededir. (8.141 \$). İlkokul kısmında Fransa'nın öğrenci başına harcadığı miktar 7.600 \$ olup, OECD ortalamasının (8.500 \$) altında iken, bu harcama ortaokul kademesinde 10.599 \$, ortaöğretim kademesinde ise 14.132 \$'dır. Yükseköğretimde öğrenci başına harcama yıllık 16.200 \$ olup OECD ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Almanya'da ise okul öncesi kademedeki eğitime yaptığı yatırım OECD ortalamasının çok üzerindedir. Öğrenci başına yapılan harcama 10.100 \$ iken, OECD ortalaması 8.141 \$'dır. İlkokul kademesinde 8.960 \$, ortaokulda 11.159 \$ ve ortaöğretim

kademesinde 14.094 \$ harcama yapılmıştır. Bu miktarlar ile OECD ülke ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Yükseköğretim kademesinde Almanya'nın harcadığı miktar 17.429 \$ ile OECD ortalamasından (15.556 \$) yüksek olmasına rağmen, öğrenci başına bu kademe harcamış olduğu miktar 8866 \$ ile OECD ortalamasının (10.351 \$) çok altında görülmektedir. Çünkü toplam yapılan harcamanın % 43 ü araştırma ve geliştirmeye ayrılmıştır. OECD ülkeleri arasında İsviçre'den sonra Almanya araştırma ve geliştirmeye en çok kaynak ayıran ikinci ülke durumundadır.

Türkiye'de okul öncesi kademe çocuk başına yapılan harcama 5.381 \$, OECD ortalaması ise 8.141 \$'dır. İlkokul kademesine ayrılan miktar 4.168 \$, ortaokul kademesine 4.063 \$ olup, genel ortaöğretim kademesine ise 5.213 \$ olarak belirlenmiştir. Yükseköğretimde ise bu miktar 10.519 \$'dır. Tüm kademelerde yapılan harcamalar OECD ortalamalarının çok altında yer almaktadır. Çalışmada yer alan ülkeler arasında da son sırada bulunmaktadır (Tablo 50).

Tablo 51: Ülkelerin Eğitim Harcamalarının Eğitim Kademelerinde GSYH'ya Oranı (% , 1995-2016)

Ülke/Kademe	İlköğretim-Ortaöğretim-Lise			Yükseköğretim			Toplam		
	1995	2010	2016	1995	2010	2016	1995	2010	2016
ABD	3.6	4	3.6	2.2	2.8	2.5	6.2	7.3	6.1
İngiltere	3.6	4.8	4.5	1	1.4	1.7	5.2	6.5	6.2
Fransa	4.5	4.1	3.8	1.4	1.5	1.4	6.6	6.3	5.2
Almanya	3.4	*	2.7	1.1	*	1.2	5.1	*	3.9
Türkiye	1.2	2.5	3.6	0.5	*	1.9	1.7	*	5.5

OECD. 2013. [05.04.2020]. Education at a Glance OECD indicators. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>'den uyarlandı.

Tablo 51’de ülkelerin eğitim harcamalarının eğitim kademelerinde göre dağılımının 1995-2016 yılları arasında GSYH’ya oranları görülmektedir. Çalışmada yer alan ülkeler ilköğretim kademesinden yükseköğretim kademesinde kadar yıllar içinde sabit bir oranda harcamalarını devam ettirirken Türkiye bu oranı yıllar geçtikçe arttırmıştır, yükseköğretim kademesine geldiğimizde ise Türkiye’nin harcamalarının çok daha fazla miktarda bir artışa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yansımaları da tüm kademelere olan toplam harcamanın atışının yüksekliğinden görmek mümkündür. (Bazı yıllara ait veriler Almanya ve Türkiye için OECD kaynağında mevcut olmadığından Tablo 51’e eklenememiştir).

Tablo 52: Ülkelerde İlköğretim ve Ortaöğretim Kademelerine Yapılan Ortalama Harcamalar ve Yüzde Değişimleri (\$, 2005-2016)

Ülkeler	2005	2016	% Değişim 2005 - 2016
ABD	12.600	13.600	% 8
İngiltere	10.300	11.600	% 13
Fransa	8.600	10.500	% 22
Almanya	8.500	11.700	% 37
Türkiye	-	5.800	-

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Tablo 52’de yer alan ülkelerin ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde yapılan ortalama harcamaların yıllar içindeki değişimine 2005- 2016 yıllarına bakılarak yapılan değerlendirmede en yüksek değişimi Almanya’nın yaptığı görülmektedir. ABD her yılda en çok harcamayı yapmış ve yaptığı harcamaları arttırmıştır. Türkiye ise en az harcama yapan ülke durumundadır. Fransa ve İngiltere’de yıllara bağlı olarak harcamalarını arttırmıştır.(OECD 2019 kaynağında Türkiye adına 2005 yılı verisi bulunmadığı için Tablo 52’ye dahil edilememiştir).

4.6.3. Ülkelerde Okul Türlerine Göre Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (Devlet Okulu İle Sınırlı)

Okul türlerine göre devletlerin harcamaları Tablo 53’de görülmektedir.

Tablo 53: Ülkelerde Okul Türlerine Göre (Devlet Okulu) Devletin Eğitime Harcadığı Miktar (\$, 2016)

Ülkeler	Genel Ortaöğretim	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim
ABD	-	-
İngiltere	12.263	9.437
Fransa	13.431	15.392
Almanya	11.893	16.323
Türkiye	4.896	5.573

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>.

Okul türleri ortaöğretim kısmında farklılaşmaya uğradığı için bu kademedeki genel lise ve meslek liselerine yapılan harcamalarda meydana gelen farklılıkları Tablo 53'deki verilere göre değerlendirilecektir. (OECD 2019 yılı verilerinde ABD için bu kademedeki veri olmadığı için Tablo 53'e eklenememiştir).

Tablo 53'deki verilere göre, Almanya'da öğrenci başına meslek liselerine genel liselerden ve diğer ülkelerden daha fazla harcama yapıldığı görülmektedir. Almanya'yı ikinci sırada Fransa takip etmekte olup, Fransa'da genel liselerden daha fazla harcamayı meslek liselerine yapmaktadır. Bu durum İngiltere ve Türkiye'de tam tersi olarak işlemektedir. İngiltere ve Türkiye'de öğrenci başına genel liselere, meslek liselerinden daha fazla harcama yapılmaktadır. Yapılan harcamalarda Türkiye'nin diğer ülkelere göre çok aşağıda olduğu görülmektedir.

4.6.4. Ülkelerde Öğrenci Başına Düşen Harcamalar Yönünden Benzerlik ve Farklılıklar

Ülkelerde öğrenci başına düşen harcamalar bakımından benzerlik ve farklılıklar Tablo 54'de yer almaktadır.

Tablo 54: Ülkelerde Öğrenci Başına Düşen Harcamalar (€, 2018)

Ülkeler	Öğrenci Başına Harcama
ABD	15.198 €
İngiltere	5.994 €
Fransa	8.690 €
Almanya	7.300 €
Türkiye	1.279 €

TÜİK. [12.11.2019]. Türkiye İstatistik Kurumu Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2018. <https://data.tuik.gov.tr/tr/display-bulletin/>; UKETS. 2019. [10.06.2020] Education and Training Statistics for the United Kingdom. <https://www.gov.uk/government/statistics/education-and-training-statistics-for-the-uk-2019>; Destatis. [01.06.2020]. Statistisches Bundesamt 2019. https://www.destatis.de/EN/Pres s/2020/02/PE20_063_217.html; Ministère De L'éducation Nationale, De La Jeunesse Et Des Sports. [25.05.2020]. L'ÉTAT de l'école 2019. <https://www.education.gouv.fr/l-etat-de-l-ecole-2019-11246>; NCES. 2019. National Center for Education Statistics. [10.06.2020]. Projections of Education Statistics to 2019. <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp>'den uyarlandı.

Ülkelerin istatistiki veri tabanlarına bakılarak derlenen Tablo 54'e göre 2018 yılında ilkokuldan üniversiteye (dahil) öğrenci başına en yüksek harcamayı ABD yaparken, onu yüksek bir farkla sırasıyla Fransa, Almanya ve İngiltere takip etmektedir. Türkiye ise bu harcamada ülkeler arasında son sırada bulunmaktadır. Öğrenci başına yapılan harcamalar yönünden seçilmiş ülkeler ile arasında çok büyük fark bulunmaktadır.

OECD 2019' da açıklanan 2016 yılı verilerine göre ise; ABD'de ilkokul kademesinden üniversiteye kadar öğrenci başına 16.987 \$ harcanmıştır. İngiltere'de bu harcama 13.038 \$, Fransa'da 11.364 \$, Almanya'da ise 12.583 \$ olarak belirlenmiştir. Bakıldığı zaman ABD diğer üç ülkeden daha fazla harcamış olup, İngiltere, Almanya ve Fransa hemen hemen birbirlerine yakın bir harcama yapmıştır. Türkiye'de ise ilkokul kademesinden üniversite kademesine kadar her bir öğrenci için eğitim kurumlarına yıllık 5.633 \$ harcanırken, OECD ülkelerinde ortalama oran 10.502 \$'dır. Sonuçlar incelendiğinde, en yüksek harcamayı ABD yaparken, bu sıralamayı İngiltere, Almanya ve Fransa izlemektedir. Türkiye 'de öğrenci başına harcanan miktar bu ülkelerin yarısından bile daha azdır. OECD 2019 yılı eğitim raporunda da Türkiye'de, öğrenci başına eğitime harcanan yıllık miktarın, OECD ortalamasından iki kat daha az olduğunu ortaya konmuştur.

Tablo 55: Ülkelerde İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar (\$, 2016)

Ülkeler	Öğrenci Başına Yapılan Harcama (İlköğretimden Üniversiteye)
ABD	16.987
İngiltere	13.038
Fransa	11.364
Almanya	12.583
Türkiye	5.633

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>

Tablo 55’de yer alan bilgilere göre 2016 yılında da ortalama öğrenci başına harcama 16.987 \$ ile en yüksek ABD iken, en düşük harcama 5.633 \$ ile Türkiye olmuştur. Türkiye’nin diğer ülkelere göre ortalama öğrenci başına harcamada çok geride kaldığı görülmektedir. İngiltere, Almanya ve Fransa bu başlıkta yakın harcamalar sergilemiştir.

Tablo 56: Ülkelerde Tüm Eğitim Kademelerinde Öğrenci Başına Yapılan Harcama Ortalaması (\$, 1995-2016)

Ülkeler /Yıllar	1995	2000	2011	2016
ABD	7.905	10.240	15.345	16.987
İngiltere	4.222	5.592	10.412	13.038
Fransa	5.001	6.708	10.454	11.364
Almanya	5.972	6.849	10.904	12.583
Türkiye	-	1.073	3.240	5.633

OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2013. [05.04.2020]. Education at a Glance OECD indicators. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf); OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>’den uyarlandı.

Tablo 56’de çalışmada yer alan ülkelerin ve Türkiye’nin öğrenci başına yaptıkları ortalama harcama için ayırdıkları miktar gösterilmektedir. 1995-2016 yılları arasında seçilen ülkelerde öğrenci başına ayrılan pay incelendiğinde tüm yıllarda en yüksek harcamanın olduğu ülkenin ABD, en düşük olduğu ülkenin ise Türkiye olduğu tespit edilmiştir.

ABD’nin ardından öğrenci başına en yüksek pay ayıran ülkeler 2016 yılı için sırasıyla İngiltere 13.038 \$, Almanya, 12.583 \$, Fransa 11.384 \$’dır. Education at a Glance 2019 verilerinde OECD ülkelerinin ortalaması ise 9732 \$ belirtilmiştir. Bu durumda Türkiye ortalamanın çok altında bir harcama yaparken, diğer ülkeler ortalamanın üzerinde harcamalar yapmışlardır. Ayrıca genellikle ülkelerinin yıllara göre eğitime ayrılan paylarının dağılımına bakıldığında harcama miktarında artış olduğu gözlenmektedir. Öğrenci başına yapılan toplam harcama miktarı yıllara göre incelendiğinde ise 1995-2016 yılları arasında ayrılan payın en yüksek olduğu ülkenin (7.905- 16.987 \$) aralığında değişkenlik gösteren ABD’de olduğu tespit edilmiştir. Buradan tekrar görüldüğü gibi 1995 yılından 2016 yılına kadar geçen sürecin tamamında ABD öğrenci başına en çok harcama yapan ülke, Türkiye ise 1995-2016 yılları arasında öğrenci başına en az harcama yapan ülke olmuşlardır. (OECD kaynağında Türkiye adına 1995 yıllı verisi olmadığı için Tablo 56’ya eklenememiştir).

4.6.5. Ülkelerde Eğitim Harcamalarının Kaynaklarına Göre Dağılımı

Dünya genelinde ilköğretimden, ortaöğretimin bitimine kadar, eğitim harcamaları çoğunlukla kamu tarafından finanse edilmektedir. Eğitim kademelerine yapılan harcamaların büyük bir çoğunluğu kamu kaynaklarından aktarılsa da, kamu, özel ve uluslararası kaynakların yaptığı harcamalar kendi aralarında değişiklik göstermektedir.

Bu kademede özel sektör genellikle % 10 civarında bir katkı sağlamaktadır. Fakat bu oran Türkiye’de % 20 yi geçmektedir. Bu oranı da belirleyen hanehalkı olmaktadır. Öğrenim ücreti olarak hanehalkının yapmış olduğu ödemelerdir.

2019 yılı OECD verilerine göre, ilkokul kademesinde Türkiye özel kaynaklardan yaklaşık % 15 oranında finansal destek sağlarken, bu oran çalışmada yer alan diğer ülkelerde % 8 civarlarındadır. Bu oranlar ortaokul kademesinde ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa için yaklaşık % 10 oranındayken, Türkiye’de % 20 nin üzerinde seyretmektedir.

Lise kademesinde OECD ülkelerinin özel kaynaklar tarafından desteklenmesi % 14 oranındayken, meslek liselerinde bu oran % 13 olarak belirlenmiştir. Almanya 'da diğer ülkelerden farklı olarak meslek liselerine özel sektörden ayrılan pay daha yüksek tutulmaktadır. Özel kaynaklardan sağlanan yatırım, meslek liselerine, genel liselerden % 35 daha fazla sağlanmaktadır. İngiltere ve Türkiye'de ise özel kaynaklardan ayrılan pay, genel liselere, meslek liselerinden % 10 oranında daha fazladır.

Lise sonrası yükseköğrenim düzeyinde ise kamu desteğinin OECD ülkeleri ortalaması % 72 oranındadır. Fakat ABD ve Almanya'da bunun tam tersi uygulanmaktadır. Özel sektörden sağlanan finansmana, kamu finansmanından çok daha fazla bağımlılık söz konusudur.

OECD 2019 verilerine göre ülke ortalamalarına bakılacak olursa, yükseköğretime yapılan harcamaların % 32'si özel kaynaklar tarafından karşılanmaktadır. Yükseköğretimde İngiltere ve ABD'de özel kaynakların finansal olarak desteği % 60 oranının üzerindedir. Özellikle Almanya'da yükseköğretimde özel kaynak desteğinde hanehalkının katılımı yok denebilirken, hanehalkı desteğinde Türkiye, Fransa, ABD ve en büyük oranda İngiltere olarak sıralanabilir. Bu durumda kamudan gelen finansman desteği en az olan da İngiltere ve ABD olarak ilerlemektedir. OECD ülkelerinin ortalamasında özel kaynaklardan eğitime sağlanan yatırımın % 74'ünü hanehalkı (öğrenci ve öğrenci aileleri) oluşturmaktadır.

Özetle, ABD'de ilköğretimden yükseköğretime kadar yapılan eğitim harcamalarının % 91'i kamu kaynaklarından, % 9'u hanehalkı harcamalarından gelmektedir. Yükseköğretim için ise harcamaların sadece % 35'i kamu tarafından sağlanırken, % 46'sı hanehalkı tarafından, % 16'sı ise diğer özel kaynaklardan finanse edilmektedir.

İngiltere için ilköğretimden yükseköğretim kademesine kadar kamu kaynaklarından kullanılan miktar % 85 iken, % 11'i hanehalkı tarafından, kalan % 4'ü de diğer özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Yine yükseköğretimde, Amerika Birleşik Devletleri örneğinde olduğu gibi kamu tarafından sağlanan destek %28 oranında kalırken, hanehalkının katkısı % 49 gibi yüksek bir orandır. Diğer özel kaynaklardan ise % 19 ve uluslararası kaynaklardan da % 4 oranında katkı gelmektedir.

Fransa'da ilköğretimden yükseköğretime kadar geçen zamanda kamu tarafından sağlanan destek % 91 gibi oldukça yüksek bir orandır. % 8 hanehalkının katkısı ve % 1 de diğer özel kaynaklardan gelen katkı vardır. Yükseköğretim kademesinde kamu

tarafından sağlanan destek % 77 iken, bunu % 11 ile hanehalkı, % 10 ile diğer özel kaynaklar ve % 2 ile uluslararası kaynaklar izlemektedir.

Almanya’da yükseköğretim kademesine kadar kullanılan kamu kaynakları % 87 oranında iken, burada hanehalkından gelen harcamalarının yerini % 13 oranında dernekler ve kiliseler gibi kuruluşlar almıştır. Yükseköğretim kademesinde ise kamu tarafından yapılan harcamalar % 83 olup, diğer özel kuruluşlardan % 15, uluslararası kaynaklardan da % 2 oranında destek sağlanmaktadır.

Tablo 57: Ülkelerde Eğitim Harcamalarının İlköğretim Kademesinden Yükseköğretim Kademesine Kadar Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kaynak (%)	ABD	İngiltere	Fransa	Almanya	Türkiye
Kamu (%)	91	85	91	87	75
Özel (%)	9	15	9	13	25

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>

Tablo 57’ye göre; Türkiye’de ilköğretimden yükseköğretime ilgili harcamaların % 75’i kamu kaynaklarından, % 15 hanehalkı harcamaları olmak üzere toplam % 25’i özel kaynaklardan aktarılmaktadır. Yükseköğretim kademesi için bu veriler incelendiğinde harcamaların % 74’ünün kamu, % 10’u hanehalkı ve % 1’i uluslararası kaynaklar olmak üzere % 25’inin özel kaynaklardan aktarıldığı görülmektedir. Türkiye’nin verileri diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında, yükseköğretim öncesi kademelerde kamu desteğinin Türkiye’de daha az, hanehalkı desteğinin de daha fazla olduğu görülmektedir. ABD ve Fransa’da yükseköğretime kadar olan kamu desteği diğer ülkelerden daha fazladır. Yükseköğretim kademesinde ise, en yüksek kamu desteği Almanya’da görülmektedir. Almanya’yı Fransa ve Türkiye izlemektedir. İngiltere ve ABD yükseköğretimde kamu desteğinin az, özel kaynakların daha fazla kullanıldığı ülkelerdir. OECD ortalamasıyla karşılaştırıldığında, OECD ülkelerinin genelinde yükseköğretim öncesi kademelerde özel kaynakların payının daha az, yükseköğretimde ise daha fazla olduğu görülmektedir. OECD ortalamasına göre ilköğretimden yükseköğretime eğitime ayrılan harcamaların % 82.7’si kamu kaynaklarından, % 12.6’sı hanehalkı harcamalarından olmak üzere toplam % 25’i özel kaynaklardan, % 0.3’ü ise uluslararası kaynaklardan aktarılmaktadır. Yükseköğretim

kademesi için ise eğitim harcamalarının % 66.1'inin kamu, % 23.5'i hanehalkı olmak üzere % 31.8'inin özel kaynaklardan, % 2.4'ünün ise uluslararası kaynaklardan aktarıldığı görülmektedir.

Tablo 57'den de görüleceği gibi en yüksek özel finansman desteği Türkiye'dedir. En yüksek kamu desteklerini ABD ve Fransa almaktayken, İngiltere ve Almanya'da hemen hemen aynı seviyede kamu desteği ile diğer ülkeleri takip etmektedir.

Tablo 58: Ülkelerde Eğitim Harcamalarının Yükseköğretim Kademesinde Kaynaklara Göre Dağılımı (2016)

Kaynak (%)	ABD	İngiltere	Fransa	Almanya	Türkiye
Kamu (%)	35	28	77	83	74
Özel (%)	65	68	21	15	25
Uluslararası (%)	0	4	2	2	1

OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>

Tablo 58'de yer alan yükseköğretim kademesinde harcamaların kaynaklara göre dağılımına baktığımızda ise ABD ve İngiltere'nin diğer kademelerde yüksek olan kamu desteğinin yerini özel kaynaklara bıraktığı görülür. Bu özel kaynaklar içerisinde bu iki ülke adına hanehalkının harcamaları çok yüksek orandadır. Türkiye'de bu oran diğer eğitim kademeleri ile aynı seyrederken, Fransa ve Almanya'da yükseköğretim kademesinde özel kaynakların oranı, diğer eğitim kademelerine nazaran az miktar artış göstermektedir.

Tablo 59: Ülkelerin Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımının GSYH'ya Oranı (1998-2016)

Ülke / Yıl	1998			2000			2011			2016		
	Kamu %	Özel %	Toplam %	Kamu %	Özel %	Toplam %	Kamu %	Özel %	Toplam %	Kamu %	Özel %	Toplam %
ABD	4.8	1.6	6.4	4.8	2.2	7	4.7	2.2	6.9	4.1	1.9	6
İngiltere	4.6	0.3	4.9	4.5	0.8	5.3	5.6	0.8	6.4	4.2	1.9	6.2
Fransa	5.9	0.4	6.2	5.7	0.4	6.1	5.6	0.5	6.1	4.5	0.7	5.2
Almanya	4.4	1.2	5.5	4.3	1	5.3	4.4	0.7	5.1	3.6	0.6	4.2
Türkiye	2.9	0.5	3.5	3.4	0	3.4	3.9	2	5.9	4.1	1.4	5.4

OECD. 2001. [06.02.2020]. Annual Report. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/annrep-2001;> OECD. 2003. [04.04.2020]. Education at a Glance Oecd Indicators. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>; OECD. 2016. [12.11.2019]. PISA 2015 results (Volume II): Policies and Practices for Successful Schools. Paris: OECD Publishing; OECD. 2019. [12.12.2019]. Education At a Glance OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>'den uyarlandı.

Tablo 59'a göre ise, ülkelerin yıllar içindeki eğitim harcamalarının kaynaklarına göre dağılımının GSYH'ya olan oranındaki değişimi görülür. 1998-2016 yılları arasında yaşanan değişimi inceleyecek olursak, 1998 yılı için kamu kaynaklarını en yüksek oranda kullanan ülkenin Fransa olduğunu görürüz. Aynı yıl Özel kaynakları en yüksek oranda kullanan ülke ise ABD'dir. Seçilmiş ülkeler içinde toplam eğitim harcamalarının GSYH içindeki payını en çok arttıran ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Türkiye'de toplam eğitim harcamalarının GSYH içindeki oranı 1998'de % 3.5 iken 2011'de yaklaşık % 70 artış göstererek % 5.9'a yükselmiştir.

Türkiye’de 2011’de kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı yaklaşık % 4 oranında gerçekleşirken, özel harcamaların da önceki yıllara göre arttığı görülmektedir. Fakat yine de toplam eğitim harcamalarında Türkiye halen seçilmiş ülkelerin altında yer almaktadır. Yalnızca 2016 yılında toplam eğitim harcamalarında Almanya’nın önünde yer alabilmiştir.

Toplam kamu ve özel harcamaların GSYH’ya oranı ABD ve İngiltere’de artarken, Fransa ve Almanya’da bir miktar düşüş gözlemlenmiştir. Fakat Türkiye’de bu konuda belirli bir artış gözlemlenmemiştir. 2011 yılında İngiltere, Fransa ve Türkiye’de toplam harcamaların GSYH’ya oranı artmıştır. Türkiye özel kaynak kullanımını arttırmıştır. 2016 yılına bakıldığında ise İngiltere’nin özel kaynak harcama oranı artarken, yine İngiltere, Fransa, ABD ve Almanya’da kamu kaynaklarının kullanımında bir düşüş yaşanmıştır. Türkiye ise kamu ve özel kaynak kullanımlarını arttırmış ve toplam harcamalarının GSYH’ya oranını yükseltmiş gözükmektedir.

Neoliberal politikaların etkisi sonucu, ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’da kamu kaynaklarının yıllar içinde kullanımında azalmaya gittiği görülmekte iken, Türkiye’de bu durumun tersi yaşanmakta olup, kamu kaynaklarının kullanımının arttığı gözlenmiştir.

Seçilmiş ülkelerin verilerinden anlaşılabacağı gibi, bu ülkelerde kamusal finansman eğitimde ağırlıklı bir yer tutmaya devam etmektedir. Türkiye’de ise özel finansmanın yüksekliği dikkati çekmektedir. Dünya’da ve Türkiye’de 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası eğitim harcamalarında düşüş yaşanmamıştır. Tablo 57’den de Türkiye’de kamu eğitim harcamalarının yükseliş eğilimini sürdürdüğü görülmektedir. Kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı yıllar içinde yükselmiştir. Kamu eğitim harcamaları OECD ortalaması olan % 5’den ve UNESCO’nun gelişmekte olan ülkelere önerdiği % 6 oranından düşük olan Türkiye için bu artış, olumlu görünmektedir. Eğitim finansmanı ile ilgili en önemli göstergelerden biri, harcamaların kamu ve özel kaynaklardan karşılanma oranıdır. OECD 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de % 75 kamu, % 25 özel kaynaklı eğitim harcamaları yapılmaktadır.

Tablo 59’da yer alan bilgilere göre 1998-2016 yılları arasında, seçilmiş ülkeler içinde toplam eğitim harcamalarının GSYH içindeki payını en çok arttıran ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Türkiye’de toplam eğitim harcamalarının GSYH içindeki oranı

1998’de % 3.5 iken 2011’de yaklaşık % 70 artış göstererek % 5.9’a yükselmiştir. Türkiye’de 2011’de kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı yaklaşık % 4 oranında gerçekleşirken, özel harcamaların da önceki yıllara göre arttığı görülmektedir. Fakat yine de toplam eğitim harcamalarında Türkiye halen seçilmiş ülkelerin altında yer almaktadır. Yalnızca 2016 yılında toplam eğitim harcamalarında Almanya’nın önünde yer alabilmiştir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye’de neoliberal politikaların etkisi sonucu değişime uğrayan eğitim finansman politikalarını inceleyerek, Türkiye’de bazı başlıklarda yetersiz görülen eğitim finansmanı uygulamalarına yeni öneriler geliştirmek amacıyla yapılan bu çalışmada birtakım sonuçlar elde edilmiştir. Bu bölümde de çalışmadan elde edilen sonuçların yanı sıra hem uygulayıcılara hem de araştırmacılara yönelik geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuçlar

Dünyada eğitim ile ilgili göstergeler, ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyinin belirlenmesindeki en önemli unsurlardan biri kabul edilir. Bu nedenle ülkeler eğitim sistemlerini sürekli geliştirme çabası içindedir. Bu çalışmada neoliberal ekonomi politikaları dönüşüm sürecinde ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi seçilmiş olan ülkeler ile Türkiye’nin eğitim finansmanında meydana gelen değişimler, ülkelerin eğitim finansman sistemleri betimlendikten sonra, bu ülkelerin toplam eğitim harcamaları, GSYH’dan eğitime ayırdıkları payın büyüklüğü, eğitim endeks sıralamaları, eğitime ayrılan payın eğitim kademelerine göre dağılımı, okul türlerine göre devletin eğitime harcadığı miktar (devlet okulu ile sınırlı), öğrenci başına düşen harcamalar yönünden benzerlik ve farklılıklar ile eğitim harcamalarının kaynaklarına göre dağılımı gibi konu başlıklarının altında ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda Türkiye ve seçilmiş ülkelerin karşılaştırmaları yapılarak benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Bu bulgular neticesinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

- Neoliberalizmin eğitim politikası üzerindeki etkisi, kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynaklarda yapılan azalma olarak kendini göstermiştir. Kamu kaynaklarında meydana gelen azalma, özel sektörün devreye girmesi ile kapatılmaya çalışılmıştır. Bu durumdan yola çıkarak 1980’lerden itibaren uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar sonucu eğitim finansmanında yaşanan değişimleri incelemek adına, çalışmada yer alan ülkelere baktığımızda

yıllar içerisinde özellikle ABD, İngiltere ve Almanya’da kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynaklarda devlet tarafından yapılan harcamaların yerel ve eyalet yönetimlerine göre miktarında azalma eğilimi olduğu görülmüştür. Fransa’da halen devletin finansman destek ağırlığı fazla olarak görülmekteyken, Türkiye’de de 1980’den itibaren kamu kesiminin harcamasının küçültülmesine yönelik bir politika izlenmeye çalışılmış, kamu tüketimlerinin kısılması ve yatırımların belli sektörlerde sınırlı tutulması amaçlanmıştır. Fakat, uygulanan ekonomi politikalarının çalışmadaki veriler incelendiğinde bu amacı gerçekleştirilemediği görülmüştür.

- Türkiye ve seçilmiş ülkelerin eğitim finansmanları incelendiğinde, finansman kaynaklarının çeşitlilik gösterdiği ve eğitime harcadıkları miktarların da büyük oranda farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada yer alan ülkelerin genelinde eğitim bütçesi için kaynak sağlama yetki ve sorumluluklarının merkezi ve yerel yönetimlerce paylaşıldığı görülmektedir. Bu ülkelerden ABD’de eğitim sistemi yerel ve merkezi yönetimlerce paylaşılırken, İngiltere’de daha çok yerel yönetimler, Almanya’da ağırlıklı olarak bölgesel yönetimler, Fransa ve Türkiye’de ise eğitim bütçesi için kaynak sağlama yetki ve sorumluluğu ağırlıklı olarak merkezi (kamu) yönetimindedir.
- BM’nin yayınlamış olduğu İnsani Geliştirme Raporu 2019’a göre seçilmiş ülkeler ve Türkiye’nin 2013-2018 yılları arasındaki beş yıllık eğitim harcamalarının GSYH’ya oranlarına bakıldığında, İngiltere ve Fransa’nın % 5.5, ABD’nin % 5, Almanya’nın % 4.8 ve Türkiye’nin % 4.3 gibi bir ortalamaya sahip olduğu açıklanmıştır. Bu oranlar arasında Türkiye’nin ortalamasının en alt sırada olduğu görülmektedir. İnsani geliştirme raporu, ülkelerin eğitim seviyeleri ve dolaylı olarak eğitime yaptıkları harcama ile bağlantılı olduğundan ülkelerin eğitim finansman durumlarının karşılaştırılması açısından da bilgi vericidir. Ayrıca İGE’nin (İnsani Gelişim Endeksi) alt endeksi olan eğitim endeksi kalkınma açısından, ülkelerin eğitim seviyelerinin ölçülmesinde son derece önemlidir. Türkiye seçilmiş ülkeler içerisinde eğitim endeksi sıralamasında en düşük değere sahip ülkedir.
- OECD 2019’un sonuçlarına göre 2016 yılı için araştırmadaki yer alan ülkelerin GSYH’dan eğitime ayırdıkları paya bakıldığında ise; ABD’nin ilköğretimden (okul öncesi dahil) yükseköğretime (araştırma ve geliştirme dahil) kadar harcadığı miktar GSYH’nın % 6’sı iken, İngiltere’de bu oran % 6.2, Fransa’da

% 5.2 olarak görülmektedir. Almanya’da ise bu oran % 3.9 civarındadır. Nüfus yoğunluğundan ve öğrenci sayısının yüksek olmasından dolayı, Almanya çalışmada ele alınan ülkelerin gerisinde görünmesine rağmen, eğitimde öğrenci başına harcadığı miktarlara bakıldığında bu oranın düşüklüğü etkili olmamaktadır. Türkiye’de ise GSYH’ dan eğitime ayrılan pay % 5.5 olarak gözükmemektedir. Bu oran ile Türkiye, çalışmada yer alan ülkeler arasında üçüncü sırada görünse de, aradaki bu fark Türkiye’nin yükseköğretim kademesine daha fazla yatırım yapmış olmasından kaynaklıdır. Türkiye yükseköğretime GSYH’nın % 1.9’unu harcarken, OECD ortalaması % 1.5 olarak kalmaktadır. Ancak gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye için bu oran hala yetersiz olmaktadır. Türkiye’de tüm kademelerdeki eğitim harcamalarının GSYH içerisinde eğitime ayrılan payı dikkate alındığında söz konusu oranın seçilmiş ülkelerinin altında olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye’nin kalkınma politikalarında gelir odaklı yaklaşımdan yeterince uzaklaşmadığı ve eğitim alanında doğru ve yeterli adımlar atılmadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

- Eğitime ayrılan payın eğitim kademelerine göre dağılımında, ABD yükseköğretim kademesine 30.165 \$ gibi yüksek bir miktar harcamakta olup, çalışmada yer alan ülkeler arasında birinci sırada yer alırken, onu yine 23.771 \$ gibi yüksek harcama ile İngiltere izlemektedir. Almanya bu kademedeki 17.429 \$’lık bir harcama yaparken, Fransa’da 16.173 \$ ile Almanya’ya yakın bir oran izlemiştir. Fakat Türkiye yükseköğretim kademesinde yaptığı 10.519 \$’lık harcama ile, kendi eğitim kademeleri arasındaki en büyük yatırımı elde etmesine rağmen, çalışmada yer alan ülkeler arasında son sırada yer almıştır. ABD ve İngiltere’de yükseköğretim kademesinde uluslararası öğrencilerin yeri çok büyüktür. Bu sebeple bu kademeye ayrılan harcama miktarı da gelen talep ve kazanç neticesinde yüksek çıkmaktadır. Almanya’da ise GSYH’dan eğitime ayrılan pay düşük görünüyor olmasına karşın, yükseköğretimde araştırma ve geliştirmeye çok yatırım yapılmaktadır. Diğer yandan yükseköğretim kademesinin en basta gelen görevlerinden biri de, bilimsel araştırma yapmak ve yeni teknoloji üretmektir. Fakat Türkiye’de yıllar içinde bu işlevin gerçekleştirilmesine dönük parasal ve fiziksel kaynakların eksik kaldığı görülmektedir.

- Ortaöğretim kademesinde ise yine ABD 14.566 \$ ile ilk sırada yer alırken, 14.132 \$ ile Fransa ikinci, 14.094 \$ ile Almanya üçüncü, 10.992 \$ ile İngiltere dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ise 5.213 \$ ile bu kademedeki alt sırada yer almıştır. İlkokul ve ortaokul kademesinde de ABD ilk sırada yer alırken, Türkiye son sıradadır, özellikle ilköğretim ve ortaokul kademelerinin, ciddi anlamda finansman sorunu görülmektedir. Giderlerin oldukça fazla olduğu devlet okullarında bu anlamda hanehalkının üzerine çok fazla ekonomik yük binmiştir.
- Okul türlerine göre devletin eğitime harcamış olduğu miktarlara bakıldığında; ABD’de lise eğitiminde genel ve mesleki liselerin ayrımının yapılmadığı, bunun ancak lise sonrası kademedeki yönlendirme şeklinde mesleki ve teknik bölümlerin seçilebildiği görüldüğü için OECD 2019 yılı verilerinde bu kademedeki veri elde edilememiş olup, karşılaştırmaya dahil edilememiştir. Sonuçlara bakıldığında Almanya’nın ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime çok önem verdiği, yapmış olduğu harcamaların genel liselere oranla çok daha yüksek olmasından da anlaşılmaktadır. Bu kademedeki başlayan mesleği tanıtmaya ve öğretmeye ile kalifiye eleman yetiştirmek adına yapılan stajlar sayesinde öğrenciler meslek hayatına yükseköğretime devam etmeden başlayabilmektedir. Almanya’yı yine benzer bir düşünce yapısı ile takip eden Fransa’da mesleki ve teknik ortaöğretime, genel ortaöğretimden daha fazla harcama yapmaktadır. İngiltere’de bu düşünce yapısının tam tersi olarak, genel ortaöğretime, mesleki ve teknik ortaöğretimden daha fazla pay ayrılmıştır. Son olarak Türkiye’de Almanya ve Fransa gibi mesleki ve teknik eğitime ayrılan miktar genel ortaöğretimden fazla olsa bile, harcanan miktar bakımından diğer ülkelerin çok altında yer almaktadır.
- Öğrenci başına düşen ortalama eğitim harcamaları incelendiğinde ise Türkiye’nin diğer ülkelerin çok altında olduğu görülmektedir. Eğitime öğrenci başına ortalama harcamada, ABD 16.987 \$ ile ilk sırada, İngiltere 13.038 \$ ile ikinci sırada, Almanya 12.583 \$ ile üçüncü, Fransa’da 11.364 \$ ile dördüncü sırada yer alırken, Türkiye 5.633 \$ ile son sırada yer almaktadır. Görüldüğü üzere Türkiye bu basamakta eğitime ayırdığı kaynak bakımından en düşük ortalamaya sahip ülke durumundadır. Diğer ülkeler ve Türkiye’nin mevcut durumuna bakıldığında, Türkiye’nin hızlı nüfus artışına sahip genç bir ülke olmasından dolayı eğitime ayrılan kaynakların yetersiz kaldığı, seçilmiş

lkelerde ise nüfus artışının Türkiye'ye oranla daha az olmasının kişi başına eēitim harcamalarının yüksek çıkmasına neden olduēu düşünülebilir. ērenci başına harcamaların düşük olması, eēitimin kalitesi bakımından bazı zorluklar ortaya çıkarabilir. Bu bakımdan, Türkiye'de özellikle mevcut okullaşma oranlarının artmasına yönelik gösterilen çabaların, ērenci başına harcamanın düşmesini engelleyici finansman politikalarıyla desteklenmesi çok önemlidir.

- Eēitim harcamalarının kamu kaynaklarına göre daēılımının ülkeler açısından deēerlendirilmesine bakıldıēında; seçilmiş olan ülkelerde genel olarak ilköēretimden, ortaēretimin sonuna kadar eēitim kamu tarafından finanse edilse de kamu desteēinin diēer ülkelere göre daha az olup, özel kaynakların daha fazla kullanıldıēı lke Türkiye'dir. Ayrıca Türkiye'nin verileri diēer ülkeler ile karřılařtıldıēında, yksekēretim öncesi, özel kaynaklar içerisinde yer alan hanehalkı desteēinin de daha fazla olduēu görülmektedir. ABD ve Fransa'da yksekēretim kademesine kadar olan kamu desteēi diēer ülkelerden daha fazladır. Yksekēretim kademesinde ise, en yüksek kamu desteēi Almanya'da görülmektedir. Almanya'yı Fransa ve Türkiye izlemektedir. İngiltere ve ABD yksekēretim kademesinde kamu desteēinin az, özel kaynakların özellikle de hanehalkı desteēinin daha fazla kullanıldıēı ülkelerdir.

Genel olarak deēerlendirildiēinde; Türkiye'de eēitim kurumlarına yapılan kamusal harcamaların GSYH'ya oranı çalışmada yer alan diēer ülkelerin deēerlerinin hemen hemen yarısına eşit olduēu görülmektedir. Türkiye'de kamu sektörünün eēitim sistemine tahsis ettiēi kaynakların yetersizliēi ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya ile olan karşılaştırmalarda da çok açık olarak görülmüştür. Bu durum Türkiye'nin kalkınma politikalarında gelir odaklı yaklaşımdan yeterince uzaklařmadıēı ve eēitim alanında doēru ve yeterli adımlar atılmadıēı sonucunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de eēitim hizmetinin yeterli bir şekilde sunulması ve sunulan eēitimden herkesin yararlanabilmesi için eēitimin kamu hizmeti olarak görülmesi gerekmektedir.

Doēal olarak nüfusun artması ile birlikte, toplumsal talebin artması eēitimin sunumunda kullanılan kamu kaynakları yetersiz bırakmakta ve bu durum eēitimin finansmanında sürekli artan problemlere yol açmaktadır. Eēitimde maliyetleri azaltıcı yeni politikalara ve uygulamalara ihtiyaç vardır. Kamu okullarının finansmanında karşılaşılan problemlerin bir an önce çözümlenmesi ve bu problemlere kalıcı çözümler

üretilmesi gerekmektedir. Türkiye’de eğitimden yararlanmakta olan nüfusun büyüklüğü, bölgeler arası eşitsizlikler, ve GSYH oranı göz ardı edilmeyerek, eğitim finansmanında yaşanan eksikliklerin kapatılması adına, kamu okullarının finansmanında karşılaşılan problemlerin çözümlenmesi ve bu problemlere kalıcı çözümler üretilmesi gerektiği görülmektedir.

Eğitimin yeterliliği için eğitime sağlanan finansal kaynağın yeterli olması önkoşuldur. Buna bağlı olarak öncelikle eğitime GSYH’den ayrılan miktarın artırılması ve bunun kademelere göre düzenli ve sistematik bir şekilde aktarılması çok önemlidir. Genç ve hızlı gelişmekte olan bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye’de çocuklara ve gençlere yeterli eğitimin sağlanabilmesi için, seçilmiş olan ülkelerde olduğu gibi tatmin edici bir finansman sisteminin benimsenmesi ve eğitim sistemine yeterli finansman kaynaklarının tahsis edilmesi zorunludur.

Neoliberal ekonomi politikalarının eğitim sektöründe uygulanmaya başladığı 80’li yıllardan 2020 yılına kadar Türkiye’de eğitim finansmanı alanında birtakım eksikliklerin yıllar boyu tekrar ettiği görülmektedir. Uçkaç (2010) yılındaki çalışmasında; Neoliberal düzenin, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde eğitim ve finansmanı alanında pek kolay uygulanabilir bir model olmayıp, bu politikaların az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından Türkiye’de olduğu gibi uzun dönemde büyük ekonomik bunalımlar yarattığını söylemiştir. Bu durumun da uygulanırken kamu kesimi daraltılarak, küresel sermayenin genişlemesine olanak sağlandığını ve sonuç olarak kamusal hizmetlerin nicelik ve nitelik olarak gerilemesine neden olduğunu savunmuştur. Bu değerlendirmenin doğruluk derecesini çalışmada çıkan analizlerden de anlaşılmaktadır. Tüm bunlar da ekonomik olarak sıkıntılar yaşanmasına, yoksulluğun artmasına ve sosyal politikaların uygulama alanının ortadan kalkmasına yol açmıştır. Yarı kamusal mal olarak nitelendirilen eğitim hizmetinin özel kesim tarafından devlet kontrolünde sunulması ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş ülkeler için uygun bir model olabilir fakat, Türkiye gibi gelişmekte olan ve kalkınma sürecini tam olarak tamamlayamamış ülkeler için eğitimde uygulanan özelleştirme politikasının yaygınlığı ülkenin alt gelir grubunda yer alanlar bakımından, eğitim hizmetinden yeterli düzeyde yararlanamama ve kaliteli eğitime ulaşamama gibi çeşitli sakıncalar doğurmaktadır. Yıldız (2008)’da, neoliberal politikalar ile ekonomiye giren özelleştirme hareketleri ve sonucunda ortaya çıkan rekabet ortamının eğitim sektörünü ticari bir kuruluşa dönüştürdüğünü söylemiştir. Eğitim alanından

kamunun kendini çekmesi sonucu eğitimin ulaşılabilir ve eşit bir hak olmaktan uzaklaştığını ve bunun toplumun temel haklarından olan yurttaşlık hakkını elinden aldığını düşünmektedir. Bu sebeple her vatandaşın hakkı olan eğitimin eşit ve adil olarak sunulabilmesi adına eğitimin tekrar kamunun kontrolü altında olması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuçlardan ve ortalama değerlerden de görüldüğü gibi Türkiye’de neoliberal politikaların uygulanmasının seçilmiş ülkelerdeki gibi eğitim finansmanına hiç de olumlu seyretmediği görülmüştür. Bu sebeple Türkiye’de eğitimde özelleşme politikaları uygulanırken, neoliberal ekonomik uygulamaların ülkenin eğitim finansman durumunun uygunluğuna bakılarak planlanması, uygulanabilirlik derecesinde ülkenin kültürel ve ekonomik yapısına bağlı olarak bu politikaların geliştirilmesi ve tüm bunların zamana yayılmış bir şekilde gerçekleştirilmesi gereklidir. Gelişmiş ülkeleri örnek alarak sistemlerini doğrudan uygulamak fayda yerine ülkeyi tamamen çıkmaza ve belirsizliğe sürükler. Türkiye yıllar içerisinde, neoliberal politikaların uygulanmasında, ABD’nin uyguladığı ekonomi politikalarını izlemiştir. Bu takibin pek de başarılı olmadığı analiz ve karşılaştırmalardan da anlaşılmaktadır. Eğitim alanında yapılacak yanlışlar bir ülke adına çok büyük ve geri dönülmez zararlar verebilir. Bu anlamda dünyadaki mevcut neoliberal sistemi takip edip uygulanamayacak politikaları sahiplenmek pek akılcı olmayabilir. Küreselleşme ile eğitim sektörü ticari bir araç haline geldiği için, sonucunda rekabet ve özelleştirme ortaya çıkmıştır. Kamunun etkisinin azaltılarak özel kurumların ve kişilerin ön plana çıkartılması eğitim sistemini olumsuz etkilemektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kamu desteğinin azaltılması politikasının etkili sonuçlar vermeyeceği analizlerden de belli olmaktadır.

Analizlerde, Türkiye’de kamusal eğitim harcamalarında yıllar içerisinde gözlenen görece artışa rağmen, çalışmada yer alan diğer ülkelerin oldukça gerisinde kalması ve özel harcamaların diğer devletlere göre daha çok artması, sosyal devletin eğitim alanında, artan eğitim çağı nüfusu ve talepleri karşısında yetersiz kaldığını göstermektedir. Türkiye’de bu yetersizlik, özellikle hanehalkı gibi özel kaynak harcamalarıyla kapatılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu sosyal devletin temel sorumluluğu olan eğitimde fırsat eşitliği kuramıyla ters düşmektedir. Bu durum, ekonomi ve adalet alanında dengesizliklere ve karmaşaya yol açar. Kabaş (2015) eğitim finansmanı alanında genel olarak dünyada da uygulanan ABD finansman

modelinin Türkiye için sosyal ve kültürel açıdan uygulanabilir bir model olarak düşünülmemeyeceğini, Türkiye’de işbirliği ve dayanışma içeren bir yaşam kültürü olduğunu, bu durumun da ABD’nin uyguladığı ekonomik model yapısına pek uygun olmayacağı için, piyasaların libelleşme sürecinin, Türk toplum yapısına uygun olarak düzenlenerek ve süreci yavaş işleterek uygulamanın daha uygun olacağını düşünmektedir. Bu nedenle Türkiye’de neoliberal politikaların eğitim ve finansmanı alanındaki uygulamalarının sosyal devlet anlayışıyla ve sosyo-kültürel yapıya ve mevcut ekonomiye uygun olarak gerçekleştirilmesinin ortaya çıkan ve çıkacak olan sorunların düzenlenmesinde yardımcı olabileceği göz önüne alınmalıdır.

Eğitim hakkı temel insan ve yurttaşlık hakkı olup, kamusal güvence altında olması erişilebilir hale gelmesi gerekir. Neoliberal uygulamalar ile eğitim hizmetleri paralı ve niteliksiz hale geldiği için, bu durum sosyal devlet anlayışı ile tamamen ters düşmüştür.

Özellikle öğrenci başına yapılan eğitim harcaması ve eğitim kademelerine ayrılan miktarlar açısından Türkiye, diğer ülkelerin arasında son sırada yer almaktadır. 1980 yılından sonra dünyada ve Türkiye’de yaşanan neoliberal politikalar özellikle eğitim kurumlarını büyük oranda etkilemiş ve toplumda eşitsizliklere yol açmıştır. Devlet bütçesinden ayrılan kaynaklar her geçen yıl artmasına rağmen okullara yönlendirilen kamu kaynakları yetersiz kalmaktadır. Devletin özel okullara çeşitli şekillerde kaynak sağlaması, teşvikler vermesi, eğitim hizmetinin özelleştirmesini, piyasalaştırılmasını desteklerken; kamu okullarında öğretim gören öğrenci ve buna bağlı olarak velileri mağdur olmaktadır. Bu düşünceyi destekleyici bir çalışma olan Yılmaz (2014)’da, bu noktada dünya genelinde ve Türkiye’de çok açık görülen toplum içerisindeki sınıf farkları, eğitim sürecinde gelir seviyesi yüksek olan aileler açısından büyük bir fırsat yaratmaktadır. Aileler maddi durumlarının müsaitliğine göre eğitime olan yatırımlarını arttırırken, gelir seviyesi düşük olan aileler, hanehalkı harcamalarında eğitime alanında yapılacak olan harcamaları yeterince yapamadıkları için gelir seviyesi yüksek olan ailelere göre daha dezavantajlı bir durumda kalabilmektedirler.

Toprak, Ağcakaya, Gül (2016)’ün da belirttiği gibi Türkiye’deki öğrenci başına yapılan kamusal eğitim harcamalarının ortalamalarının OECD ülkelerinin 3-4 kat altında kaldığı, özel harcamalarda ise OECD ülkelerini ikiye katladığı yönündedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında da, kamusal eğitim harcamalarının ve hizmetlerinin yetersizliğinin yanı sıra, son yıllarda devletin doğrudan eğitime yatırım yapma ve

hizmet üretme yerine bu alanda özel sektörü teşvik etmesinin önemli rol oynadığını söylemektedirler. Bu durum da Türkiye’de ekonomik ve mali kısıtlar nedeniyle tarihsel olarak hep zayıf kalmış olan sosyal refah devletinin, eğitim alanında yapması gereken görevlerini gereği gibi yerine getiremediğinin ve hanehalklarının eğitim için önemli düzeyde harcama yükü altına girdiğinin bir göstergesidir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlarda olduğu gibi, Türkiye’de eğitim sektöründe özel harcamalardaki artışın, kamusal harcamalardaki artıştan çok daha fazla olması, Toprak, Ağcakaya ve Gül (2016)’ün eğitime erişim ve fırsat eşitsizliklerini artırıcı bir etki yapmakta olduğu savlarını desteklemektedir.

Ayrıca, Yılmaz (2014)’ın bahsettiği gibi neoliberal politikalar doğrultusunda eğitim kamuya ait bir hizmet olmaktan çıkarılmaya çalışılsa bile, mevcut durumda büyük oranda kamusal hizmet özelliğini korumakta ve eğitim hizmetlerinin arzı büyük oranda devletler tarafından karşılanmaktadır. Sonuçlarından da anlaşılacağı gibi seçilmiş ülkelerde neoliberal politikalar başarıyla uygulansa bile eğitim finansman desteğinde kamu kesiminin desteği hala çok büyüktür. Neoliberal eğitim politikaları eğitime bir tüketim malı olarak bakmıştır. Bu yaklaşımda bir hak ve kamu hizmeti olarak kabul edilen eğitimin yatırım malı yerine, bedelini kişilerin ödeyeceği tüketim malı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bakış açısı Türkiye eğitim sistemi için uygun değildir. Bu sebeple Türkiye’de kamu finansman desteğinin azaltılmaması aksine çok daha arttırılması bir zorunluluktur.

Güvence (2008)’de, Türkiye’nin eğitime ayırdığı kaynakların GSYH’ya oranına bakıldığında, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin eğitime ayırdığı kaynakların GSYH’ya oranına göre çok düşük olduğunu bildirmiştir. AB ülkelerinde konsolide bütçe içinde eğitim harcamalarının payı yıllar içinde giderek artarken, Türkiye’de istikrarlı bir artış eğiliminin olmadığını söylemiştir. Bu eğilim çalışmada yer alan Şekil 1’den de görülebilir. Fakat Türkiye gibi kalkınmakta olan bir ülkede bu oranların artan nüfus artışına ve küreselleşmenin etkisiyle elde edilen eğitim ve bilgi seviyesine göre sürekli artması gerektiği belirtmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye’de GSYH’dan ve konsolide bütçeden eğitime ayrılan kaynakların arttırılması gerektiği ve farklı finans yollarının değerlendirilmesinin gerekliliği savunmuştur.

Eğitimde kar, zarar hesabının yapılmasının eğitim sistemini bulunduğu noktadan daha geri götüreceği bir gerçek olduğundan Türkiye’nin izlediği eğitim finansman

politikalarının analizlerden de anlaşıldığı üzere eksik ve yetersiz olduğu ve mevcut durumdan farklı politikaların izlenmesi gerektiği çok açıktır.

5.2. Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayanarak, aşağıda yer alan öneriler geliştirilmiştir.

5.2.1. Uygulayıcılar ve Eğitim Politikası Geliştiricileri için Öneriler

- Neoliberal politika uygulamaları sonucu ortaya çıkan durumda, eğitimin her vatandaş için bir hak olmasından ziyade, belli bir kesimin ihtiyaçlarını gideren bir ayrıcalık haline gelmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu engelleyebilmek adına, eğitim finansmanı politikalarını düzenlemek ve toplumdaki dengesizliği sağlayabilmek için, yeni eğitim politikaları geliştirilmeli ve düzenlenmelidir.
- Ayrıca her ülkenin sosyal ve kültürel yapısındaki farklar dikkate alınarak, seçilmiş ülkelerde uygulanmakta olan liberal eğitim politikalarının ve finansman sistemlerinin, Türkiye adına uygulanabilirliği göz ardı edilmemeli, bunun için bazı araştırma kurulları oluşturularak, uygulamalar dikkatle yapılmalıdır. Küreselleşen dünyada kalkınmış bir Türkiye olabilmek için, iyi bir eğitim politikasına ihtiyaç vardır.
- Eğitimin yeterliliği için kaynağın yeterli olması önkoşuldur. Buna bağlı olarak öncelikle eğitime GSYH'dan ayrılan miktarın artırılması ve bunun kademelere göre düzenli ve sistematik bir şekilde aktarılması çok önemlidir.
- Genç ve hızlı gelişmekte olan bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye'de çocuklara ve gençlere yeterli eğitimin sağlanabilmesi için, seçilmiş olan ülkelerde olduğu gibi bir finansman sisteminin benimsenmesi ve eğitim sistemine yeterli finansman kaynaklarının tahsis edilmesi zorunludur.
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin eğitim finansmanlarına bakıldığında, Türkiye'nin ortaya çıkan eksikliklerinin kapanması adına öncelikli olarak Türkiye'de örgün eğitimde yer alan tüm kademelerde eğitime ayrılan bütçenin artırılması gerekmektedir. Özellikle ilköğretim ve ortaöğretim kademesine ayrılan kaynakların artırılması gelişmekte olan bir ülke için büyük gereksinimdir.

- Ortaöğretim kademesinde yer alan mesleki ve teknik eğitime daha çok önem verilerek, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun alanlara yönlendirmesi ve mesleki ve teknik eğitimin güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye'nin bu anlamda mesleki eğitime daha çok kaynak ayırarak, mesleki eğitim mezunlarının iş dünyasına katılabilmeleri desteklenmesi sağlanmalıdır. Bu çerçevede Türkiye'den daha önde olan Almanya'daki mesleki eğitimde uygulanan yöntem ve teknikler araştırılıp, Türkiye için uygun bir model haline getirilebilir.
- Ayrıca yükseköğretim kademesinin bilimsel araştırma yapma ve yeni teknoloji üretmesine izin verecek yatırımların sağlanması da çok önemlidir. Bütçenin belirlenmesinde kademelere ayrılan kamu kaynaklarının ayrılmasında gerekli görülen koşullara ve uzaman görüşlerine başvurularak dağıtılması ve buna uygun bir altyapının oluşturulması gerekmektedir.
- Okul öncesi eğitimden lise eğitiminin sonuna kadar eğitim finansmanında diğer ülkelerin gerisinde kalan Türkiye'nin eğitim finansmanına kalıcı kaynaklar yaratması gerekmektedir. Çalışmada yer alan diğer ülkelerin kaynak yaratmada kullandığı yöntemler izlenerek bazı kazançlar sağlanabilir. Eğitim kademelerinin yaşadığı mali sıkıntılara çözüm olması için, kaynakların kullanımında her kademedeki eğitim birimi kendi bünyesinde finansmanını oluşturarak, eğitim hizmetinin sunumunda eğitim ve öğretim niteliğine zarar vermeyecek şekilde maliyetlerinin azaltılması, mevcut kaynakların etkin kullanılması için yeni politikalar geliştirilebilir.
- Türkiye'de öğrenci başına yapılan harcama miktarının düşüklüğü göz önüne alındığında, ülkedeki her öğrencinin eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanabilmesi ve eğitimsel fırsat eşitliğinin yaratılması gereklidir. Bu kapsamda okulların sahip olması gereken asgari yeterlilikler belirlenmeli ve ülkedeki her okulun en azından belli standartlara ulaşması sağlanmalıdır.
- Kamu harcamalarının etkili ve biçimde gerçekleşmesi için eğitime ayrılan ödeneklerin değişen öğrenci sayılarını ve öğrencilerin sosyoekonomik farklılıklarından kaynaklanan gereksinimlerini göz önüne alarak dağıtılması önemlidir. Öğrenci başına harcamaların düşük olması, eğitimde kalite açısından çeşitli zorluklar ortaya çıkarabilir. Bu sebeple, artan okul sayısına

bağlı olarak öğrenci başına harcamanın düşmemesini sağlayacak finansman politikaları oluşturulmalıdır.

- ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın eğitim sistemlerine bakıldığında eğitim finansmanlarının genel olarak hem merkezi hem yerel şekilde yapılandırılmış bir sisteme sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'de ise tam tersi, merkezi bir anlayışa sahip olarak yapılandırılmıştır. Türkiye'de eğitimin merkeziyetçi yapılandırılmasında bazı yetkilerin yerel birimlere devredilmesi ve eğitim sisteminde yerelleşme sağlanarak sistemdeki eksiklerin kapanması sağlanabilir. Bu açıdan seçilmiş ülkelerin eğitim sistemlerindeki uygulamaların, eğitim finansmanındaki koordinasyon zincirlerinin incelenmesi önemlidir.
- Ayrıca Türkiye'de eğitim kademelerindeki özel harcamaların, seçilmiş ülkelerin özel harcamalarından fazla olması ve hanehalkı eğitim harcamalarındaki görülen farkın da bu yönde daha yüksek olması, Türkiye'de eğitim harcamalarının hanehalkı üzerinde büyük bir yük olduğunu göstermektedir. Bu durumda atılması gereken en önemli adım, hanehalklarının eğitim harcamalarının ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin yakalanabilmesi adına hanehalkı harcamalarının düşürülmesinin sağlanmasıdır.
- Eğitime ayrılan payın, örgün eğitim kademelerine doğrudan ayrılan kısmı arttırılarak, diğer eğitim giderlerine harcanan paylar azaltılabilir. Bu yönde atılacak adım sayesinde öğrenci başına yapılan harcamalarda kamu kesiminin finansman desteğinin artabileceği düşünülmektedir.

5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

- Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri esas alınarak yürütülmüştür. Bu anlamda benzer bir araştırma karma yöntem ile yapılarak nitel ve nicel bulgular karşılaştırılabilir.
- ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Türkiye'de yer alan devlet okulları ile sınırlıdır. Araştırmanın çalışma grubu genişletilerek daha kapsamlı bir araştırma yapılabilir.
- Mevcut çalışma Türkiye'ye yönelik öneriler geliştirmek için ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya üzerine yapılmıştır. Benzer bir araştırma Türkiye ile eğitim

finansmanında neoliberal ekonomi anlayışının hakim olduğu farklı bir ÷lke veya ÷lkeler seçilerek yapılabilir.

- Araştırmadaki eğitim finansmanı başlığı altında incelenen sorular değiştirilerek, ÷lkelerin eğitim finansman durumları farklı başlıklarda incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, Ian. 2001. **Political Ideology Today** . Manchester: Manchester University Press.
- Ağcakaya, Serpil, Düriye Toprak, Hüseyin Gül. 2016. Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi. **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. c.31. s.1:123-165.
- Akkor, Nesrin. 2018. 1929 Dünya Ekonomik Krizi Ve Türkiye’de Devletçilik Politikasına Geçiş. **Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c.2. s.1:133-139.
- Annabac. [09.05.2020]. Les Dépenses D’éducation En France. <https://www.annabac.com/annales-bac/les-depenses-d-education-en-france>.
- Ataay, Faruk. 2007 **Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması**. Ankara: Deki Yayınevi.
- Bayrakçı, Mustafa, Nezahat Güçlü. 2004. Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu. **Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.5 .s2
- Berberoğlu, Giray, İlker Kalender. 2005. Öğrenci Başarısının Yıllara, Okul Türlerine, Bölgelere Göre İncelenmesi: ÖSS ve PISA Analizi. **Eğitim Bilimleri ve Uygulama**. c.4. s.7:21-35.
- Cornay, Martin. 1995. Structural Adjustment and The Changing Face of Education. **International Labour Review**. c.134. s.6:653-673.
- Demirci, Aytül, G., Nuray, E. Keskin. 2003. **Eğitimde Çürüyüş**. Ankara: KİGEM.
- Devrim, Fevzi, Mehmet Tosuner. 1987. Türkiye’ de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler. **3. Türkiye Eğitim Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**. İstanbul.
- Destatis. [01.06.2020]. Statistisches Bundesamt 2019. https://www.destatis.de/EN/Pres s/2020/02/PE20_063_217.html
- DfES.2018.[11.12.2019]. <https://www.gov.uk/government/organisations/departments-for-education>.
- Dinçer, Mehmet, Alper, Gökçe Uysal. 2010. Determinants of Student Achievement in Turkey. BETAM Working Paper Bahçeşehir Üniversitesi.

- Doti, L. James, Lee R. Dwight. 1991. **The Market Economy: A Reader**. Oxford University Press. (Aktaran: Kabaş, Tolga. 2015. Türkiye’de Devletçi ve Liberal Politikaların Tarihsel Olarak Değerlendirilmesi. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. c.12. s.2:29-45.
- Dura, Cihan. 1996. Eğitim ve Ekonomi İlişkileri. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s.7:19-47
- Erden, Münire. 2007. **Eğitim Bilimlerine Giriş**. 5.bs. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ertürk, Selahattin. 1988. Türkiye’de Eğitim Felsefesi Sorunu. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.3. s.3:11-16.
- _____.1998. **Eğitimde Program Geliştirme**. 10.bs. Ankara: METEKSAN Yayınları.
- Eurostat. 2016. Distribution of expenditure on education (excluding early childhood educational development) by sector. [05.05.2020]. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php>
- Eurydice. 2019. Germany, Funding Education. [11.12.2019]. https://eacea.ec.europa.eu/nationalpolicies/eurydice/content/fundingeducation-31_en.
- _____.2019. Türkiye, Eğitimin Finansmanı. [11.02.2020]. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/funding-education-103_tr
- Federal Ministry of Education and Research. [11.04.2020]. Education and Research in Figures 2019 <https://www.datenportal.bmbf.de/portal/en/B2.html>.
- Göksu, Alper, Gonca Güngör. 2013. Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma. **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi**. c.20. s.1:59-72.
- Guryan, Jonathan. 2001. **Money Matter? Regression-Discontinuity Estima Tes From Education Finance Reform in Massachusetts**. National Bureau of Economic Research, 1050 Massachusetts Avenue. Cambridge. MA 02138. (Aktaran: Hesapçıoğlu, Muhsin, İnandı Yusuf. 2004. Avrupa Birliği Ülkeleri Eğitim Sistemi İle Türk Eğitim Sisteminde, Eğitimin Finansmanı. **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. s.20:53-72.)
- Gülbeden, Deniz. 1991. Eğitimin Etkenliği ve Türkiye’de Öğretim ile Ekonomik Gelişme Ölçüleri Arasındaki İlişkiler. **Ankara MPM Verimlilik Ölçme ve İzleme Bölümü**. Ankara: 1-105.
- Gülsoy, Ebru, Esmâ Koca. 2012. ABD ülke raporu. **T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Ülke Masaları 1. Dairesi Amerika Şubesi**. Ankara.
- Güvence, Baykul, Saadet. 2008. Küreselleşen Dünya’da Kalkınma Sürecinde AB'deki ve Türkiye'deki Eğitim Finansmanının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Hass, Jeffrey. 2007. **Economic Sociology: An Introduction**. London ; New York Routledge. (Aktaran: Kabaş, T. 2015. Türkiye’de Devletçi ve Liberal Politikaların Tarihsel Olarak Değerlendirilmesi. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. c.12. s.2:29-45).
- Hesapçıoğlu, Muhsin, İnandı Yusuf. 2004. Avrupa Birliği Ülkeleri Eğitim Sistemi İle Türk Eğitim Sisteminde, Eğitimin Finansmanı. **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. s.20:53-72.
- Institute for Fiscal Studies. [01.06.2020]. Annual report on education spending in England 2019, <https://www.ifs.org.uk/uploads/R162-Education-spending-in-England-2019.pdf>.
- İnal, Kemal. 2005.Yeni İlköğretim Müfredatının Felsefesi. **Zil ve Teneffüs Dergisi**. s.1:37-40.
- İnandı, Yusuf. 2005. AB Ülkeleri Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sisteminde Eğitimin Yönetimi ve Finansmanı. Yayınlanmış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi.
- Kabaş, Tolga. 2015. Türkiye’de Devletçi ve Liberal Politikaların Tarihsel Olarak Değerlendirilmesi. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. c.12. s.2:29-45.
- Karakütük, Kasım. 2006. Yükseköğretim Finansmanı. **Milli Eğitim Dergisi**. s.17:219-242.
- Koç, Hakan. 2007. Eğitim Sisteminin Finansmanı. **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**. s.29:39-50.
- Kurul, Nejla. 2012. **Eğitim Finansmanı**. 2.bs. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ministere De L’education Nationale, De La Jeunesse Et Des Sports. [25.05.2020]. L’ÉTAT de l’école 2019. <https://www.education.gouv.fr/l-etat-de-l-ecole-2019-11246>.
- MEB. 2013. [07.05.2020]. TBMM Genel Kurulu 2013 Yılı Bütçe Sunuşu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/25034222_2013_butce_sunusu.pdf.
- _____.2018. [07.05.2020]. Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2018-2019 <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>.
- _____.2018. [10.06.2020]. Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2018 Yılı Bütçe Sunuşu. s.174.https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/27095218_2018_MEB_BYTYE_SUNUYU_GENEL_KURUL_18.12.2017.pdf.
- _____.2019. [20.01.2020]. Mustafa Kemal Atatürk İlkeleri, Devletçilik. www.meb.gov.tr/ataturk/Ilkeleri/Devletcilik.
- _____.2019. [10.05.2020]. Strateji Geliştirme Başkanlığı 2020 yılı Bütçe Sunuşu, s.181.http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SUNUYU_17.12.2019.pdf.

- NCES. 2014. National Center for Education Statistics. [10.06.2020]. Digest of Education Statistics. <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp>
- _____. 2019. National Center for Education Statistics. [10.06.2020]. Projections of Education Statistics to 2019. <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp>.
- Okçabol, Rıfat. 2007. **Küreselleşme ve Eğitim**. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ornstein, Allan, C., Daniel, U. Levine. 2000. **Foundation of Education**. 9th edition. Boston: Houghton Mifflin.
- Önsoy, Rıfat. 2005. Atatürk'ün Ekonomi Politikası ve Devletçilik, Atatürkçü Düşünce El Kitabı II. **Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları**. 129-164.
- Özgüven, Ali. 1997. **İktisat Bilimine Giriş**. 5.bs. İstanbul: Filiz Kitabevi
- OECD. 2001. Annual Raport. [06.02.2020]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/annrep-2001>
- _____.2003. Education at a Glance, Oecd Indicators. [04.04.2020]. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703760.pdf>
- _____.2013. Education at a Glance OECD indicators. [http://www.oecd.org/education/eag2013%20\(eng\)FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/education/eag2013%20(eng)FINAL%2020%20June%202013.pdf) [05.04.2020].
- _____.2016. PISA 2015 results (Volume II): Policies and Practices for Successful Schools. Paris: OECD Publishing. [12.11.2019].
- _____.2019. Education at a Glance. [10.03.2020]. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_DEU.pdf
- _____.2019. Education at a Glance Turkey. [02.02.2020]. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_TUR.pdf
- _____.2019. Education at a Glance United States.[04.04.2020]. https://www.oecd.org/education/education-ataglance/EAG2019_CN_USA.pdf
- _____.2019. Education at a Glance United Kingdom. [15.05.2020]. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_GBR.pdf
- _____.2019. Education at a Glance France [01.04.2020]. https://www.oecd.org/education/educationataglance/EAG2019_CN_FRA.pdf
- _____.2019. Education At a Glance OECD Indicators. [12.12.2019]. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires>
- Overview of the U.S. Department of Education. [24.12.2019]. U.S. Department of Education 2010. <http://www2.ed.gov/about/overview/focus/what.pdf>.
- Pamuk, Şevket. 2012. **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme İktisat Politikaları ve Büyüme**. İstanbul: Gençlik Kitabevi.

- Polat, Engin. 2008. Türkiye'nin Demografik Yapısı İçinde Eğitim Ekonomisinin Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sayılan Fevziye. 2006. Küresel Aktörler DB ve GATS ve Eğitimde Neoliberal Dönüşüm. **Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni**. s.4:44-51.
- _____. 2007. **Küreselleşme ve Eğitimdeki Değişim**. İn: Ebru Oğuz&Ayfer Yakar (Yayına Hazırlayanlar). Küreselleşme ve Eğitim. (59- 82). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Serin, Nejdett. 1972. **Eğitim Ekonomisi**. Ankara: Ank. Univ. Eğitim Fak. Yayın No: 25.
- Söyler, İlhami. 2009. Yükseköğretimin Finansmanı: Yeni Beklentiler ve Hedefler Işığında Normatif Bir Yaklaşım. **Sayıstay Dergisi**. s.72:3-26.
- Şahenk, Senem, Seda. 2009. **Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış, Fransa Eğitim Sistemi**. ed. Ada, S. ve Baysal, Z. N. (Ed) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şahin, İdris. 2007. Türkiye Eğitim Sisteminde Değişim. **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**. c.5. s.20:30-51.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. [05.05.2020]. Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklif ve Bağlı Cetveller 2019. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/05/2019-Yılı-Merkezi-Yönetim-Bütçe-Kanunu-Teklifi-ve-Ekleri.pdf>.
- _____. [12.05.2020]. Kamu Mali Yönetim ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, BÜMKO 2019. <https://www.hmb.gov.tr/bumko-merkezi-yonetim-butce-kanunu-ve-ekleri>.
- Terrel, M. E. 1997. **İmproving Student Success at Community Colleges:The Role of Student Finance**,(University of Texas). (Aktaran: Hesapçıoğlu, Muhsin, İnandı Yusuf. 2004. Avrupa Birliği Ülkeleri Eğitim Sistemi İle Türk Eğitim Sisteminde, Eğitimin Finansmanı. **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. s.20:53-72.)
- Tuzcu, Gökhan. 2004. Eğitimin Finansman Gerekleri ve Boyutları, **Millî Eğitim Dergisi**. s.163:1
- _____. 2016. **Avrupa Birliğine Giriş Süreci Ve Eğitimde Vizyon 2023**. Türk Eğitim Derneği. Ankara.
- TÜİK. [12.11.2019]. Türkiye İstatistik Kurumu Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2018. <https://data.tuik.gov.tr/tr/display-bulletin/>
- Uçkaç, Aynur. 2010. Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları. **Maliye Dergisi**. s.158:422-430.
- UK Public Spending Details for 2019. [07.06.2020]. https://www.ukpublicspending.co.uk/year_spending_2019UKbn_17bc1n_20#ukgs302.

- UKETS. 2019. Education and Training Statistics for the United Kingdom. <https://www.gov.uk/government/statistics/educationand-training-statistics-for-the-uk-2019>. [10.06.2020].
- UNDP. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, 2019 Human Development Index Ranking. <http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking>.
- _____. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, Turkey Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/TUR>
- _____. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, France Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/FRA>
- _____. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, Germany Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/DEU>
- _____. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, United Kingdom Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/GBR>
- _____. [20.05.2020]. United Nations Development Programme, Human Development Indicators 2019, United States Education Index. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/USA>
- U.S. Department of Education. [24.12.2019]. Secondary Vocational Education [24.12.2019]. <https://www2.ed.gov/rschstat/eval/sectech/nave/evalplan/secondary.html>.
- US Education Spending. [29.05.2020]. https://www.usgovernmentspending.com/us_education_spending_20.html.
- Ünal, Işıl. 1996. **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi**. Ankara: EPAR Yayınları.
- Yıldız, Naciye. 2008. Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim. **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**. s.11:13-32.
- Yılmaz, Selman. 1989. Eğitim Sektöründe Arz Talep Analizi. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**. c.47. s.1-4:379-387.
- Yılmaz, Tahir. 2014. Eğitim Ekonomi İlişisine Eleştirel Bir Yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menders Üniversitesi.
- World Bank. 2013. [05.05.2020]. World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Serap TİPİ
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.04.1983/ANTALYA
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : serapsert@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet
Y. Lisans	Matematik Öğretmenliği	Yeditepe Üniversitesi	2011
Y. Lisans	Finansal İktisat (burslu)	Yeditepe Üniversitesi	2010
Lisans	Matematik Bölümü (burslu)	Yeditepe Üniversitesi	2007
Lise	Sayısal	Antalya A.A.K.A. Lisesi	2001

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Kurum	Unvan
2015-2016	Özel Anakent Koleji	Matematik Öğretmeni
2015-2016	Aydın Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi	Matematik Öğretmeni
2014-5 ay	Özel Suadiye Fen Bilimleri Dersanesi	Matematik Öğretmeni
2013-2014	Suadiye VIP Fatih Dersanesi	Matematik Öğretmeni
2008-2011	Yeditepe Üniversitesi T. B. Fakültesi	Araştırma Görevlisi